

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΜΣ: Δίκαιο, Τεχνολογία και Οικονομία

Διπλωματική Εργασία

της **Μπόκου Νικολέττας** του Γεωργίου
ΑΜ 01247115 Μ026

**Θέμα : “Διακρατικοί Υδάτινοι Πόροι
Ρύπανση, Επιπτώσεις και Διεθνείς συμφωνίες”**

Επιβλέπουσες καθηγήτριες
Κα Ισμήνη Κριάρη - Κα Λία (Χαρίκλεια) Αθανασόπουλου

Αθήνα, Νοέμβριος 2016

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διατριβή εκπονήθηκε κατά το Ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 και αποτελεί την διπλωματική μου εργασία στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, «Δίκαιο, Τεχνολογία και Οικονομία» του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης. Αντικείμενο της είναι η μελέτη των διακρατικών υδάτινων πόρων, η ρύπανση, οι επιπτώσεις που αυτή επιφέρει και οι διεθνείς συμφωνίες που έχουν υπογραφεί στην προσπάθεια αντιμετώπισης του φαινομένου σε παγκόσμια κλίμακα.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον αναπληρωτή καθηγητή Αντώνιο Χάνο για τη συμβολή του στη διαμόρφωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω και στην επιβλέπουσα πρύτανη Ισμήνη Κριάρη για την πολύτιμη βοήθεια της και την καθοδήγηση της καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Τέλος, θερμές ευχαριστίες οφείλω στην επιβλέπουσα καθηγήτρια Λία Αθανασοπούλου για την βοήθεια και τις συμβουλές που μου προσέφερε, οι οποίες υπήρξαν καταλυτικές για την εκπόνηση της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διαχείριση των διακρατικών υδάτινων πόρων στην Ελλάδα φανερώνει το πλήθος των πολιτικών που έχουν ακολουθηθεί διαχρονικά, αλλά συγχρόνως καταδεικνύει την ανάγκη της αλλαγής του τρόπου διαχείρισης των υδάτινων πόρων και δη των διακρατικών. Η διεθνής, ευρωπαϊκή και εγχώρια εμπειρία συγκλίνουν στην ανάγκη ανάπτυξης ενός πλαισίου που θα αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην προστασία των διακρατικών υδάτινων πόρων. Η διαχείρισή τους δεν είναι σημαντική μόνο για την κάλυψη των αναγκών ζήτησης των υδάτινων πόρων δεδομένου ότι η διεθνής έρευνα προτάσσει ως απαραίτητη πλέον και τη διασφάλιση των περιβαλλοντικών ζητουμένων των λεκανών απορροής νερού.

Η παρούσα διπλωματική επικεντρώνεται στο ζήτημα της διαχείρισης των διακρατικών υδάτινων πόρων της Ελλάδας και στον τρόπο με τον οποίο αυτή έχει εκφραστεί μέσα από τις διακρατικές συμφωνίες με τις γείτονες χώρες για τα διαμοιραζόμενα ύδατα. Για το λόγο αυτό αρχικά αναφέρονται τα στοιχεία εκείνα που αναδεικνύουν την ιστορική σημασία των υδάτων στην μακρόχρονη πορεία της οικονομικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Στη συνέχεια αποτυπώνονται τα γεωμορφολογικά στοιχεία που αφορούν τους διακρατικούς ποταμούς και τις λίμνες της Ελλάδας. Η αλληλεξάρτηση των χωρών που διαμοιράζονται μία λεκάνη απορροής νερού αφορά σε θέματα ζήτησης του νερού ως αγαθού όμως δεν περιορίζεται μόνο εκεί. Ως εκ τούτου, ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο πρόβλημα της ρύπανσης των υδάτων και στις επιπτώσεις από αυτήν για το φυσικό περιβάλλον, αλλά και για τον άνθρωπο.

Το ενωσιακό δίκαιο έχει διαμορφωθεί με γνώμονα την προστασία των υδάτινων πόρων από επιβλαβείς παρεμβάσεις, ενώ τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα καλούνται να ενσωματώσουν τις σχετικές αρχές στο εσωτερικό τους δίκαιο. Η αναφορά τόσο στη διεθνή, όσο και στην ενωσιακή νομική προσέγγιση, κρίθηκε απαραίτητη καθώς αυτές αποτελούν τη βάση από όπου εκκινά και αναπτύσσεται το νομικό πλαίσιο που διέπει την εφαρμογή των διακρατικών συμφωνιών αναφορικά με τους ποταμούς και τις λίμνες που διαμοιράζεται η Ελλάδα με τις γείτονες χώρες.

Με βάση τα παραπάνω, στην παρούσα εργασία πραγματοποιείται μία κριτική επισκόπηση της πορείας εφαρμογής των πολιτικών διαχείρισης που αφορούν τους διακρατικούς υδάτινους πόρους. Το διαμορφούμενο νομικό πλαίσιο έχει καλύψει επιτυχώς μέρος των προκύπτουσών αναγκών και για το λόγο αυτό θεωρήθηκε σκόπιμο να αναφερθούν κάποιες συμπερασματικές προτάσεις που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν συνεπικουρικά προκειμένου να θεραπευθούν οι όποιες παραλήψεις του αρχικού

σχεδιασμού, οι αστοχίες στην εφαρμογή και οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση των σχετικών μέτρων.

Λέξεις κλειδιά: διακρατικοί υδάτινοι πόροι, διεθνείς συμφωνίες, διακρατικές συμφωνίες, διακρατική ρύπανση.

ABSTRACT

The management of transnational water resources in Greece shows the number of policies that have been applied over time, but also demonstrates the need to change the way water resources, in particular the transnational ones, are managed. The international, European and domestic experience converge on the need to develop a legal framework that stresses the importance of the protection of interstate water resources. The management of those resources is not only crucial in order to meet the water demands, but also in order to ensure that the physical environment of the water basin is also protected.

This thesis focuses on the management of transnational water resources of Greece and the way in which this has been expressed through intergovernmental agreements with neighboring countries on shared waters. Therefore, we firstly highlight the historical importance of water during the long history of economic and cultural development, and we present the geomorphological data of the transnational rivers and lakes of Greece. The interdependence of the countries that share a water basin is not limited in issues concerning only the water demand. Particular reference is made to the problem of water pollution and its impact on the natural and human environment.

The European Union law has been formed in order to protect water resources from harmful interference, and the member states of the European Union, including Greece are called to integrate it in their respective legal frameworks. The reference in the international as well as the EU legal approach was necessary, since those are forming the basis of the legal framework of the bilateral agreements regarding the rivers and lakes that Greece is sharing with the neighboring countries.

Based on the above, the present dissertation offers a critical review regarding the implementation of the management policies concerning transnational water resources. The legal framework that has been developed covers successfully only a small part of the emerging issues. This is why, it was considered appropriate to mention some concluding suggestions that could be useful in order to remedy the omissions of the original planning, as well as the delays and the miscarriages during implementation.

Keywords: transnational water resources, international agreements, transnational agreements , transnational pollution.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	7
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΠΟΤΑΜΙΩΝ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ	14
1.1 Ιστορική αναδρομή	14
1.2 Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά.....	16
1.2.1 Διασυνοριακά ποταμοί της Ελλάδος	17
1.2.2 Διασυνοριακές λίμνες της Ελλάδος	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΟΥΣ ΥΔΑΤΙΝΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	23
2.1 Επιπτώσεις της ρύπανσης των διακρατικών υδάτινων πόρων	23
2.2 Προβλήματα διακρατικής ρύπανσης.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	29
3.1 Διεθνείς Συμβάσεις.....	29
3.2 Ενωσιακή Νομοθεσία	34
3.2.1 Η Οδηγία 2000/60/ΕΚ για την κοινοτική δράση στην πολιτική των υδάτων	35
3.2.2 Η Οδηγία 2007/60/ΕΚ για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ - ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΥΔΑΤΙΝΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ	45
4.1 Ανασκόπηση της Ελληνικής νομοθεσίας	45
4.2 Εναρμόνιση του εθνικού νομικού πλαισίου με τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες	48
4.3 Διακρατικές Συμφωνίες υδάτινων πόρων της Ελλάδος	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ	57
5.1 Ελλείψεις / παραλείψεις των διακρατικών συμφωνιών μεταξύ Ελλάδας και γειτόνων χωρών..	57
5.2 Γενικές παρατηρήσεις για την εφαρμογή και αποτελεσματικότητα των διακρατικών συνεργασιών.....	60
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	63

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το νερό συνιστά την βασική πηγή ζωής για την ανθρώπινη ύπαρξη, αν και ο σύγχρονος άνθρωπος δεν έχει επιδείξει το σεβασμό που θα έπρεπε στο φυσικό περιβάλλον. Οι ρυθμοί της καθημερινής ζωής λειτουργούν αποτρεπτικά στο να συνειδητοποιήσει ότι το περιβάλλον είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ποιότητα ζωής του. Ως εκ τούτου, η προστασία του κατέχει ένα καθοριστικής σημασίας ρόλο στην ποιότητα ζωής των σημερινών και μελλοντικών γενεών. Το ζήτημα διαπερνά όλους τους τομείς της επιστημονικής σκέψης και απασχολεί πολιτικούς και πολίτες παγκοσμίως χωρίς καμία διάκριση. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο συνιστά πρωτεύον ζήτημα και θέμα πολλών συζητήσεων. Σύμφωνα με το Δίκαιο περιβάλλοντος *«προστασία του περιβάλλοντος είναι το σύνολο των ενεργειών, μέτρων και έργων, τα οποία έχουν για στόχο την πρόληψη της υποβαθμίσεως του περιβάλλοντος, την αποκατάσταση, διατήρηση ή βελτίωση του»*¹.

Οι υδάτινοι πόροι, σε παγκόσμια κλίμακα εντοπίζονται σε ποσοστό άνω του 50% σε διακρατικές λεκάνες απορροής. Έως σήμερα έχουν υπογραφεί σχεδόν 200 διακρατικές συμφωνίες προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα, σχετικά με το νερό, ανακύπτοντα προβλήματα των συνορευουσών χωρών.² Τα μέρη που λαμβάνουν μέρος στις συμφωνίες για τους κοινούς υδάτινους πόρους έχουν την υποχρέωση να ακολουθούν τις διεθνείς συμβάσεις, το διεθνές δίκαιο και τις ευρωπαϊκές οδηγίες. Αν και δεν υπάρχουν συμφωνίες και για τις 263 διακρατικές λεκάνες παγκοσμίως, εντούτοις σε πολλές περιπτώσεις έχουν αποτελέσει σημείο συνεργασίας ακόμα και αντίπαλων κρατών για επίλυση προβλημάτων που προκαλούνται από την μόλυνση των υδάτινων πόρων.³

Τα διακρατικά επιφανειακά συστήματα και κατ' ακολουθίαν οι λεκάνες απορροής που διαμορφώνονται, συνιστούν τη βάση της υδρολογικής αλληλεξάρτησης για τους κατοίκους των αντίστοιχων περιοχών. Σε 145 κράτη απλώνονται 263 διακρατικές λεκάνες (Βόρειο Αμερική 40, Νότια Αμερική 38, Ευρώπη 69, Αφρική 59 και Ασία 57) που απαρτίζουν τον υδατικό πάροχο. Τα διεθνή ύδατα επηρεάζουν σχεδόν το 90% του πληθυσμού παγκοσμίως εκ του οποίου το 40% κατοικεί σε διακρατικές λεκάνες. Στην Ευρώπη οι διασυνοριακές λεκάνες απορροής ποταμών καλύπτουν το 54% της επιφάνειας

¹ Παναγόπουλος Ι. Θεοδ., «Δίκαιο περιβάλλοντος», Γ' έκδοση αναθεωρημένη, εκδόσεις Α. Σταμούλη, Αθήνα 2001, σελ. 76.

² Βλ.σχ.. στην ιστοσελίδα <http://www.unesco.org/water/wwap/>.

³ United Nations, "The UN World Water Development Report: Water for People, Water for Life, Executive Summary", UNESCO-WWAP34 2003, σελ. 3.

της ηπείρου. Στην Ελλάδα οι διασυνοριακοί ποταμοί καλύπτουν το 25% των συνολικών υδάτινων πόρων.⁴

Τα διασυνοριακά ποτάμια της Ελλάδας είναι κεφαλαιώδους σημασίας αφού στο βόρειο τμήμα της είναι, στην πλειονότητα τους, διακρατικά. Ο Αξιός, ο Στρυμόνας, ο Νέστος και ο Έβρος τοποθετούνται στα ανάντη των χωρών που συνορεύουν με την Ελλάδα και αναμφισβήτητα, η διαχείριση των υδάτινων πόρων από τις γείτονες χώρες επιφέρει άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά αποτελέσματα σε τομείς όπως η βιομηχανία, ο τουρισμός, η οικονομία αλλά και στο φυσικό περιβάλλον της χώρας. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις χώρες που δεν αντιμετωπίζουν μόνο θέματα μόλυνσης, αλλά και ζητήματα που αφορούν τη μη ίση κατανομή των υδάτινων πόρων. Στα αποτελέσματα του ερευνητικού προγράμματος ENSEMBLES 2005⁵ για την Ελλάδα αναμένεται έως το 2030 να υπάρξει μείωση, το λιγότερο κατά 25%, των υδάτινων πόρων. Το έτος της έρευνας η Ελλάδα, σε ό,τι αφορά την διαθεσιμότητα του νερού, τοποθετείται στα χαμηλότερα επίπεδα της ευρωπαϊκής ζώνης.⁶

Η διακρατική συνεργασία στη διαχείριση των λεκανών απορροής είναι η λέξη κλειδί στο ζήτημα της διαχείρισης διεθνών λεκανών απορροής.⁷ Οι χώρες στις οποίες ανήκουν τα διακρατικά ποτάμια έρχονται αντιμέτωπες με τη διαχείριση των διεθνών υδάτινων πόρων και της πηγής. Η διαπίστωση από μέρους των κρατών της αλληλεξάρτησης τους και των προβλημάτων που ανακύπτουν έχει οδηγήσει στην υπογραφή συμφωνιών, στην αποδοχή διεθνών αρχών και στη σύσταση φορέων για την αντιμετώπιση της διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Η ενεργή συμμετοχή στη

⁴ Jarvis T., Giordano M., Puri S., Matsumoto K., Wolf A., International Borders, Ground Water Flow and Hydroschizophrenia, Vol. 43, No. 5- GROUND WATER September-October 2005, σελ. 764–765.

⁵ Hewitt, C., The ENSEMBLES Project: Providing Ensemble-Based Predictions of Climate Changes and Their Impacts, 2005 . The ENSEMBLES Website, Ημερομηνία Ανάκτησης: 18/12/2016, : http://ensembles-eu.metoffice.com/docs/EGGS_subm.pdf.

⁶ Επιτροπή Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής της Τράπεζας της Ελλάδος (2011). Οι Περιβαλλοντολογικές, Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής στην Ελλάδα. Τράπεζα της Ελλάδος, Επιτροπή Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής. Ημερομηνία Ανάκτησης: 21/12/2016, βλ. σχ. www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Πληρης_Εκθεση.pdf.

⁷ Mihica, S., Golusinb, M., and Mihajlovic, M., Policy and promotion of sustainable inland waterway transport in Europe – Danube River, Renewable and Sustainable Energy Reviews 15, 2010, σελ. 1801–1809.

διασυννοριακή συνεργασία των φορέων σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο καθίσταται προτεραιότητα.⁸

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται μια προσέγγιση της πολιτικής διαχείρισης των διακρατικών υδάτινων πόρων στον Ελλαδικό χώρο. Τα ερωτηματικά που ανακύπτουν αφορούν στο εάν εφαρμόζεται σωστά η πολιτική διαχείριση στην Ελλάδα, εάν οι διακρατικές συμφωνίες είχαν κάποιο αποτέλεσμα, ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα και ποιες οι επιπτώσεις. Σκοπός της εργασίας είναι να αποτυπώσει τις εκφάνσεις της πολιτικής διαχείρισης του εν λόγω θέματος στην Ελλάδα, να απαντήσει στα παραπάνω ερωτήματα και να φωτίσει το θέμα της διαχείρισης των διακρατικών υδάτινων πόρων.

«Το ύδωρ δεν είναι εμπορικό προϊόν όπως όλα τα άλλα, αλλά αποτελεί κληρονομιά που πρέπει να προστατεύεται και να τυγχάνει της κατάλληλης μεταχείρισης»

Οδηγία 2000/60/EK L327/1

⁸ Savenije, H. H. G., and Van der Zaag, P., Conceptual framework for the management of shared river basins; with special reference to the SADC and EU, Water Policy 2002. Σελ. 9.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΠΟΤΑΜΙΩΝ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

1.1 Ιστορική αναδρομή

Τα ποτάμια κατέχουν ιστορικά ένα σημαντικό ρόλο στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική εξέλιξη. Η σπουδαιότητα των ποταμών φαίνεται ακόμα και μέσα από μυθολογικές αναφορές. Στην αρχαία Ελλάδα, τα όρια του κάτω κόσμου οριοθετούνταν από ποταμούς (Αχέροντας, Ηριδανός κ.ά.), ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι στα ποτάμια, τα οποία θεοποιούνταν και λατρεύονταν, αποδίδονταν ανθρώπινες μορφές και μορφές ζώων. Η περιγραφή τους στην ελληνική μυθολογία τα τοποθετεί στις ίδιες περιοχές τις οποίες διασχίζουν και σήμερα. Αναφορές στην ελληνική μυθολογία γίνονται και για τις λίμνες. Η λίμνη Αχερουσία ήταν ιδιαίτερα σημαντική καθώς από τις όχθες της ο Χάροντας μετέφερε τους νεκρούς στον κάτω κόσμο. Είναι η μοναδική λίμνη που δεν υπάρχει πια μιας και αποστραγγίστηκε κατά τη δεκαετία του '60. Γνωστός είναι και ο μύθος των Ναϊάδων, των νυμφών του νερού που συνδέονταν με τις πηγές, τα ποτάμια και τις λίμνες. Λεπτομερής δε είναι η περιγραφή του άθλου του Ηρακλή που σκότωσε τις Στυμφαλίδες όρνιθες στη Στυμφαλία λίμνη. Αλλά και στην νεότερη ιστορία της Ελλάδας οι λίμνες αποτελούσαν σημείο σημαντικών εξελίξεων για τον επαναστατικό αγώνα των Ελλήνων. Η λίμνη των Ιωαννίνων συνδέεται με την τραγική ιστορία του πνιγμού της κυρά – Φροσύνης και η λίμνη των Γιαννιτσών με την μάχη μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων κατά τον Μακεδονικό Αγώνα.⁹

Δεδομένου ότι τα ποτάμια, πέρα από πηγή νερού και τροφής, αποτελούσαν πλωτές οδούς, η ανάπτυξη πολιτισμών στις περιοχές που διασχίζουν ήταν φυσικό επακόλουθο. Οι μεταφορές εμπορικών προϊόντων αρχικά και βιομηχανικών παραγώγων μετέπειτα πραγματοποιούνταν μέσω των ποταμών τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Ο θετικός τους ρόλος από την άλλη αντιστρεφόταν σε περιόδους ξηρασίας, πλημμυρών και πολέμων. Για τους ανθρωπολόγους η ανάπτυξη των πολιτισμών ήταν πάντα άρρηκτα συνδεδεμένη με την επιτυχή διαχείριση του νερού. Αν και από τις ιστορικές και μυθιστοριογραφικές πηγές προκύπτει η σημαντικότητα των ποταμών, η επιστημονική κοινότητα μόνο πρόσφατα έχει επιδείξει το ανάλογο ενδιαφέρον, καθώς το θέμα των

⁹ Rose H.J., A Handbook of Greek Mythology, 6th Edition, Routledge 2004, σελ 143.

περιβαλλοντικών αλλαγών, αλλά και της ανθρώπινης επίδρασης στα ποτάμια έχριζε πλέον μελέτης από γεωμορφολόγους και βιολόγους.¹⁰

Από την αρχαϊκή περίοδο, στην περιοχή της Ευρώπης, το νερό αποτελούσε την κινητήριο δύναμη για την εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού. Οργανωμένες κοινωνίες αναπτύχθηκαν σε περιοχές γύρω από επιφανειακά ύδατα. Η ενασχόληση με την αγροτική καλλιέργεια και η ανάγκη για περισσότερο νερό οδήγησε στην κατασκευή υδραυλικών έργων με στόχο την ορθότερη διαχείριση των υδάτων -ποταμών και την άρδευση. Την ίδια χρονική περίοδο καταγράφονται και οι πρώτες συνεργασίες ανάμεσα στις κοινότητες που γειτνιάζουν και οι οποίες αντιμετώπιζαν τις ίδιες προκλήσεις. Η συνεργασία αυτή οδήγησε στην κατασκευή έστω και πρωτόλειων υποδομών.¹¹

Στην εξέλιξη της Ευρώπης τα ποτάμια υπήρξαν διαχρονικά ένα από τα βασικά στοιχεία ανάπτυξης και διατήρησης των μεταφορών και των επικοινωνιών. Αν και ο όγκος των εμπορικών συναλλαγών που διενεργείται κατά την κλασική περίοδο στην Ευρώπη ήταν μικρός εντούτοις, ήδη από την αρχαιότητα είχε αναπτυχθεί ένα δίκτυο διαδρομών μέσω του οποίου μεταλλικά προϊόντα και εργαλεία μπορούσαν να μεταφέρονται από το ένα μέρος της ηπείρου στο άλλο. Οι Ρωμαίοι ήδη από τον πρώτο αιώνα ανέπτυξαν ένα ολοκληρωμένο οδικό δίκτυο στην περιοχή που εκτείνεται δυτικά του Ρήνου και νότια του Δούναβη ώστε να διευκολύνονται οι εμπορικές μεταφορές μέσω των ποταμών. Πολλοί από αυτούς τους δρόμους συνέχισαν να χρησιμοποιούνται μέχρι και το δέκατο όγδοο αιώνα χωρίς να βελτιωθούν ή να αλλάξουν. Τα ποτάμια της Ευρώπης αποδείχθηκε ότι αποτελούσαν τα διαρκή και σημαντικά της πλεονεκτήματα. Κατά την περίοδο του Μεσαίωνα και στις αρχές της σύγχρονης εποχής οι υπεραστικές μεταφορές θα ήταν αδιανόητες χωρίς ποτάμια. Από τις αρχές του δέκατου ένατου αιώνα κατέστη δυνατή η πραγματοποίηση εσωτερικών πλωτών μεταφορών από τις ακτές του Βискаϊκού κόλπου έως τη Μαύρη Θάλασσα, ωστόσο πρόκειται για ένα δύσκολο ταξίδι.¹²

Στο σύγχρονο Δυτικό πολιτισμό έχουν γίνει προσπάθειες ελέγχου των ποταμών με τη διοχέτευση των υδάτων τους για άρδευση, τη δημιουργία φραγμάτων για την παραγωγή ενέργειας και άλλες παρεμβάσεις που έχουν επιπτώσεις στην αυξομείωση της ποσότητας

¹⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της στροφής της επιστημονικής κοινότητας αποτελεί το The Rivers Handbook - Hydrological and Ecological Principles, Volume 1. Publication: Blackwell Scientific. Author: Calow P. & Petts G. (eds). Year: 1992.

¹¹ Hassan, F., Water Management and Early Civilizations: From Cooperation to Conflict in History and Future of Shared Water Resources, Technical Documents in Hydrology, PCCP Publications, no.6, UNESCO 2003, σελ 12-13.

¹² Pounds, JG Norman, An Historical Geography of Europe Abridged Version. CUP Archive 1990, σελ 20.

του νερού. Η ροή των ποταμών επηρέασε τον οδικό χάρτη της Ευρώπης αλλά και τη γενικότερη αστική ανάπτυξη. Η εξέλιξη αυτή από την άλλη είχε αντίστροφα αποτελέσματα και αρνητικό αντίκτυπο στα ποτάμια, γεγονός που αποτυπώνεται στην αλλαγή της βλάστησης των πόλεων, στην κίνηση του επιφανειακού εδάφους και στη δραματική αλλαγή της ροής και μορφολογίας των ποταμών κατά τον 20^ο αιώνα.¹³

1.2 Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά

Την Ευρώπη διατρέχουν πέντε μεγάλα σε έκτασή ποτάμια: ο Δούναβης, ο Ρήνος, ο Βιστούλας, ο Νέμαν και ο Έλβας. Ο Δούναβης πηγάζει από την Γερμανία και διαπερνά δεκαεννέα χώρες καταλήγοντας στη Μαύρη Θάλασσα μέσα από το μεγαλύτερο Δέλτα της Ευρώπης. Ο δεύτερος σε μήκος ποταμός, ο Ρήνος, πηγάζει από τις Ελβετικές ‘Άλπεις και καταλήγει στην Βόρεια Θάλασσα διαπερνώντας εννέα χώρες. Ο ποταμός Βίστουλας πηγάζει από τα δυτικά Καρπάθια όρη στην Πολωνία. Διαπερνά την Ουκρανία, τη Λευκορωσία και τη Σλοβακία και εκβάλλει στη Βαλτική θάλασσα.¹⁴

Η Ελλάδα διαθέτει ένα μεγάλο ποσοστό σε αποθέματα γλυκού νερού στη μεσογειακή λεκάνη. Παρά το ότι διαθέτει πλήθος ποταμών και λιμνών, εντούτοις καταγράφονται προβλήματα διαθεσιμότητας νερού σε αρκετές περιοχές της χώρας. Η άνιση κατανομή των υδάτινων πόρων, η εξάρτηση των Ελλαδικών υδάτινων πόρων από πηγές άλλων χωρών (1/4 των επιφανειακών υδάτων της Ελλάδας προέρχεται από άλλες χώρες) και η ανομοιογενής κατανομή του πληθυσμού εντείνουν τα προβλήματα. Στην Ελλάδα, μέχρι τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, δεν είχε γίνει καμία συντονισμένη προσπάθεια διαχείρισης Υδάτινων Πόρων. Τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η χώρα δεν ήταν μόνο θέματα οικονομικής φύσεως, θέματα υποδομών και γεωμορφολογικών ιδιαιτεροτήτων. Υπάρχει αλληλεξάρτηση των τεσσάρων ποταμών (Αώος, Αξιός, Στρυμόνας, Νέστος και Έβρος) με τα κράτη που γειτνιάζουν, ενώ το πρόβλημα εντείνεται λόγω της έλλειψης διακρατικών συμφωνιών (εξαίρεση αποτελεί ο Νέστος). Δεδομένου ότι, όπως προαναφέρθηκε, οι διασυνοριακοί ποταμοί στην Ελλάδα αποτελούν το 25% των υδάτινων πόρων της, η

¹³ Mauch C., Zeller T. (éd.), Rivers in History. Perspectives on Waterways in Europe and North America, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press 2008, σελ. 2-3.

¹⁴ Βλ. σχ. <http://www.iksr.org/>.

διαχείριση τους αποτελεί σημαντικό ζήτημα αλλά και πεδίο διαβούλευσης με τις γείτονες χώρες.¹⁵

1.2.1 Διασυνοριακά ποταμοί της Ελλάδος

Τα σύνορα της Ελλάδας ήταν από την αρχή προσωρινά, ενώ είναι από τα νεότερα κράτη της Ευρώπης της οποίας η εδαφική ολοκλήρωση διήρκεσε περισσότερο από ένα αιώνα σε μια συγκρουσιακή ιστορία που η ασάφεια και η αμφισβήτηση κυριαρχούσαν. Τα έθνη – κράτη διατηρούν τη συνοχή τους και τα σύνορα τους ορίζουν το εντός, το εκτός, το δια-κρατικό, το διεθνές και το παγκόσμιο. Οι διασυνοριακοί υδάτινοι πόροι συνιστούν τον ακρογωνιαίο λίθο της ανθρώπινης γεωγραφίας. Τη βάση της αμοιβαίας υδρολογικής εξάρτησης εκατομμυρίων ανθρώπων αποτελούν τα διασυνοριακά ποτάμια συνδέοντας τους πληθυσμούς που διαχωρίζονται από τα διεθνή σύνορα.¹⁶ Η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία και Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορευμάτων και Διεθνών Ποταμών που υπεγράφη στο Ελσίνκι το 1992 κυρώθηκε στην Ελλάδα με τον Ν.2425/1996 ΦΕΚ Α' 148. Στο άρθρο 1 του Ν2425/1996 αναφέρεται ότι ο όρος «Διασυνοριακά Ύδατα είναι οποιαδήποτε επιφάνεια ή υπόγεια ύδατα τα οποία αποτελούν, διασχίζουν ή βρίσκονται ένθεν και ένθεν των συνόρων μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών». Όπως διαφαίνεται από τον ορισμό αποφεύγεται η αναφορά του όρου «διεθνής ποταμός», που χρησιμοποιείται από την διεθνή κοινότητα για τα ποτάμια στα οποία ασκείται διεθνής ναυσιπλοΐα.¹⁷

Η Ελλάδα είναι μια ευρωπαϊκή χώρα με μεγάλο νησιωτικό σύμπλεγμα, με εκτεταμένη ακτογραμμή και περιορισμένη ορεινή ενδοχώρα συνολικής έκτασης 131.952 km². Ο γεωλογικός χάρτης της παρουσιάζει ασβεστολιθικούς σχηματισμούς με αποτέλεσμα να υπάρχουν έντονα καρστικά φαινόμενα¹⁸ που οδηγούν στον εμπλουτισμό των υπόγειων υδάτων.¹⁹ Ο Αώος, ο Αξιός, ο Στρυμόνας, ο Νέστος και ο Έβρος είναι όλα διασυνοριακά ποτάμια της Ελλάδος με αυτή να βρίσκεται στα κατάντη των ποταμών εκτός του Αώου που βρίσκεται στην ανάντη. Αναπόφευκτα, η διαχείριση των υδάτινων πόρων από τις

¹⁵ Παπασπηλιωτόπουλος Σ., Παπαγιάννης Θ., Κουβέλης, Σ., Το Περιβάλλον στην Ελλάδα 1991 – 1996, Χορηγός Ίδρυμα Μποδοσάκη, Αθήνα 1996, σ. 116 – 117.

¹⁶ Λεοντίδου, Λ., Αγεωγράφητος Χώρα. Ελληνικά Είδωλα στις Επιστημολογικές Διαδρομές της Ευρωπαϊκής Γεωγραφίας, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα 2010, σ. 355-357.

¹⁸ Καρστικά φαινόμενα είναι όλα εκείνα τα μορφολογικά στοιχεία, είτε εξωτερικά είτε εσωτερικά, που δημιουργούνται στα ευδιάλυτα πετρώματα, αιτία του φαινομένου είναι η διαλυτική ενέργεια του νερού.

¹⁹ Αμούργης Σ. - Κοσμάκης Π., Εισαγωγή στο Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον – Τόμος Α' Το Φυσικό Περιβάλλον, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2012, σ. 159.

γείτονες χώρες που βρίσκονται στα ανάντη των ποταμών επηρεάζουν άμεσα την οικονομική, τουριστική και βιομηχανική ανάπτυξη της Ελλάδας καθώς και το οικοσύστημα της .

Αώος

Ο Αώος, Αίας, Βογιούσα ή Βοβούσα είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Ηπείρου. Το μήκος του ανέρχεται στα 260 km, εκ των οποίων περίπου τα 70 km βρίσκονται σε ελληνικό έδαφος στο νομό Ιωαννίνων και τα υπόλοιπα σε αλβανικό έδαφος. Ο ποταμός είναι ο μοναδικός από τα διασυνοριακά ποτάμια που η Ελλάδα είναι η ανάντης. Πηγάζει από τα βόρεια της οροσειράς της Πίνδου, από το όρος Μαυροβούνι. Ο ποταμός Αώος διαρρέει μεγάλο μέρος του Εθνικού δρυμού Βίκου – Αώου. Η ανακήρυξη του ως εθνικού δρυμού πραγματοποιήθηκε το 1973 και εντάχθηκε στο ευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000, καθώς συμπεριλαμβάνει οκτώ περιοχές σημαντικής οικολογικής σημασίας. Ο Αώος έχει υποστεί αλλοιώσεις οφειλόμενες στις συνεχιζόμενες αμμοληψίες, στις υπεραντλήσεις, στην υπεραλίευση και στα κατασκευαστικά έργα. Η λεκάνη απορροής όπου ανήκει ο ποταμός καλύπτει 2.090 km² και εκβάλλει στην Αδριατική θάλασσα.²⁰

Αξιός

Ο Αξιός ποταμός είναι ο μεγαλύτερος στην Μακεδονία και ο δεύτερος μεγαλύτερος των Βαλκανίων. Ονομάζεται και Βαρδάρης, Βαρδάριος (Βυζάντιο). Το μήκος του ανέρχεται στα 380km εκ των οποίων τα 80km περίπου βρίσκονται στην Ελλάδα. Πηγάζει από τα Σερβοαλβανικά σύνορα και το όρος Σκάρδος, διασχίζει τα Σκόπια και στη συνέχεια τη Μακεδονία καταλήγοντας στο Θερμαϊκό κόλπο δημιουργώντας Δέλτα εκτάσεως 22km². Η λεκάνη απορροής του ποταμού εκτείνεται στα 20.061km² με το μεγαλύτερο μέρος της να βρίσκεται στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Τα 1457km² που διασχίζουν την Ελλάδα διαχωρίζονται σε δύο μέρη, ενώ μεταξύ τους υπάρχει λοφώδης σειρά. Ο Αξιός και ειδικότερα το δέλτα του συγκαταλέγεται στους σημαντικότερους υδροβιότοπους, προστατεύεται από τις συνθήκες Ramsar και Bern, ενώ συνιστά και περιοχή Natura 2000. Τα ύδατα του ποταμού έχουν αλλοιωθεί λόγω της εκτεταμένης

²⁰ Κουτσοχρήστου Φ., Συγκριτικές παρατηρήσεις των υδατικών διαμερισμάτων της Ηπείρου και της Αττικής, Πτυχιακή Εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2012, σελ. 56.

ανθρώπινης δραστηριότητας και εξαρτάται άμεσα από την Π.Γ.Δ.Μ. η οποία έχει υπό την διαχείριση της το μεγαλύτερο μέρος της λεκάνης απορροής.²¹

Αρκετοί είναι αυτοί που εκφράζουν την άποψη τους πως η συμφωνία των κρατών που γειτνιάζουν είναι ανεπαρκής μπροστά στην εκτεταμένη μόλυνση του Αξιού. Η έλλειψη έργων υποδομής και αντιπλημμυρικής προστασίας, αλλά και η υπερεκμετάλλευση του ποταμού εντείνουν τα προβλήματα. Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η μη ένταξη της Π.Γ.Δ.Μ. δεν υποχρεώνει την δεύτερη να ακολουθήσει τις επιταγές των Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²²

Στρυμόνας

Ο Στρυμόνας (Στρυμών) ονομαζόταν Παλαιστίνος ή Κόνοδος, ενώ την περίοδο της τουρκοκρατίας ονομαζόταν Καρά – Σου. Ανήκει στη Βαλκανική Χερσόνησο και έχει συνολικό μήκος 392km, από τα οποία τα 118 km βρίσκονται σε ελληνικό έδαφος και τα 242 km σε βουλγαρικό έδαφος.²³ Ο ποταμός πηγάζει από το όρος Βιτόσα δυτικά της Βουλγαρίας και εκβάλει στο Αιγαίο Πέλαγος. Η λεκάνη απορροής του ποταμού έχει έκταση 17.150 km². Στην Ελλάδα η λεκάνη απορροής του ποταμού είναι 6.759km² και στην Π.Γ.Δ.Π. – Βουλγαρία ανήκουν τα υπόλοιπα 11.035km². Ο Στρυμόνας πλημμύριζε συχνά την πεδιάδα των Σερρών προκαλώντας εκτεταμένες καταστροφές και επιπτώσεις στην υγεία των κατοίκων. Για τον περιορισμό του φαινομένου δημιουργήθηκε το 1932 η τεχνητή λίμνη Κερκίνη με την κατασκευή φράγματος.²⁴

²¹Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Αξιού – Λουδία, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 7/12/2016, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefitika/files/results/geol/9.RESULTS_AXIOU_LOUDIA.pdf, σελ. 3.

²²Tsavaridis M., Political and International implications of integrated water resources management of transboundary river basins: The case of Axios/Vardar River basin, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ 47.

²³Βλ.σχ.: <http://www.strymonikos.net/portal/FisikosPloutos/PotamosStrimonas>. Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016.

²⁴Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Στρυμόνα, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 7/12/2016, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefitika/files/results/hydro/5.%20HYDRO_STRYMONA.pdf, σελ 2.

Νέστος

Ο ποταμός Νέστος ανήκει στα πέντε μεγαλύτερα ποτάμια της Ελλάδας, πηγάζει από το όρος Ρίλα της Βουλγαρίας διαπερνά τους νομούς Δράμας, Ξάνθης και Καβάλας και εκβάλλει στο θρακικό πέλαγος. Η λεκάνη απορροής του ανέρχεται σε 6.178km². Το συνολικό μήκος του ποταμού είναι 243 km, από τα οποία τα 130 km περίπου βρίσκονται σε ελληνικός έδαφος. Η λεκάνη απορροής του ποταμού αποτελείται από την ορεινή και την πεδινή ζώνη. Το δέλτα του Νέστου συμπεριλαμβάνεται στους μεγαλύτερους και σημαντικότερους υδροβιότοπους της χώρας μας και προστατεύεται από την συνθήκη Ramsar, ενώ ανήκει και στο Δίκτυο Φύση – Natura 2000. Ο Νέστος έχει υποστεί αλλοιώσεις από τις συνεχιζόμενες αμμοληψίες, τις υπεραντλήσεις, την παράνομη υλοτομία και τη ρύπανση από γεωργικά φάρμακα και απόβλητα.²⁵

Η συνεργασία της Ελλάδας με την Βουλγαρία για το ζήτημα της κατανομής των υδάτων του Νέστου ξεκίνησε το 1964 και συνεχίστηκε έως και την υπογραφή της Συμφωνίας του 1995. Στη Συμφωνία ορίζεται πως η Ελλάδα θα έχει το δικαίωμα εκμετάλλευσης του 29% από το σύνολο του όγκου του νερού, με την προϋπόθεση να ανανεώνεται το ποσοστό κάθε επτά έτη γεγονός που θα βοηθούσε στην βελτίωση της ποιότητας των νερών του ποταμού.²⁶

Έβρος

Ο ποταμός Έβρος πηγάζει από την οροσειρά του Ρίλου της Βουλγαρίας. Είναι ο μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός της Βαλκανικής χερσονήσου καθώς το μήκος του ανέρχεται σε 530km, εκ των οποίων τα 218 km βρίσκονται σε ελληνικό έδαφος. Αποτελεί το φυσικό όριο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας το οποίο ξεκινάει από τη Νέα Βύσσα και μέχρι τις εκβολές του αποτελεί την μεθοριακή γραμμή. Η συνολική έκταση της λεκάνης απορροής του ανέρχεται στα 53.000km² από τα οποία τα 35.085 km² ανήκουν σε βουλγαρικό έδαφος, τα 14.575 km² σε τούρκικο έδαφος και τα 3.340 km² σε ελληνικό έδαφος. Ο Έβρος και ειδικότερα το Δέλτα του συνιστά έναν από σημαντικότερους υδροτόπους της Ευρώπης, ενώ ο πλούτος της μορφολογίας του του προσδίδει ένα όμορφο

²⁵Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Νέστου, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 18/11/2016, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefitika/files/results/hydro/3.%20HYDRO_NESTOU.pdf, σελ 2.

²⁶ Βλ. σχ. :<http://www.srcosmos.gr/srcosmos/showpub.aspx?aa=8193>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016.

τοπίο. Το 1971 το Δέλτα του Έβρου αποτέλεσε μέρος των υγροτόπων της συνθήκης Ramsar.²⁷

1.2.2 Διασυνοριακές λίμνες της Ελλάδος

Μεγάλη και Μικρή Πρέσπα

Στους διασυνοριακούς υδάτινους πόρους εκτός των ποταμών που αναλύθηκαν παραπάνω περιλαμβάνονται και οι λίμνες. Η Μικρή και Μεγάλη Πρέσπα αλλά και η λίμνη Δοϊράνη είναι αυτές που η Ελλάδα μοιράζεται με τις γείτονες χώρες. Η διασυνοριακή λεκάνη Πρεσπών έχει πάρει το όνομα της από τις δύο λίμνες που κατέχουν και τον παλαιότερο τίτλο των λιμνών της Ευρώπης, την Μικρή και την Μεγάλη Πρέσπα. Η διασυνοριακή λεκάνη απορροής των Πρεσπών ανήκει από κοινού στην Ελλάδα και την Αλβανία. Τα δυτικά και βόρεια όρια των λιμνών βρίσκονται στις γείτονες χώρες, νότια βρίσκονται τα όρη Βέρνο, Βαρνούντα και Τρικλάρι, ενώ ανατολικά του είναι το όρος Βόρα. Οι δύο λίμνες διαχωρίζονται από μια στενή λωρίδα ξηράς η οποία έχει μήκος περίπου 4km και πλάτος 200m έως 500m.²⁸

Η αρχαία ονομασία της Μεγάλης Πρέσπας ήταν Μεγάλη Βρυγηίς και κατέχει την τρίτη θέση στις λίμνες της Βαλκανικής χερσονήσου. Η έκταση της είναι 273 km² με το μεγαλύτερο μέρος της να ανήκει στην Π.Γ.Δ.Μ. ενώ στην Ελλάδα ανήκουν μόλις τα 39,4 km² και στην Αλβανία ανήκει το υπόλοιπο κομμάτι. Η αρχαία ονομασία της Μικρής Πρέσπας είναι Μικρή Βρυγηίς και έχει μήκος 13,6 km ενώ το νότιο άκρο της βρίσκεται στην Αλβανία. Η έκταση της είναι 48,5 km² από τα οποία τα μεγαλύτερο μέρος τους βρίσκεται στην Ελλάδα και μόλις τα 5 km² ανήκουν στην Αλβανία. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι λόγω της πτώσης της στάθμης του νερού, το τμήμα που ανήκει στην Αλβανία έχει σχεδόν στερέψει.²⁹

²⁷ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Έβρου, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 18/11/2016, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefitika/files/results/geol/2.RESULTS_EVROU.pdf, σελ 3.

²⁸ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Πρεσπών, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 20/1/2017, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefitika/files/results/hydro/12.%20HYDRO_PRESPON.pdf, σελ 8.

²⁹ Βλ.σχ.: <http://www.eosnap.com/tag/lake-shkoder/>. Ημερομηνία Ανάκτησης: 7/12/2016.

Λίμνη Δοϊράνης

Η διασυνοριακή λεκάνη απορροής της λίμνης Δοϊράνης είναι 270 km² και την μοιράζεται με την Π.Γ.Δ.Μ.. Το μεγαλύτερο τμήμα της λεκάνης ανήκει στην Ελλάδα με έκταση 190 km² ήτοι 70,4% της συνολικής επιφάνειας της και μόλις τα 80 km² βρίσκονται στην Π.Γ.Δ.Μ. Η λίμνη βρίσκεται στην γεωγραφική περιοχή του νομού Κιλκίς. Η επιφάνεια της λίμνης υπολογίζεται στα 40 km² και έχει βάθος περίπου 4 μέτρα. Παλαιότερα αποτελούσε μέρος μιας μεγαλύτερης λίμνης, της Παιονίας λίμνης. Το όνομα της λίμνης Δοϊράνης προέρχεται από τους αρχαίους Δοβήρες που ήταν Παιονικό φύλο. Η λίμνη χαρακτηρίζεται για τον πλούσιο υδροβιότοπο με σπάνια είδη πουλιών και φυτών που φυσικά η ρύπανση δεν τα άφησε ανεπηρέαστα. Το τμήμα που ανήκει στην Ελλάδα αποτελεί μέρος του καταλόγου των Ζωνών Ειδικής Προστασίας.³⁰

³⁰ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Δοϊράνης, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 20/1/2017, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/hydro/8.%20HYDRO_DOIRANIS.pdf , σελ 2-3.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΡΥΠΑΝΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΟΥΣ ΥΔΑΤΙΝΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

2.1 Επιπτώσεις της ρύπανσης των διακρατικών υδάτινων πόρων

Έως και τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, η ανθρώπινη παρέμβαση δεν αποτελούσε απειλή για τη φυσική αποκατάσταση των υδάτινων πόρων. Η βιομηχανική επανάσταση προώθησε μεν την ανθρώπινη δραστηριότητα και την οικονομική ανάπτυξη, αλλά είχε καταστροφικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και κατ' επέκταση στην ανθρώπινη υγεία. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, που συνοδεύθηκε από την υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων και τη μη σωστή διαχείριση τους και η δημογραφική έκρηξη ενέτεινε το πρόβλημα. Η ρύπανση των υδάτων συνιστά διεθνές ζήτημα μιας και τα επιβλαβή αποτελέσματα του φαινομένου έχουν άμεση επίπτωση στη ζωή του ανθρώπου.³¹

Κύριος παράγοντας ανάπτυξης, το νερό, σε τομείς όπως η γεωργία, η βιομηχανία, το περιβάλλον και η ενέργεια καθιστά αναγκαία την ορθή του διαχείριση ώστε να αποφευχθούν τα όποια προβλήματα.³² Κύριες πηγές ρύπανσης των ποταμών είναι η γεωργία, η αστική χρήση και η βιομηχανία. Η αλόγιστη χρήση νερού στον τομέα της γεωργίας προέρχεται από τις ευνοϊκές διατάξεις που αφορούν τις αρδεύσεις μιας και το νερό διατίθεται δωρεάν και χρεώνονται μόνο τα έξοδα άντλησης με αποτέλεσμα την υπερεκμετάλλευσή του. Η βαθμιαία ρύπανση των υδάτινων πόρων οδήγησε σταδιακά σε ορατές από τη διεθνή κοινότητα επιπτώσεις. Ωστόσο, η καθυστερημένη αναγνώριση αυτών των επιπτώσεων είχε ως αποτέλεσμα τη μη έγκαιρη διενέργεια των απαραίτητων ελέγχων και μετρήσεων και τη αργοπορημένη λήψη μέτρων.³³

Ως εκ τούτων, οι συνέπειες της μόλυνσης των υδάτινων πόρων μπορεί να είναι σημαντικές σχεδόν σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης ύπαρξης. Η μόλυνση σε ένα σύστημα νερού μπορεί να επηρεάσει δυσμενώς τα άτομα, τις επιχειρήσεις και την κοινωνία που εξυπηρετεί, καθώς το μέγεθος των δυσμενών επιπτώσεων για τη δημόσια υγεία είναι ανυπολόγιστο. Επιπροσθέτως, η υποβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών νερού απαιτεί

³¹ Μιμίκου, Μ., Φωτόπουλου, Φ., Υδατικό Περιβάλλον και Ανάπτυξη, Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2004, σ. 123-125.

³² Αραμπατζής Γ., Θεσμικό Πλαίσιο για τη Διαχείριση και Ανάπτυξη των Υδάτινων Πόρων στην Ελλάδα, Περιβάλλον και Δίκαιο 2/2001, σελ. 192-193.

³³ Tietenberg, T., Οικονομική Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg 2001, σελ. 204.

μεγαλύτερο οικονομικό κόστος για την αποκατάστασή του.³⁴ Η μόλυνση του νερού επιδρά αρνητικά σε διάφορες πτυχές της υγείας του ανθρώπου, όπως για παράδειγμα στην όραση προκαλώντας αποχρωματισμό και θολούρα. Στο περιβάλλον αισθητές είναι οι υψηλές θερμοκρασίες, ενώ η έλλειψη οξυγόνου του νερού επιδρά στην βιοποικιλότητα. Τα υψηλά επίπεδα οξύτητας και αλκαλικότητας διαταράσσουν το pH του νερού με την οξεία ή χρόνια τοξικότητα να προκαλεί βλάβη στους υδρόβιους οργανισμούς, αλλά και στον άνθρωπο³⁵.

Άλλωστε η μόλυνση των νερών συνήθως αποτελεί και παρενέργεια αστοχιών άλλων πόρων. Για παράδειγμα, οι μεγάλες ποσότητες αζώτου και φωσφόρου που χρησιμοποιούνται για τη βελτίωση των καλλιεργειών, προκαλούν υπερτροφία σε λίμνες και σε παράχθια ύδατα. Το διοξείδιο του άνθρακα είναι μεν απαραίτητο στοιχείο της φωτοσύνθεσης, ωστόσο η υπερπαραγωγή του από την καύση ορυκτών έχει συνέπειες τόσο στο pH των θαλασσών εντείνοντας την οξύτητά τους, όσο και στην υπερθέρμανση του πλανήτη. Τα διάφορα πλαστικά απόβλητα (π.χ. μπουκάλια νερού, σακούλες, αναπτήρες) που καταλήγουν στις θάλασσες σκοτώνουν τους θαλάσσιους οργανισμούς και δηλητηριάζουν την τροφική αλυσίδα. Η εργοστασιακή παραγωγή απαραίτητων στοιχείων για την ανθρώπινη ζωή, από τα φαρμακευτικά είδη έως και τα λογής παράγωγα πετρελαίου, ενθαρρύνεται διεθνώς να αποθέτει τα απόβλητά της στα ύδατα, συντελώντας στον φαύλο κύκλο της μόλυνσης.³⁶

2.2 Προβλήματα διακρατικής ρύπανσης

Κύριο ζήτημα της διασυνοριακής ρύπανσης είναι η μεταφορά της ρύπανσης από το ένα κράτος σε εκείνο με το οποίο γειτνιάζει. Έτσι η ρύπανση κάποιων ανεπτυγμένων χωρών γίνεται ταυτοχρόνως ορατή και σε απομακρυσμένες περιοχές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μόλυνση της Αρκτικής ως αποτέλεσμα της ρύπανσης που μεταφέρεται από την Ευρώπη. Η Ελλάδα έχει έρθει αντιμέτωπη με προβλήματα στη διαχείριση της ποσότητας και ποιότητας των υδάτων. Τα νερά που βρίσκονται στην επιφάνεια της χώρας είναι εκτεθειμένα σε αναρίθμητους κινδύνους που οδηγούν στην

³⁴Clark M.Robert, Hakim Simon, Securing Water and Wastewater Systems: Global Experiences, volume 2, Springer, New York 2014, σελ 51.

³⁵ Harrison M. Roy, Pollution: Causes, Effects and Control, Royal Society of Chemistry 2001, σελ 2-3.

³⁶McKeown, A. Elaine, Bugyi, G., Impact of water pollution on human health and environmental sustainability, Pennsylvania State University, USA 2015, σελ 23.

υποβάθμισης της ποιότητάς τους από τις εκπομπές ρύπων. Το θέμα της αναποτελεσματικής διαχείρισης των υδάτων είναι ίσως και το μεγαλύτερο, καθώς αν και τα αποθέματα νερού στον ελλαδικό χώρο είναι μεγάλα, εντούτοις δεν έχουν αξιοποιηθεί με ορθό τρόπο ώστε να μην παρουσιάζονται ελλείψεις στα υδατικά διαμερίσματα. Όσον αφορά τα υπόγεια ύδατα της Ελλάδος, η συνεχής και πολλαπλασιαζόμενη διάνοιξη είτε συλλογικών είτε ιδιωτικών γεωτρήσεων είχε ως αποτέλεσμα την υπερεκμετάλλευσή τους σε δυσαναλογία με την φυσική τους ανανέωση. Έχουν παρατηρηθεί ζητήματα ποσοτικής και ποιοτικής υποβάθμισης των υδάτων με αποτέλεσμα οι παράκτιοι υδροφορείς να οδηγηθούν σε υφαλμύριση.³⁷

Ο Αώος είναι ένα διασυνοριακό ποτάμι που η παροχетеυτικότητα του είναι σε συνεχή μείωση λόγω του υδροηλεκτρικού έργου που έχει κατασκευαστεί στις πηγές του ποταμού και λειτουργεί ως παράγοντας ενέργειας από τα τέλη του '90. Αν και δεν παρουσιάζονται προβλήματα ρύπανσης, είναι προφανής η δυσμενής επιβάρυνση στο οικοσύστημα της περιοχής. Η Αλβανία από την προηγούμενη δεκαετία έχει ξεκινήσει την εκπόνηση υδροηλεκτρικού έργου για το ποταμό Αώο και από το 2005 με νόμο ανακήρυξε την λεκάνη απορροής προστατευόμενη.³⁸

Ο Αξιός είναι διακρατικό ποτάμι του οποίου η ρύπανση βρίσκεται εκτός των συνόρων της Ελλάδος. Διακριτικό γνώρισμα της ρύπανσης που εισάγεται στην χώρα μας είναι τα σκουπίδια που έχουν κατακλύσει τις όχθες του ποταμού. Στον έλεγχο χημικής ποιότητας αρδευτικών Υδάτων σε κλίμακα απορροής ποταμών του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων διαπιστώθηκε πως η μόλυνση του ποταμού έχει ενταθεί από τα βιομηχανικά απόβλητα της Π.Γ.Δ.Μ. και της έντονης γεωργίας. Στον έλεγχο καταγράφηκε πως βρέθηκαν σημειακές πηγές ρύπανσης από γεωργικά φάρμακα.³⁹ Μεγάλο μέρος της ρύπανσης του Αξιού προέρχεται από τα δίκτυα αποχέτευσης των πόλεων Τέτοβο, Βέλες και Σκόπια, τα οποία απολήγουν σε αυτόν χωρίς να έχουν υποστεί κάποια επεξεργασία τα

³⁷ Ξένος, Δ., Οικονομία του Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, σ. 105-107.

³⁸ Ξένος Δ., Γεωργία και Φυσικοί Πόροι στο Βαλκανικό Χώρο, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, σ. 58-59 και Γ. Γιαννακούρου-Γ. Κρεμλής-Γλ. Σιούτη, Η Εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου Περιβάλλοντος στην Ελλάδα 1981-2006, Ελληνική Εταιρία Δικαίου του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2007 σ. 190.

³⁹ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Αξιού – Λουδία, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 7/12/2016, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefitika/files/results/geol/9.RESULTS_AXIOU_LOUDIA.pdf, σελ 6-8.

απόβλητά τους. Στη λεκάνη απορροής λειτουργούν περισσότερες από 130 βιομηχανικές εγκαταστάσεις και αποθέτουν τα βιομηχανικά του απόβλητα στον Αξιό. Έχουν καταγραφεί μετρήσεις που φανερώνουν υψηλά επίπεδα νιτρικών, αμμωνιακών αλάτων και ολικού φωσφόρου.⁴⁰

Στην έκθεση ελέγχου χημικής ποιότητας αρδευτικών Υδάτων σε κλίμακα απορροής ποταμών του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων διαπιστώθηκε για το Στρυμόνα ότι η βασική πηγή ρύπανσής του είναι οι αγροτικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη λεκάνη απορροής του ποταμού και ιδιαιτέρως στην πεδιάδα των Σερρών. Αναφορά γίνεται και στην παρουσία βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων αλλά και στη μη επεξεργασία των αστικών λυμάτων που μεταφέρονται με γοργούς ρυθμούς σε επιφανειακούς και υπόγειους υδάτινους πόρους. Σε εθνικό επίπεδο, η αλλοίωση του Στρυμόνα οφείλεται στην κατασκευή υδραυλικών έργων, στη λαθροθηρία και την παράνομη υλοτομία. Αν και έχουν υπάρξει αρκετές προσπάθειες τόσο εκ μέρους της Βουλγαρίας όσο και εκ μέρους της Ελλάδας για την εύρυθμη διαχείριση του ποταμού, όπως το πρωτόκολλο που υπογράφηκε το 1980 και η από κοινού πρόταση των δυο χωρών προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, εντούτοις δεν έχει παρουσιαστεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο διαχείρισης.⁴¹

Ο Νέστος ρυπαίνεται από τα απορρίμματα της Βουλγαρίας, τα οποία είναι κυρίως μη οργανικά και εξακολουθούν να παραμένουν στην ευρύτερη περιοχή του. Στον έλεγχο χημικής ποιότητας αρδευτικών Υδάτων σε κλίμακα απορροής ποταμών του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων διαπιστώθηκε πως πηγή ρύπανσης των υπόγειων νερών της περιοχής του Δέλτα είναι οι αγροτικές και βιομηχανικές δραστηριότητες και τα αστικά λύματα. Στην έκθεση ελέγχου αναφέρεται η έλλειψη συστημάτων επεξεργασίας των βιομηχανικών αποβλήτων τα οποία τελικά οδηγούνται μέσω της ροής των επιφανειακών υδάτων στους υπόγειους ορίζοντες. Επιπροσθέτως, υπάρχουν και δυο επιπλέον φυσικές πηγές ρύπανσης ήτοι η διείσδυση της θάλασσας στους παράκτιους υπόγειους υδροφορείς που είναι απότοκο της υπεράντλησης και περιορισμένης τροφοδοσίας τους, καθώς επίσης και το γεγονός ότι στα γεωθερμικά πεδία της περιοχής

⁴⁰Tsavaridis M., Political and International implications of integrated water resources management of transboundary river basins: The case of Axios/Vardar River basin, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2013, σελ.47.

⁴¹ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Στρυμόνα, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 7/12/2016, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardeftika/files/results/hydro/5.%20HYDRO_STRYMONA.pdf, σελ. 28-33.

περιέχονται έντονα επιβαρυμένα νερά τα οποία μέσω της διάχυσής τους ρυπαίνουν τα υπόγεια νερά. Τέλος, στο Δέλτα του Νέστου οι υδροφόροι ορίζοντες δέχονται την ίδια ποιότητα νερού άρα όποια διαφοροποίηση παρατηρείται προέρχεται από κάποια πηγή επιβάρυνσης.⁴²

Ο Έβρος είναι ένα διασυνοριακό ποτάμι του οποίου η λεκάνη απορροής είναι αποδέκτης δυο πηγών ρύπανσης. Στην έκθεση του ελέγχου χημικής ποιότητας αρδευτικών Υδάτων σε κλίμακα απορροής ποταμών του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων αναφέρεται πως η μία πηγή ρύπανσης του Έβρου είναι απόρροια των γεωργικών φαρμάκων που χρησιμοποιούνται στην περιοχή της Βουλγαρίας, ενώ ένα ποσοστό ρύπων προέρχεται και από την Τουρκία. Ωστόσο, τονίζεται πως η σημαντικότερη παράμετρος ρύπανσης στον Έβρο, που προέρχεται εκτός συνόρων, είναι ο μόλυβδος, ενώ από την Βουλγαρία τα δείγματα που παρτήκαν δείχνουν μέταλλα όπως το αντιμόνιο, το κάδμιο και ο κασσίτερος. Περαιτέρω ρύπανση προκαλείται από τα αστικά απόβλητα τόσο της Βουλγαρίας όσο και της Τουρκίας. Στις πηγές ρύπανσης του ποταμού Έβρου που βρίσκονται εντός της ενδοχώρας αναφέρονται, στην ίδια έκθεση, τα γεωργικά απόβλητα στα οποία περιέχονται γεωργικά φάρμακα, τα αστικά απόβλητα, τα λιπαντικά λαδιών και τα προϊόντα αποσύνθεσης και ανακύκλωσης απορριμμάτων.⁴³

Σε ό,τι αφορά στις διασυνοριακές λίμνες πρέπει να αναφερθεί ότι, το 1973 η λεκάνη των Πρεσπών χαρακτηρίστηκε Διεθνής Προστατευόμενος Υγρότοπος από τη συνθήκη Ραμσαρ και το 1974 Εθνικός Δρυμός. Η δραστηριότητες της Π.Γ.Δ.Μ. είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του όγκου των υδάτων της Μεγάλης Πρέσπας αλλά και τη μόλυνση της από στερεά απόβλητα. Η Ελλάδα κατέχει περιορισμένη έκταση της Λεκάνης των Πρεσπών σε σχέση με τις χώρες που συνορεύουν και κατέχουν την υπόλοιπη έκταση της με αποτέλεσμα να υπάρχει ασυνέχεια στην παρακολούθηση των υδάτινων πόρων. Παρόλα αυτά, πρέπει να σημειωθεί ότι τα όποια προβλήματα έχουν παρατηρηθεί και καταγραφεί και αφορούν στην ποιότητα των υδάτινων πόρων, δεν είναι εκτεταμένα. Το γεγονός ότι η

⁴² Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Νέστου, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 18/11/2016, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardeftika/files/results/hydro/3.%20HYDRO_NESTOU.pdf, σελ. 27-29.

⁴³ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Έβρου, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 18/11/2016, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardeftika/files/results/geol/2.RESULTS_EVROU.pdf, σελ. 32-34.

περιοχή θεωρείται προστατευόμενη βάσει της συνθήκης Ramsar επιτρέπει την ελεγχόμενη χρήση γεωργικών φαρμάκων και λιπασμάτων.⁴⁴

Σε ό,τι αφορά τη λίμνη Δοϊράνη πρέπει να αναφερθεί ότι παρατηρείται διαχρονική μείωση του υδάτινου όγκου της, γεγονός που αποδίδεται σε φυσικούς παράγοντες μια και ο εισερχόμενος όγκος νερού βαίνει μειούμενος λόγω των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων. Περαιτέρω επιβάρυνση αποτελεί η απόληψη του νερού μέσω των θυροφραγμάτων για αρδευτικούς σκοπούς και η απόληψη του νερού από τους υπόγειους υδροφορείς.⁴⁵ Η ανθρώπινη παρέμβαση που επιδέχεται η λίμνη από τις διάφορες δραστηριότητες από πλευράς Π.Γ.Δ.Μ., δεν είναι γνωστές στην Ελληνική πολιτεία. Δειγματοληψίες και αναλύσεις που έχουν γίνει στη χώρας μας καταδεικνύουν ότι τα φυσικοχημικά στοιχεία βρίσκονται στα ανώτερα επιτρεπτά όρια. Στα υπόγεια ύδατα έχουν βρεθεί επιλήψιμες ποσότητες στοιχείων όπως ο μόλυβδος και το μαγγάνιο, αλλά και υπολείμματα γεωργικών φυτοφαρμάκων. Στα επιφανειακά ύδατα έχει ανιχνευτεί καφεΐνη που αποτελεί δείκτη ρύπανσης από αστικά απόβλητα.⁴⁶

Τα τελευταία 20 χρόνια έχουν σηματοδοτηθεί από την συστηματική προσπάθεια να ευαισθητοποιηθεί η τοπική κοινωνία για την προστασία των φυσικών πόρων στην περιοχή τους που αφορούν το έδαφος και το νερό. Τα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας είναι θετικά σχετικά με τη χρήση του νερού στις καλλιεργητικές πρακτικές.⁴⁷

⁴⁴ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Πρεσπών, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 20/1/2017, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/hydro/12.%20HYDRO_PRESPON.pdf, σελ 12-13.

⁴⁵ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Δοϊράνης, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 20/1/2017, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/hydro/8.%20HYDRO_DOIRANIS.pdf, σελ 8.

⁴⁶ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Δοϊράνης, ό.π., σελ 18-20.

⁴⁷ Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Πρεσπών, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης στις 20/1/2017, βλ.σχ.: http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/hydro/12.%20HYDRO_PRESPON.pdf, σελ 2-3.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΝΩΣΙΑΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

3.1 Διεθνείς Συμβάσεις

Αν το νερό είναι κεφαλαιώδους σημασίας για την ανθρώπινη ύπαρξη εξίσου σημαντική είναι και η πολιτική του διαχείριση σε επίπεδο εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές.⁴⁸ Σημαντικές είναι οι προσπάθειες που γίνονται σε διεθνές επίπεδο με μια σειρά συμβάσεων που έχουν υπογραφεί από ένα μεγάλο αριθμό κρατών στην προσπάθεια δημιουργίας ενός κοινού πλαισίου που αφορά τους διακρατικούς υδάτινους πόρους. Δεδομένου ότι στις διασυνοριακές λεκάνες υδάτινων πόρων ανακύπτουν θέματα συνεννόησης – συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη και προκειμένου αυτά να αντιμετωπιστούν, τα κράτη μέλη υπέγραψαν διακρατικές συμφωνίες αναφορικά με τη διαχείριση των υδάτων.⁴⁹ Παρακάτω παρατίθενται επιγραμματικά κάποια στοιχεία που αφορούν στις διεθνείς συμβάσεις για την προστασία και τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Η αναφορά αυτή θεωρήθηκε χρήσιμη δεδομένου ότι αυτές αποτέλεσαν τον προπομπό των συμβάσεων που υπεγράφησαν από την Ελλάδα και τα κράτη με τα οποία διαμοιράζεται μέρος των υδάτινων πόρων της.

Της υπογραφής διεθνών συμβάσεων προηγήθηκαν ιδιωτικές πρωτοβουλίες ως αποτέλεσμα της ευαισθητοποίησης πολιτών σε θέματα που αφορούσαν τη ρύπανση του περιβάλλοντος. Μία τέτοια πρωτοβουλία ήταν και εκείνη των Geoffrey Matthews, Luc Hoffmann, Erik Carp και Eskandar Firouz, τεσσάρων επιστημόνων που έθεσαν τις βάσεις για τη *Σύμβαση Ramsar για τους Υγροβιότοπους Διεθνούς σημασίας ως ενδιαιτημάτων υδροβίων πουλιών (Ramsar Convention, 1971)*.⁵⁰ Πρόκειται για μια διακυβερνητική σύμβαση που εμπεριέχει δεσμεύσεις των χωρών-μελών για τη διατήρηση του οικολογικού χαρακτήρα των υγροβιότοπων διεθνούς κλίμακας και την ορθή χρήση των υδροβιότοπων που βρίσκονται εντός της εδαφικής τους περιφέρειας.

Στο Πρωτόκολλο των Παρισίων 1982, το οποίο τέθηκε σε ισχύ στο Μάιο του 1986, εισήχθη η διαδικασία για την τροποποίηση της Σύμβασης Ramsar, ενώ εγκρίθηκε και η έκδοση της σε 6 επίσημες γλώσσες των Ηνωμένων Εθνών. Το 1987, ακολούθησε η δεύτερη τροποποίησή της στη Regina του Καναδά, η οποία στηρίχτηκε στο Πρωτόκολλο των Παρισίων. Τα κράτη - μέλη που έχουν υπογράψει και προσχωρήσει στη Σύμβαση

⁴⁸ Αραμπατζής Γ., Θεσμικό Πλαίσιο για τη Διαχείριση και Ανάπτυξη των Υδάτινων Πόρων στην Ελλάδα, Περιβάλλον και Δίκαιο 2/2001, σ. 192-193.

⁴⁹ Μιμίκου, Μ., Φωτόπουλου, Φ., Υδατικό Περιβάλλον και Ανάπτυξη, Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2004, σ. 124.

⁵⁰ Υπεγράφη στη Ramsar του Ιράν στην Κασπία, στις 2 Φεβρουαρίου 1971 και ετέθη σε ισχύ την 21^η Δεκεμβρίου 1975, βλ. σχ. της Σύμβασης Ramsar <http://www.ramsar.org>, Ημερομηνία Ανάκτησης 4/12/2016.

Ramsar αποδέχονται πως οι υγροβιότοποι καθίστανται κεφαλαιώδους οικολογικής σημασίας, αλλά και οικονομική και μορφωτική πηγή για όλους. Τα κράτη – μέλη δεσμεύονται να κοινοποιούν και να συμπεριλαμβάνουν στη Σύμβαση τους υγροβιότοπους που βρίσκονται στα εδάφη τους και είναι διεθνούς σημασίας. Υποχρεώνονται περαιτέρω να συμμορφώνονται με τους διεθνείς κανόνες για την προστασία των υδρόβιων πτηνών και τη διαχείριση των υγροβιότοπων. Τέλος, τα κράτη μέλη οφείλουν να συνεισφέρουν στον προϋπολογισμό εφαρμογής της Σύμβασης, όπως αυτός διαμορφώνεται στο πλαίσιο της Διάσκεψης των Συμβαλλόμενων Μερών.⁵¹

Η διεθνής συμφωνία για την υποχρέωση των κρατών να μην επιβαρύνουν το περιβάλλον άλλων κρατών και κατά προέκταση το διεθνές περιβάλλον αποτυπώνεται μέσω της *Σύμβασης Unesco – Espoo για την εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων σε Διασυνοριακό Επίπεδο (Espoo Convention, 1991)*.⁵² Προκειμένου, να εκτιμηθούν οι όποιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις προβλέφθηκε μία σειρά ειδικών κανόνων και διαδικασιών με στόχο τη συνεργασία των κρατών μερών στο πλαίσιο εκπλήρωσης των περιβαλλοντικών τους υποχρεώσεων. Αποτελεί ένα κατεξοχήν προληπτικό μέτρο περιβαλλοντικών επιπτώσεων και σε καμία περίπτωση δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα.⁵³

Με αυτή τη Σύμβαση καθορίστηκε το πλαίσιο διαβούλευσης για τις διαδικασίες εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που προκαλούνται από έργα διασυνοριακά. Στη διαβούλευση λαμβάνουν μέρος χώρες -μέλη που μπορεί να αποτελούν την αιτία πρόκλησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και χώρες -μέλη που μπορεί να τις υφίστανται. Οι ενέργειες που προβλέπονται από τη Σύμβαση στηρίζονται στην πρωτοβουλία και δράση του συμβαλλομένου κράτους προέλευσης και στην ισχύουσα νομοθεσία που αφορά στην εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.⁵⁴ Η κάθε χώρα –

⁵¹ Τα άρθρα που τροποποιήθηκαν αναφέρονται στη λειτουργία της Σύμβασης και στις αρμοδιότητες της Διάσκεψης των Μελών. Στην τροποποίηση του 1987 συγκαταλέγεται και η ίδρυση Μόνιμης Επιτροπής και Μόνιμης Γραμματείας, ενώ καθορίστηκε ο προϋπολογισμός της Σύμβασης. Η Σύμβαση Ramsar υιοθετήθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 191/1974 ΦΕΚ Α' 350 και οι τροποποιήσεις της με το Ν.1751/1988 ΦΕΚ Α' 26/09-02-1988 και Ν.1950/1991 ΦΕΚ Α' 84/31-05-1991.

⁵² Υπεγράφη στο Espoo της Φιλανδίας, στις 25 Φεβρουαρίου 1991.

⁵³ Ελληνοβουλγαρική συνεργασία για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό πλαίσιο», βλ.σχ.: <http://nomosphysis.org.gr/8117/ellinoboulgariki-sunergasia-gia-tin-ektimisi-periballontikon-epiptoseon-se-diasunoriako-plaisio-ianouarios-2001/>, Ημερομηνία Ανάκτησης 1/12/2016.

⁵⁴ Το Πρωτόκολλο του Κιέβου 2003 ορίζει τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση Επιπτώσεων για μελλοντικά έργα σε διάφορους τομείς, όπως η γεωργία, η βιομηχανία, διαχείρισης υδάτινων πόρων κλπ. Βλ.σχ.: http://www.unesco.org/env/eia/about/protocol_summary.html, Ημερομηνία Ανάκτησης 1/12/2016.

μέλος προέλευσης έχει την υποχρέωση να εκπονεί έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων περιλαμβάνοντας και όσες αφορούν την υγεία των ανθρώπων για μελλοντικά έργα. Σε κάθε περίπτωση απαιτείται να ενημερώνει τη χώρα προορισμού περιβαλλοντικών επιπτώσεων αποστέλλοντας τη σχετική έκθεση.⁵⁵

Στη συνέχεια, το 1992, υπεγράφη η *Σύμβαση Unece- Helsinki για την Προστασία και Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορρεμάτων και των Διεθνών Λιμνών*⁵⁶ από τα κράτη – μέλη της UNECE. Προβλέφθηκε η υποχρέωση τήρησης των μέτρων για την πρόληψη και την προστασία των υδάτων, η επίβλεψη του ζητήματος και η ανταλλαγή πληροφοριών με σκοπό τη μείωση της ρύπανσης των υδάτων. Επιπρόσθετα, επιβλήθηκε η διενέργεια συνεχών μετρήσεων, η έρευνα, αλλά και η υποχρέωση προειδοποίησης για πιθανές μολύνσεις των χωρών με τις οποίες γειτνιάζουν, η τήρηση των θεσμικών ρυθμίσεων, η ανταλλαγή πληροφοριών και η εξασφάλιση της πρόσβασης των πολιτών στις σχετικές πληροφορίες.⁵⁷ Η επίτευξη όλων των παραπάνω, όπως αναφέρεται και στο κείμενο της

⁵⁵ Η ηθική και υλική υποστήριξη της Σύμβασης Espoo ανήκει στην Οικονομική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη. Ως ημερομηνία έναρξης ισχύος της τέθηκε η 10^η Σεπτεμβρίου 1997, ενώ η υιοθέτησή της από την Ελλάδα πραγματοποιήθηκε με τον Ν.2540/1997 (ΦΕΚ Α' 249/15-12-1997). Η Σύμβαση έχει συμπληρωθεί και τροποποιηθεί τρεις φορές. Η πρώτη ήταν το 2001 στη Σόφια, με την ανάγκη συμπλήρωσης συμμετοχής ή προσχώρησης στη Σύμβαση μη κρατών μελών και τρίτων – μερών της Unece, η δεύτερη το 2003 στο Κίεβο, με το Πρωτόκολλο για την στρατηγική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και η τρίτη, το 2004 στη Κροατία για διάφορα άλλα θέματα. Πρωτεύον ζήτημα στη συμπλήρωση που πραγματοποιήθηκε στην Κροατία ήταν η συμμετοχή των θιγόμενων χωρών στην διαδικασία της σύνταξης μελέτης και έρευνας Εκτίμησης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Βλ. σχ. της Συνθήκης Espoo: <http://www.unece.org/env/eia/>, Ημερομηνία Ανάκτησης 1/12/2016.

⁵⁶ Υπεγράφη στις 17 Μαρτίου του 1992, στο Ελσίνκι της Φιλανδίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και 25 κράτη. Η έναρξη ισχύος της ορίστηκε μετά από τρία χρόνια, στις 6 Οκτωβρίου 1996, και συνιστά το πρώτο σημαντικό έγγραφο που αφορά την ενίσχυση εθνικών μέτρων προστασίας και την ορθή χρήση των διασυνοριακών ποταμών και των υδάτων τους. Η τωρινή κατάσταση της Σύμβασης είναι ότι έχει κυρωθεί από 40 και πλέον κράτη, ενώ η υιοθέτηση της από την Ελλάδα έγινε με τον Ν.2425/1996 ΦΕΚ Α' 148/14-07-1996. Βλ. σχ. : <http://www.unece.org/index.php?id=33657&L=0>, Ημερομηνία Ανάκτησης 4/12/2016.

⁵⁷ Η Σύμβαση UNECE-WaterConvention 1992 ενισχύεται από δύο πρωτόκολλα. Το Πρωτόκολλο για το νερό και την υγεία, που υπογράφηκε το 1999 στο Λονδίνο με έναρξη ισχύος την 4^η Αυγούστου 2005, είχε ως στόχο την προστασία της ευημερίας και υγείας των πολιτών δια μέσου της εύστοχης διαχείρισης των υδάτων, συμπεριλαμβανομένης και της προστασίας των υδάτινων οικοσυστημάτων. Το Πρωτόκολλο για την αστική ευθύνη και αποζημίωση βλαβών που οφείλονται σε διασυνοριακές επιπτώσεις από βιομηχανικά ατυχήματα σε διακρατικά ύδατα, υπογράφηκε στο Κίεβο το 2003 και δεν έχει τεθεί ακόμα σε ισχύ. Βάσει του εν λόγω Πρωτοκόλλου, δίνεται έρεισμα για νομική αξίωση και χρηματική αποζημίωση στους πολίτες που πλήττονται

Σύμβασης, είναι δυνατή εφόσον τα υπογράφοντα μέλη συνεργαστούν, μέσω συνάψεων συμφωνιών, σε επίπεδο λεκάνης απορροής, για τη διαχείριση και την προστασία των υδάτων τους. Με τη Σύμβαση τελεσφόρησε μια συνολική προσέγγιση του ζητήματος της μόλυνσης των υδάτων και προωθήθηκαν οι προσπάθειες βελτίωσης της βιωσιμότητας των υδάτινων πόρων.⁵⁸

Μία πρώτη προσπάθεια κωδικοποίησης των αρχών και διαμόρφωσης ενός πλαισίου, το οποίο δίνει τη δυνατότητα εξεύρεσης λύσεων στα προβλήματα διαχείρισης ποταμών αποτυπώθηκε μέσω της *Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο των Εκτός – ναυσιπλοΐας Χρήσεων των Διεθνών Υδατορρεμάτων (UN- Watercourses Convention, 1997)*.⁵⁹ Η Σύμβαση των Υδατορρεμάτων που στηρίχθηκε στο μοντέλο των Κανόνων του Ελσίνκι⁶⁰ έχει ως στόχο την προώθηση των εθνικών μέτρων προστασίας και την έλλογη διάθεση των διασυνοριακών υδάτων και ποταμών. Συγκαταλέγεται στα διεθνή νομικά εργαλεία, δεδομένου ότι συμπεριλαμβάνει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των χωρών που κατέχουν διακρατικά ύδατα, καθώς και οδηγίες για τον τρόπο διαπραγματεύσεων και διεξαγωγής διαιτησίας. Δίδεται για πρώτη φορά το πλαίσιο για την κατάρτιση συμβάσεων που αφορούν ένα υδάτινο πόρο και επηρεάζει τα συμφέροντα μιας συγκεκριμένης χώρας.⁶¹

Ο θεμέλιος λίθος της Σύμβασης Υδατορρεμάτων είναι η εύλογη, ισότιμη χρήση και συμμετοχή στη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Η χώρα που μοιράζεται μια διακρατική υδάτινη οδό πρέπει να τη χρησιμοποιεί έλλογα και ισότιμα έναντι της άλλης χώρας χωρίς να

από διασυνοριακές μολύνσεις βιομηχανικών ατυχημάτων σε διεθνή υδατορρέματα. Βλ. σχ.: <http://treaties.un.org/doc/publication/CN/2004/CN.1143.2004-Eng.pdf>, Ημερομηνία Ανάκτησης 4/12/2016.

⁵⁸ Bošnjaković, B., “Regulations of International Watercourses under the UN/ECE Regional Agreements”, Water International, vol. 25 2001, σελ. 544–553.

⁵⁹ Ψηφίστηκε στην Νέα Υόρκη, στις 21 Μαΐου 1997. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι για την κωδικοποίηση της σύμβασης χρειάστηκαν 40 και πλέον χρόνια από το πρώτο ψήφισμα της που πραγματοποιήθηκε το 1970, η δε έναρξη ισχύος της πραγματοποιήθηκε 17 χρόνια μετά την 17^η Αυγούστου του 2014. Η Ελλάδα υιοθέτησε την Σύμβαση Υδατορρεμάτων μόλις το 2010 (Ν.3876/2010, ΦΕΚ Α' 159/20-09-2010).

⁶⁰ Μάζης, Ι. Θ., Γεωπολιτική των Υδάτων στη Μέση Ανατολή, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001, σελ.72.

⁶¹ Λίγους μήνες μετά την υπογραφή της Σύμβασης, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, στην απόφασή του για την υπόθεση ανάμεσα στην Ουγγαρία και την Σλοβακία «Gabcikovo-Nagymaros» αναφέρεται στον πρώτο κανόνα περί δίκαιης και εύλογής χρήσης των υδάτων του ποταμού Βλ.σχ.:International Court of Justice; Judgment of 25 September 1997, Case Concerning the Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia)}, βλ.σχ.:<http://www.icj-cij.org/docket/files/92/7374.pdf>, Ημερομηνία Ανάκτησης 2/12/2016.

την υποχρεώνει στη λήψη μέτρων που θα συντελούν στην αποτροπή και την μείωση της ρύπανσης.⁶² Αναλυτικότερα τονίζει ιδιαιτέρως τις αρχές της ισότιμης χρήσης, της υποχρέωσης παροχής υδρολογικών στοιχείων, της υποχρέωσης ειρηνικής επίλυσης διαφορών, της πρόληψης σημαντικής βλάβης στα άλλα κράτη και της συνεργατικής διαχείρισης των διεθνών υδαταγωγών.⁶³

Τέλος με τη Σύμβαση Unesco – Aarhus προβλέφθηκε η Πρόσβαση σε Πληροφορίες, η συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και η Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα (Aarhus Convention, 1998).⁶⁴ Η Σύμβαση άπτεται θεμάτων που αφορούν την ευθύνη των εκάστοτε κυβερνήσεων και την υποχρέωση τους να παρέχουν στο κοινό την κατάλληλη πρόσβαση στη δικαιοσύνη και σε πληροφορίες για θέματα που σχετίζονται με το περιβάλλον. Από την ημερομηνία που ετέθη σε ισχύ η Σύμβαση Aarhus συμπληρώθηκε δυο φορές. Με το Πρωτόκολλο του Κιέβου 2003 που αφορά το Μητρώο Έκλυσης και Μεταφοράς Ρύπων, δόθηκε η δυνατότητα άμεσης συμμετοχής του κοινού στα κέντρα λήψης αποφάσεων για θέματα ρύπανσης περιβάλλοντος. Η δεύτερη συμπλήρωση υπεγράφη στο Καζακστάν το Μάιο του 2005 και αφορά στους γενετικά μεταλλαγμένους οργανισμούς.⁶⁵

Αναφέρεται για πρώτη φορά ο τρόπος πρόσβασης σε περιβαλλοντικές πληροφορίες, το δικαίωμα του κοινού στην πρόσβαση, συλλογή και διαβίβαση των περιβαλλοντικών πληροφοριών, στην πρόσβαση του κοινού στη δικαιοσύνη για ζητήματα περιβάλλοντος, στην εξέταση συμμόρφωσης των κρατών, αλλά και στον τρόπο επίλυσης των διαφορών. Τα προγραφόμενα είναι δεσμευτικά για όλα τα μέλη της Σύμβασης. Με την εφαρμογή της Σύμβασης του Aarhus ενισχύθηκε ο διάλογος για την ανάπτυξη και την καταπολέμηση της φτώχειας, για τη διαχείριση της πυρηνικής ενέργειας και για τη διαχείριση των υδάτων.

⁶² Klapahake, A., Scheumann, W., Schliep, R., Biodiversity and International Water Policy- International Agreements and Experiences Related to the Protection of Freshwater Ecosystems, Institute for Management in Environmental Planning, Technical University of Berlin 2001, σελ.5.

⁶³ Βλ.σχ. Σκιαδάς, Π., Η σχέση των υδάτινων πόρων με την εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή, Αθήνα Gutenberg, 2011.

⁶⁴ Υπεγράφη στο Aarhus στη Δανία στις 25 Ιουνίου 1998, υπό τη σκέπη της οικονομικής επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών (UNECE). Η έναρξη ισχύος της Σύμβασης Aarhus ήταν η 30^η Οκτωβρίου του 2001.⁶⁴ Η υιοθέτηση της από την Ελλάδα πραγματοποιήθηκε με τον Ν.3422/2005 ΦΕΚ Α' 303/31-12-2005 και με τίτλο Κύρωση Σύμβασης για την Πρόσβαση σε Πληροφορίες, τη συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων και την Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα και του Πρωτοκόλλου του Κιέβου.

⁶⁵ Βλ.σχ.: <http://treaties.un.org/doc/publication/CN/2004/CN.1143.2004-Eng.pdf> Ημερομηνία Ανάκτησης: 4/12/2016.

Παράλληλα, προωθήθηκε η διακρατική συνεργασία σε θέματα που αφορούν τα ύδατα, την πράσινη οικονομία, τη διακυβέρνηση με έλεγχο και διαφάνεια. Τέλος, συνδέθηκαν με τον πιο τελέσφορο τρόπο τα ανθρώπινα δικαιώματα με την προστασία του περιβάλλοντος.⁶⁶

3.2 Ενωσιακή Νομοθεσία

Η ανάγκη προσπάθειας επίλυσης των όποιων προβλημάτων σχετικά με τους υδάτινους πόρους έχει οδηγήσει στη σύναψη και ευρωπαϊκών συμφωνιών. Οι πρώτες προσπάθειες επίλυσης των σχετικών προβλημάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ξεκίνησαν το 1975 με την Οδηγία 75/44/ΕΟΚ «Περί της απαιτούμενης ποιότητας των υδάτων επιφάνειας που προορίζονται για την παραγωγή πόσιμου ύδατος» και εν συνεχεία με την οδηγία 79/869/ΕΟΚ «Περί των μεθόδων μετρήσεως και περί της συχνότητας των δειγματοληψιών και της ανάλυσεως των επιφανειακών υδάτων τα όποια προορίζονται για την παραγωγή ποσίμου ύδατος στα Κράτη Μέλη». ⁶⁷ Αποτέλεσαν τον οδηγό και κανονισμό προστασίας των επιφανειακών υδάτινων πόρων. Διαφαινόταν ήδη από νωρίς ως απαραίτητη η παρουσία ενός κοινού ευρωπαϊκού κανονισμού με ποιοτικούς στόχους για την πρόληψη και τη φροντίδα για την ασφάλεια των υδάτινων πόρων. Στη συνέχεια, θα αναλυθούν οι Οδηγίες 2000/60/ΕΚ και 2007/60/ΕΚ που συνοψίζουν την κοινοτική πολιτική αναφορικά με τις δράσεις για την προστασία των υδάτων και την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας.⁶⁸

⁶⁶ Protecting your environment, Quick guide to the Aarhus Convention, The UNECE Environment Division, Geneva, 2014. Βλ. σχ.:

https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/Publications/Aarhus_brochure_Protecting_your_environment_eng.pdf, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

⁶⁷ Επίσημη εφημερίδα των κοινοτήτων 1975 και 1979. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1975). 75/440/ΕΟΚ: Οδηγία του Συμβουλίου της 16ης Ιουνίου 1975 Περί της Απαιτούμενης Ποιότητας των Υδάτων Επιφάνειας που Προορίζονται για την Παραγωγή Ποσίμου Ύδατος στα Κράτη Μέλη. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L 194, 25/07/1975, σσ. 80-85. Βλ. σχ.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:01:31975L0440:EL:PDF>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016.

⁶⁸ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1979). 79/869/ΕΟΚ: Οδηγία του Συμβουλίου της 9ης Οκτωβρίου 1979 Περί των Μεθόδων Μετρήσεως και Περί της Συχνότητας των Δειγματοληψιών και της Ανάλυσεως των Επιφανειακών Υδάτων τα οποία Προορίζονται για την Παραγωγή Ποσίμου Ύδατος στα Κράτη Μέλη. Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L 271, 29/10/1979, σσ. 220-229. Βλ. σχ.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:01:31979L0869:EL:PDF>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016.

3.2.1 Η Οδηγία 2000/60/ΕΚ για την κοινοτική δράση στην πολιτική των υδάτων⁶⁹

Η Οδηγία 2000/60/ΕΚ αποτελεί ένα ολοκληρωμένο πρότυπο διεθνούς δικαίου για τη διαχείριση και προστασία των υδάτινων πόρων.⁷⁰ Οι κανόνες της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα έχουν εφαρμοστεί και σε κράτη εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁷¹ Με την πάροδο των ετών και λόγω των αναγκών που ανέκυψαν η Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα συμπληρώθηκε και διευρύνθηκε με οδηγίες και ανακοινώσεις. Τα σημαντικότερα ζητήματα που καλύπτονται στο πλαίσιο αυτών των οδηγιών είναι η προστασία των υπόγειων υδάτων από τη ρύπανση και την υποβάθμιση, η αντιμετώπιση του ζητήματος της λειψυδρίας και ξηρασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η αξιολόγηση και διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας και η ακολουθούμενη πολιτική – σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα ποιότητας περιβάλλοντος – για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων και του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Κάποιοι κανόνες της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα έχουν υιοθετηθεί και από χώρες που δεν περιλαμβάνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ούτε βρίσκονται προς καθεστώς ένταξης ή εν δυνάμει υποψήφιες. Εφαρμόζονται από κράτη που είναι παρόχθιοι εταίροι σε διακρατικούς ποταμούς με κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως επί παραδείγματι η Ρωσία, η Ουκρανία και η Μολδαβία.⁷²

Σύμφωνα με την Οδηγία Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ για τα Ύδατα, αυτά κατατάσσονται σε επιφανειακά και υπόγεια. Τα επιφανειακά ύδατα υποδιαιρούνται σε ποταμούς, λίμνες, μεταβατικά και παράκτια ύδατα, τεχνητά και τροποποιημένα συστήματα υδάτων. Η παρούσα Οδηγία συνιστά ένα ωφέλιμο εργαλείο για τις διακρατικές συμφωνίες που αφορούν τα ποτάμια. Επιπροσθέτως θέτει ένα ακριβώς προσδιορισμένο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης διακρατικών συμφωνιών και προβλέπεται μια σειρά ενεργειών που τα

⁶⁹ Υπεγράφη στις 23 Οκτωβρίου του 2000.

⁷⁰ Βλ. σχ.: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32000L0060>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

⁷¹ Η εν λόγω Οδηγία τέθηκε σε ισχύ στις 22 Δεκεμβρίου 2000 και δημοσιεύτηκε στο φύλλο της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (L.327 σελ 1-73). Θεμέλιος λίθος της Οδηγίας είναι η καλή κατάσταση των υδάτων έως το 2015.

⁷² Ως ημερομηνία έναρξης εφαρμογής της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα - για τα μέχρι τότε κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης – είχε ορισθεί η 22^η Δεκεμβρίου 2000. Η Ελλάδα ενσωμάτωσε στο εσωτερικό της εθνικό δίκαιο την Οδηγία με το Ν3199/2003 ΦΕΚ Α'280/9-12-2003 με τίτλο Προστασία και διαχείριση των υδάτων, Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000. Πρέπει να αναφερθεί ότι αν και η Οδηγία εφαρμόζεται από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποχρεωτικά, εντούτοις οι χώρες που είναι προς ένταξη και οι εν δυνάμει υποψήφιες προς ένταξη χώρες την εφαρμόζουν οικειοθελώς, ήτοι στο σύνολο 37 χώρες.

συμμετέχοντα κράτη μέλη δύνανται να ακολουθήσουν εντός καθορισμένων ημερομηνιών.⁷³ Κύριες επιταγές της Οδηγίας προκειμένου να επιτευχθεί η βελτίωση της ποιότητας των υδάτινων οικοσυστημάτων και να αποφευχθεί η πρόκληση νέων προβλημάτων είναι ότι το νερό δεν είναι εμπορικό προϊόν, αποτελεί κληρονομιά και πρέπει να προστατεύεται. Η βασική αρχή που διέπει την Οδηγία είναι η αρχή της αειφορίας, ενώ σημαντικές είναι και οι αρχές «ο ρυπαίνων πληρώνει», οι αρχές της προφύλαξης και προληπτικής δράσης, της επανόρθωσης της καταστροφής, της προτεραιότητας στην πηγή και της ισόρροπης ανάπτυξης των περιοχών.⁷⁴

Στο άρθρο 1β της Οδηγίας αναφέρεται ότι καθίσταται απαραίτητη η βιώσιμη χρήση του νερού με σκοπό την προστασία των διαθέσιμων υδάτινων πόρων μακροπρόθεσμα. Βάσει της αρχής της αειφορίας, η χρήση των φυσικών πόρων πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μην εξαντληθούν τα όρια αποδοχής και να μην υπερκεράζεται η ικανότητα των οικοσυστημάτων λόγω της εισαγωγής επικίνδυνων ουσιών. Στο ελληνικό νομικό σύστημα η αρχή της αειφορίας κατέχει αυξημένη κανονιστική ισχύ έπειτα από την αναθεώρηση του άρθρου 24 του Συντάγματος το 2001.⁷⁵

Όπως προαναφέρθηκε, μία άλλη σημαντική αρχή της Οδηγίας είναι «ο ρυπαίνων πληρώνει». Βάσει αυτής, εκείνος που συνιστά την αιτία της επιβάρυνσης του περιβάλλοντος είναι υποχρεωμένος να αναλάβει το κόστος για την αποκατάσταση του. Πιο συγκεκριμένα, ο ορισμός που δίδεται από το κοινοτικό δίκαιο για την αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» είναι: «Φυσικά ή νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, που είναι υπεύθυνα για πρόκληση μόλυνσης, οφείλουν να αναλάβουν τα έξοδα των μέτρων εκείνων που είναι απαραίτητα για την εξάλειψη της μόλυνσης ή για περιορισμό της, σε συμμόρφωση προς τις προδιαγραφές ή τις αντίστοιχες ρυθμίσεις, οι οποίες καθιερώνουν

⁷³Το χρονικό περιθώριο που τέθηκε από την Οδηγία Πλαίσιο 2000/60/ΕΚ για τα Έδατα τηρήθηκε από 28 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός που γίνεται άμεσα αντιληπτό από τις Εκθέσεις Προόδου (Implementation Reports) που συντάχθηκαν στο πρώτο στάδιο εφαρμογής της Οδηγίας για το νερό στις 22 Μαρτίου 2007, από τα προγράμματα παρακολούθησης της κατάστασης των υδάτων στις 1 Απριλίου 2009 και από τα σχέδια απορροής ποταμού στις 14 Νοεμβρίου 2012. Μολαταύτα, ο κεντρικός σκοπός της οδηγίας τίθεται σε εφαρμογή μόνο στις κατηγορίες των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων, με αποτέλεσμα να μην αντιμετωπίζονται επαρκώς όλες οι παράμετροι μόλυνσης.

⁷⁴WFD Implementation Reports, βλ.σχ.: http://ec.europa.eu/environment/archives/water/implrep2007/index_en.htm#second, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

⁷⁵ Καραγεώργου Β, «Η οδηγία-πλαίσιο για το νερό ένας σημαντικός σταθμός για το ευρωπαϊκό δίκαιο περιβάλλοντος», Νόμος και Φύση, Αύγουστος 2003, βλ.σχ.: <http://www.nomosphysis.org.gr>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

ποιοτικούς στόχους ή ελλείπει αυτών σε συμμόρφωση προς τις προδιαγραφές ή αντίστοιχα μέτρα που τίθενται από τις δημόσιες αρχές». Αυτή η αρχή υποχρεώνει τα κοινοτικά όργανα και τον κοινοτικό νομοθέτη να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει» να είναι ένα προληπτικό και αποτελεσματικό μέσο ενώ υπερέχει οποιασδήποτε διάταξης του εθνικού δικαίου.⁷⁶

Συνάμα, η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να εξετάζεται από τη σκοπιά της προληπτικής δράσης. Η αρχή της προφύλαξης και προληπτικής δράσης καθίσταται επιβεβλημένη ενώ η διάκριση μεταξύ των δύο υπήρξε αρχικά δυσχερής. Με την πρόληψη νοείτο η λήψη αρνητικών μέτρων ή απαγορεύσεων δραστηριοτήτων που είναι επικίνδυνες για το περιβάλλον, ενώ με την προφύλαξη νοείτο η δημιουργία νομικής βάσης για τη λήψη θετικών μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος και την καταβολή από τις δημόσιες αρχές περαιτέρω προσπαθειών και δαπανών. Με την πάροδο των ετών, η νομική αντίληψη για την αρχή της προφύλαξης άλλαξε λόγω των ζητημάτων που ανέκυψαν προς επίλυση. Βάσει της αρχής της προφύλαξης αρχικά πρέπει να εντοπίζεται το εν δυνάμει πρόβλημα και στη συνέχεια να εξετάζεται η δυνατότητα ανάληψης δράσης κατά μιας δραστηριότητας, είτε με θετικά είτε με αρνητικά μέτρα - απαγορεύσεις, ακόμα και όταν αυτή δεν βεβαιώνεται επιστημονικά. Η επιλογή των όποιων μέτρων δεν έχει νομικό χαρακτήρα αλλά πολιτικό.⁷⁷ Στο πλαίσιο της Οδηγίας 2000/60 η αρχή της προφύλαξης αφορά αποκλειστικά στην ανάγκη περιορισμού του προβλήματος και στην εξάλειψη ιδιαίτερων επικίνδυνων ουσιών. Αν και υπάρχει επιστημονική αβεβαιότητα για τον κίνδυνο μιας ουσίας, δεν αποκλείεται ο περιορισμός της.⁷⁸

Η αρχή της επανόρθωσης της καταστροφής κατά προτεραιότητα στην πηγή εφαρμόζεται ευρέως και σε νομολογιακό επίπεδο αλλά και σε επίπεδο κανονιστικών ρυθμίσεων. Παρατηρείται το φαινόμενο τα προληπτικά μέτρα να μην είναι αρκετά ώστε να υπάρξουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα με απότοκο να υπάρξει οικολογική και οικονομική καταστροφή. Η μόλυνση του περιβάλλοντος δεν περιορίζεται γεωγραφικά σε ένα τόπο αλλά μεταδίδεται ηθελημένα ή μη.⁷⁹

⁷⁶Καράκωστας,Ι., Περιβάλλον και Δίκαιο, Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών, Γ' έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011, σελ 32-33.

⁷⁷Καράκωστας,Ι., ό.π., σελ 25-26.

⁷⁸Μπάλια Γ., Η αρχή της προφύλαξης στο διεθνές, κοινοτικό και συγκριτικό δίκαιο, Εκδ. Σάκουλα (σειρά:»Νόμος και Φύση»), Αθήνα 2005, σελ 79.

⁷⁹ Καράκωστας,Ι., Περιβάλλον και Δίκαιο, Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών, Γ' έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011, σελ 31.

Για τη παρούσα μελέτη ενδιαφέρον παρουσιάζει η Έκθεση Εφαρμογής και Προόδου (Implementation Reports) για τα Σχέδια Διαχείρισης Λεκάνης Ποταμού με ημερομηνία σύνταξης 14 Νοεμβρίου 2012⁸⁰, στην οποία αναφέρεται ότι διαμέσου της Οδηγίας τέθηκε ένα νομικό και δεσμευτικό πλαίσιο όπου εντάχθηκαν οι βασικές αρχές της πλήρους διαχείρισης σε κλίμακα υδατικού διαμερίσματος και λεκάνης απορροής, ενώ παράλληλα εισήχθη η οικονομικό-οικολογική σκοπιά στη διαχείριση των υδάτων.

Βασικό μέσο εφαρμογής της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα καθίσταται το Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Ποταμού και το Πρόγραμμα Μέτρων. Τα μέτρα που κατά βάση αφορούν τις διασυνοριακές λεκάνες, περιλαμβάνουν την ενσωμάτωση της Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση για την αυτονόμηση των υδατικών διαμερισμάτων, την παρακολούθηση – αξιολόγηση της κατάστασης, την εκπόνηση, εφαρμογή και παρακολούθηση του Προγράμματος Μέτρων και την αναθεώρηση του Σχεδίου κάθε έξι χρόνια. Κατά περίπτωση επιτρέπεται στα κράτη μέλη να επιμηκύνουν την ημερομηνία πραγμάτωσης της καλής κατάστασης των υδάτων έως το 2027 για λόγους μη εφαρμογής λόγω τεχνικών και οικονομικών δυσκολιών.⁸¹

Στην Οδηγία για τα Ύδατα, στο άρθρο 2, ως κύρια μονάδα σχεδιασμού και διαχείρισης των υδάτινων πόρων τίθενται οι λεκάνες απορροής των ποταμιών. Λεκάνη Απορροής Ποταμού ορίζεται «η θαλάσσια και χερσαία έκταση που αποτελείται από μια ή περισσότερες λεκάνες απορροής ποταμού μαζί με τα συναφή υπόγεια και παράκτια ύδατα» (άρθρο 2, ορισμός 13). Εννέα χρόνια μετά την υπογραφή και ισχύ της Οδηγίας όλα τα κράτη έπρεπε να καταθέσουν Σχέδιο Διαχείρισης Λεκάνης Ποταμού. Η αποτίμηση του Σχεδίου Διαχείρισης Λεκάνης Ποταμού αποτυπώνεται σε εκθέσεις από τα κράτη μέλη. Οι εκθέσεις αυτές περιλαμβάνουν δημοσιευμένα σχέδια και εκθέσεις του Συστήματος Πληροφοριών των υδάτων στην Ευρώπη.⁸² Από τα 27 κράτη μέλη που συμμετείχαν, τα 23 υπέβαλαν 124 Σχέδια Διαχείρισης Λεκάνης Ποταμών εμπρόθεσμα και τα 4 υπέβαλαν 50 Σχέδια Διαχείρισης Λεκάνης Ποταμών εκπρόθεσμα. Αν και τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν στην διάθεση τους οργανωμένο σύστημα διάθεσης ποσοτικών δεδομένων, κάτι ανάλογο δεν έχει η Ελλάδα, ενώ και το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών αδυνατεί να προσδιορίσει τα όρια των υπόγειων υδάτων. Επιστήμονες εκφράζουν

⁸⁰ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο για τα ύδατα (2000/60/EK) Σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού βλ.σχ.: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/?uri=CELEX:52012DC0670>, Άρθρο 4 παρ. 4 έως 7. Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016, σελ 3.

την άποψη πως η χώρα δεν θα καταφέρει τελικώς να επιτύχει το στόχο της εν λόγω Οδηγίας.⁸³

Η Οδηγία Πλαίσιο για τα Ύδατα είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας, την από κοινού λήψη αποφάσεων και τη δημιουργία διαχειριστικών σχεδίων ποταμιών, την ανταλλαγή πληροφοριών και την από κοινού διάγνωση προβλημάτων. Στα θετικά αποτελέσματα συγκαταλέγεται και η συμμετοχή των πολιτών στη διαχείριση των ποταμών. Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής ένωσης ενθαρρύνουν του πολίτες τους να συμμετάσχουν στη διαμόρφωση του Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Ποταμού, ενώ είναι υποχρεωμένα να υποβάλλουν προς δημόσια διαβούλευση τα όποια προσχέδια πριν την σύνταξη του τελικού Σχεδίου Διαχείρισης Λεκανών Ποταμού.⁸⁴ Δίνεται έτσι ιδιαίτερη σημασία στις συμμετοχικές διαδικασίες, όπως πως θα συμμετέχουν οι Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί, οι τοπικές κοινωνίες και οι πολίτες στην εφαρμογή της. Στην Ελλάδα από το 2003 έχουν πραγματοποιηθεί διαβουλεύσεις για θέματα εφαρμογής της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα και με το νόμο 3199/2003 καθορίστηκε και η ενεργή συμμετοχή των πολιτών και των Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών στη λήψη των αποφάσεων.

Στην Έκθεση Εφαρμογής – Προόδου αναφέρεται ότι καθίσταται απαραίτητο να υπάρξει συντονισμός των Σχεδίων Διαχείρισης Λεκανών Ποταμού και των Σχεδίων Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας, ώστε να καταστεί πλήρης και ολοκληρωμένη η διαχείριση των υδάτων. Η εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα αξιώνει την ενσωμάτωση των τεθέντων στόχων, όπως ο σχεδιασμός χρήσης γης, η αστική πλημμυρά, η παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας, η γεωργία κλπ. Σχεδόν στο σύνολό τους τα Σχέδια Διαχείρισης Λεκανών Ποταμού εξαρτώνται άμεσα από την γεωργία που επηρεάζει σημαντικά τη λεκάνη απορροής υδάτων.⁸⁵

Στην Κοινοτική Οδηγία για την πραγματοποίηση των στόχων τίθεται ένα λεπτομερές χρονοδιάγραμμα πραγματοποίησης των ενδιάμεσων σταδίων, το οποίο είναι υποχρεωτικό να τηρείται από τα κράτη μέλη που το υπέγραψαν. Αρκετοί υποστηρίζουν πως για να είναι επιτυχής η εφαρμογή της οδηγίας εντός του τιθέμενου χρονοδιαγράμματος πρέπει να υπερκεραστούν αρκετά προβλήματα. Πέραν των γενικών δυσχερειών με τις οποίες είναι αντιμέτωπα όλα τα Κράτη – Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως επί

⁸³ Βλ.σχ.: <http://www.eea.europa.eu/themes/water/interactive>. Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

⁸⁴ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο για τα ύδατα (2000/60/ΕΚ) Σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού, ό.π., σελ 9.

⁸⁵ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο για τα ύδατα (2000/60/ΕΚ) Σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού ό.π., σελ 4.

παραδείγματι η περαιτέρω επεξεργασία των τεχνικών και επιστημονικών θεμάτων και η αποσαφήνιση των περίπλοκων δράσεων, η Ελλάδα έχει να αντιμετωπίσει και άλλα επιμέρους προβλήματα. Σε αυτά συγκαταλέγονται η άνιση κατανομή των υδάτων, η εκτεταμένη ακτογραμμή, οι αναρίθμητες μικρότερες λεκάνες απορροής που είναι απαραίτητο να ενταχθούν εντός μίας μεγαλύτερης λεκάνης απορροής, η εποχιακή ζήτηση νερού, η ανεπάρκεια που παρατηρείται στις τεχνικές υποδομές και η πολυδιάσπαση των υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων. Το μεγαλύτερο ίσως ζήτημα που πρέπει να ξεπεραστεί είναι το έως σήμερα ελλιπές και μη εφαρμοσμένο θεσμικό πλαίσιο, αλλά και η έλλειψη γνώσεων των πολιτών αναφορικά με τις συμμετοχικές διαδικασίες.⁸⁶

Η δυσκολία στην εφαρμογή της οδηγίας έγκειται κατά βάση στις αρχές που περιλαμβάνονται στην Οδηγία και διέπουν τα Ύδατα και την εξάρτηση τους από το περιβάλλον. Βασικός συντελεστής της κακής διαχείρισης των υδάτινων πόρων είναι ότι εμπλέκονται πολλοί φορείς με διαφορετικές αρμοδιότητες, οπότε καθίσταται απαραίτητη μια ολιστική προσέγγιση των πρακτικών διαχείρισης. Σε επίπεδο διασυνοριακών λεκανών είναι αναγκαία η συνεργασία των κρατών μέσω της σύναψης συμφωνιών με βάση πάντα την Οδηγία. Επιπροσθέτως, κάποιες αποφάσεις και μέτρα έπρεπε να παρθούν σε επίπεδο λεκάνης και κάποιες σε εθνικό και άλλες σε ευρωπαϊκό επίπεδο.⁸⁷

3.2.2 Η Οδηγία 2007/60/EK για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας

Στα χρόνια που ακολούθησαν από την υπογραφή της Οδηγίας 2000/60/EK για την κοινοτική δράση στην πολιτική των υδάτων τα κράτη ήρθαν αντιμέτωπα με καταστροφές μεγάλων διαστάσεων. Αν και επρόκειτο για φυσικά φαινόμενα, εντούτοις η πρόληψη και η στρατηγική διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας είναι μέτρα που θα μπορούσαν να περιορίσουν τις αρνητικές επιπτώσεις που αυτά επιφέρουν. Δεδομένων των παραπάνω, τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισαν να χαράξουν μια κοινή πολιτική για την αντιμετώπιση των πλημμυρών υπογράφοντας την Οδηγία 2007/60/EK για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας. Οι πλημμύρες, που αποτελούν το δεύτερο πιο συχνό φαινόμενο φυσικής καταστροφής, εκδηλώνονται είτε ως βραδείας εξέλιξης

⁸⁶Σακελλαροπούλου, Κ., Σεκέρογλου, Ν., «Η Βιώσιμη Διαχείριση των Υδατικών Πόρων», Νόμος και Φύση, Σεπτέμβριος 2006, βλ.σχ.: <http://www.nomosphysis.org.gr>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

⁸⁷Σακελλαροπούλου, Κ., Σεκέρογλου, Ν., ό.π..

πλημμύρες και δεν συνιστούν αιτία μεγάλων καταστροφών, είτε ως απρόοπτα γεγονότα με σοβαρές επιπτώσεις για τον άνθρωπο.⁸⁸

Η Οδηγία 2007/60/EK για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας (FLOODS DIRECTIVE) του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ψηφίστηκε στις 23 Οκτωβρίου του 2007, δημοσιεύτηκε στο φύλλο της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τέθηκε σε ισχύ στις 26 Νοεμβρίου 2007. Η Οδηγία κάλυψε το υπάρχον κενό θέτοντας ένα πλαίσιο αξιολόγησης και διαχείρισης των κινδύνων που απορρέουν από τις πλημμύρες, ώστε να υπάρξει μείωση ή και εξάλειψη των αρνητικών επιπτώσεων για την υγεία του ανθρώπου, το περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά. Επικουρικά δε αντιμετωπίζονται οι επιπτώσεις που προξενούν τα ακραία καιρικά φαινόμενα των πλημμυρών και των ξηρασιών.⁸⁹

Η Οδηγία 2007/60/EK ουσιαστικά λειτουργεί ως συμπληρωματική με την Οδηγία Πλαίσιο 2000/60/EK για τα Ύδατα, ενώ και αυτή ξεπερνάει τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υιοθετείται σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Ελλάδα ενσωμάτωσε στο εσωτερικό της εθνικό δίκαιο την Οδηγία με την Υπουργική Απόφαση 31822/1542/E103/2010 (ΦΕΚ Β' 1108/21-07-2010) με τίτλο «Αξιολόγηση και διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2007/60/EK, για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2007».⁹⁰

Η Οδηγία 2007/60/EK για την προστασία από τις πλημμύρες απαρτίζεται από δεκαεννέα άρθρα και ένα παράρτημα. Στα άρθρα τρία έως δώδεκα αναφέρεται ο σκοπός της Οδηγίας και οι γενικές διατάξεις που την διέπουν. Στα επόμενα άρθρα αναφέρεται ο τρόπος προκαταρκτικής αξιολόγησης και περιλαμβάνονται οι χάρτες επικινδυνότητας, αλλά και τα σχέδια διαχείρισης για την προστασία από τις πλημμύρες. Ακόμη γίνεται λόγος για τον συντονισμό της παρούσας Οδηγίας 2007/60/EK με την Οδηγία Πλαίσιο 2000/60/EK για τα Ύδατα, τα μέτρα εφαρμογής και τα τελικά μέτρα που είναι απαραίτητο

⁸⁸ Λέκκας, Ε., 2009, Φυσικές και Τεχνολογικές Καταστροφές – Εκπαιδευτικό υλικό κατάρτισης στελεχών τοπικής αυτοδιοίκησης, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2009.

⁸⁹ Βλ.σχ.:http://ec.europa.eu/environment/water/flood_risk/key_docs.htm#Directive, Ημερομηνία Ανάκτησης: 16/12/2016.

⁹⁰ Βλ.σχ.:<http://www.eea.europa.eu/el/themes/water/intro>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 16/12/2016.

να παρθούν. Στη συνέχεια στο παράρτημα της Οδηγίας παραθέτονται τα περιεχόμενα του σχεδίου διαχείρισης των κινδύνων πλημμύρας.⁹¹

Βάσει της εν λόγω Οδηγίας τα Προγράμματα Διαχείρισης του Κινδύνου Πλημμύρας διαχωρίζονται στα στάδια της πρόληψης, προστασίας, ετοιμότητας, αντιμετώπισης και αποκατάστασης. Με τον όρο πρόληψη και προστασία νοείται η λήψη κατασκευαστικών και τεχνικών μέτρων αντιστοίχως αφ' ενός για την αποφυγή των κινδύνων, αφ' ετέρου για τη μείωση του φαινομένου και των επιπτώσεών του. Ο όρος ετοιμότητα αφορά στην ενημέρωση των πολιτών που διαμένουν σε περιοχές υψηλού κινδύνου για πλημμύρες, ενώ με τον όρο αντιμετώπιση και αποκατάσταση νοείται η εκπόνηση σχεδίων αντιμετώπισης των έκτακτων καταστάσεων που απορρέουν από μια πλημμύρα και η τεχνική, οικονομική και δομική αποκατάσταση ώστε οι πληγέντες να επιστρέψουν στον πρότερο τρόπο διαβίωσής τους.⁹²

Σύμφωνα με την Οδηγία η προσέγγιση δύναται να πραγματοποιηθεί σε τρία στάδια.⁹³ Στο πρώτο στάδιο κατά το οποίο πραγματοποιείται μία προκαταρκτική εκτίμηση των κινδύνων πλημμύρας στις επιμέρους λεκάνες απορροής υδάτων, είναι απαραίτητο να περιληφθούν οι χάρτες της λεκάνης απορροής και των τοπογραφικών χαρακτηριστικών της γης σε ενδεδειγμένη κλίμακα. Επιπλέον, απαραίτητη είναι και η καταγραφή παρελθόντων καταστροφικών πλημμυρών που είχαν αρνητικές επιπτώσεις για το περιβάλλον, την υγεία και τον άνθρωπο. Το στάδιο αυτό έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί από τα κράτη μέλη έως το 2011.⁹⁴

Το δεύτερο στάδιο αφορά στη Σχεδίαση Χαρτών Επικινδυνότητας Πλημμυρών και Χαρτών Κινδύνων Πλημμύρας. Σε αυτούς τους χάρτες είναι απαραίτητο να εντοπίζονται με ακρίβεια οι ζώνες χαμηλής, μέσης και υψηλής επικινδυνότητας. Είναι επιβεβλημένο να

⁹¹ Βλ.σχ.: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32000L0060>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

⁹² Η Οδηγία 2007/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, βλ.σχ.: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=VWgl%2b6AhMdU%3d&tabid=252>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

⁹³ Η Οδηγία 2007/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, βλ.σχ.: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=VWgl%2b6AhMdU%3d&tabid=252>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

⁹⁴ Η Οδηγία 2007/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, ό.π., κεφ.2 άρθρα 4 και 5.

καταγραφούν λεπτομέρειες όπως η ταχύτητα των υδάτων, το βάθος των υδάτων της περιοχής και η έκταση της πλημμύρας. Ακόμη, πρέπει να καταγράφονται οι δυνητικές αρνητικές επιπτώσεις από κάθε πιθανή πλημμύρα που συναρτώνται με τον αριθμό των κατοίκων στην επαπειλούμενη περιοχή, την οικονομική της δραστηριότητα, την πηγή ρύπανσης και τις όποιες εγκαταστάσεις. Το δεύτερο στάδιο έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί από τα κράτη μέλη έως το Δεκέμβριο του 2013.⁹⁵

Στο τρίτο στάδιο που αφορά στην εκπόνηση Σχεδίου Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας, τα κράτη μέλη καλούνται να καταγράψουν τα μέτρα που θα λάβουν για την μείωση των πιθανοτήτων ενδεχόμενων πλημμυρών και των συνεπειών που πιθανότατα θα υπάρξουν από αυτές από την έλλειψη αειφόρων πρακτικών ως προς τη χρήση γης. Τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να προβλέψουν τους τρόπους θωράκισης των περιοχών υψηλού κινδύνου από ενδεχόμενες πλημμύρες, αλλά και να μεριμνήσουν για την ενημέρωση και προετοιμασία των κατοίκων αυτών των περιοχών. Επίσης, προβλέπεται η επανεκτίμηση για τις ενδεχόμενες πλημμύρες και το περιθώριο αναπροσαρμογής δεδομένης της κλιματικής αλλαγής. Τα κράτη μέλη είχαν την υποχρέωση να ολοκληρώσουν το τρίτο στάδιο εκπόνησης συντονισμένων σχεδίων διαχείρισης πλημμυρών έως το 2015.⁹⁶

Πέρα από την τήρηση των παραπάνω σταδίων από τα κράτη μέλη, η Οδηγία δεν θα είχε εφαρμοσθεί με επιτυχία, αν δεν είχαν ταυτοχρόνως τηρηθεί οι απαιτήσεις που θεσπίστηκαν και από παράλληλα κοινοτικά νομοθετικά κείμενα. Στην Κοινοτική Οδηγία 2007/60/EK για την εκτίμηση και διαχείριση των εν δυνάμει εμφανίσεων πλημμυρών παρουσιάζεται ένα λεπτομερές χρονοδιάγραμμα, ώστε να πραγματοποιηθούν τα ανωτέρω στάδια. Το χρονοδιάγραμμα της Οδηγίας είναι δεσμευτικό για τα κράτη μέλη που το υπόγραψαν και αναφέρονται σαφείς και προσδιορισμένες ημερομηνίες για όλες τις διαδικασίες που ορίζονται. Η επικαιροποίηση των επιμέρους σταδίων γίνεται κάθε 6 χρόνια.⁹⁷

Η Οδηγία 2007/60/EK για τον τρόπο διαχείρισης κινδύνων πλημμύρας, παραπέμπει συχνά στην Οδηγία 2000/60/EK, ώστε να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα

⁹⁵ Η Οδηγία 2007/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, ό.π., κεφ.3 άρθρο 6.

⁹⁶ Η Οδηγία 2007/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, ό.π., κεφ.4 άρθρα 7 έως 10.

⁹⁷ Η Οδηγία 2007/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, ό.π., κεφ.5 άρθρα 9.

που συντονίζουν τις δύο οδηγίες. Με τις δυο κοινοτικές Οδηγίες σηματοδοτήθηκε η περιβαλλοντική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεσμεύοντας τα κράτη μέλη στη λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος και μετριάζοντας τις καταστροφικές επιπτώσεις που μπορεί να προέλθουν από πλημμύρες. Συνιστούν έτσι μια κατ' ουσίαν ολοκληρωμένη διαχείριση των λεκανών απορροής ποταμών, υπερτονίζοντας και ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών με στόχο την επιτυχή και ορθολογική διαχείριση των διασυνοριακών υδρολογικών λεκανών. Η Ελλάδα επιδιώκει την ανάπτυξη αυτών των συνεργασιών σε πολιτικό, οικονομικό και επιστημονικό επίπεδο, παρέχοντας τεχνική βοήθεια και συγχρηματοδοτήσεις με τις γείτονες χώρες για διάφορα προγράμματα.⁹⁸

⁹⁸ Η Οδηγία 2007/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας, ό.π., κεφ.7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ - ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΥΔΑΤΙΝΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

4.1 Ανασκόπηση της Ελληνικής νομοθεσίας

Πριν τη συνταγματική πρόβλεψη για την προστασία του περιβάλλοντος, στην Ελλάδα δεν υπήρχε ένα συγκροτημένο νομικό πλαίσιο, αν και το 1938 ιδρύθηκε η Φιλοδοσική Ένωση με τον Αναγκαστικό Νόμο 12.476/1938. Το ίδιο έτος ψηφίστηκε ο Α.Ν. 1539/24/29-12-1938 (Α' 488) «Περί προστασίας των δημόσιων κτημάτων». Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου υπήρξαν ιδιωτικές πρωτοβουλίες διαμέσου του Τεχνικού Επιμελητηρίου για την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ το 1957 συγκροτήθηκε στην Αθήνα η «Κοσμητεία Τοπίου και Πόλεων» από την Επιτροπή για την προστασία του εθνικού Τοπίου. Τη δεκαετία του 1960 πρωτοεμφανίζεται το πρόβλημα της ρύπανσης του περιβάλλοντος στην Ελλάδα χωρίς ωστόσο να δοθεί από μέρους της πολιτείας η δέουσα σημασία. Το 1974 εξεδόθη από την Ακαδημία Αθηνών Γενική Διακήρυξη για τη ρύπανση και τη μόλυνση του περιβάλλοντος, την αλλοίωση του φυσικού τοπίου και την προστασία των ιστορικών χώρων και αρχαιοτήτων.⁹⁹

Τον Ιούλιο του 1975 η Ελλάδα καταθέτει την αίτησή της για την πλήρη ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Το ίδιο έτος, η χώρα μας για πρώτη φορά κατοχυρώνει με το σύνταγμα του 1975 την προστασία των πολιτιστικών αγαθών και συγκεκριμένα με τα άρθρα 18 παρ. 1 και 24 παρ.1 και 6. Το άρθρο 24 υπήρξε συνταγματική πρωτοπορία για την προστασία του περιβάλλοντος, όχι μόνο για την ιστορία της Ελλάδος αλλά και για ολόκληρη την Ευρώπη. Έως τότε συνταγματική προστασία κατείχε μόνον η ανθρώπινη ζωή με το άρθρο 7 του Συντάγματος του 1927 και το άρθρο 13 του Συντάγματος του 1952. Ως εκ τούτου, η προστασία του περιβάλλοντος μόνο έμμεσα συνδεόταν με την προστασία της ζωής παραγνωρίζοντας έτσι την αλληλεξάρτησή της από το φυσικό περιβάλλον.¹⁰⁰

Στην ελληνική νομοθεσία ο πρώτος νόμος για την προστασία του περιβάλλοντος είναι ο Ν.1650/86, ΦΕΚ 160/Α/16-10-86. Στο νόμο ορίζεται νομικά το περιβάλλον ως εξής: «Περιβάλλον: το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων

⁹⁹Ζαγκλέ, Ε., Ζαμπάρας, Μ., Η ιστορική εξέλιξη του δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα, βλ.σχ.: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&ArticleID=741&CategoryID=35&lang=gr>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 28/11/2016.

¹⁰⁰Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Υπουργείο Εξωτερικών, βλ.σχ.: <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 28/11/2016.

που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες».¹⁰¹ Με τον εν λόγω νόμο επιδιώκεται η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων, ώστε οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές ιδιότητές του και την παραγωγική του ικανότητα. Προβλέπεται δε η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών θεωρούμενων ως φυσικών πόρων και ως οικοσυστημάτων, καθώς και η προστασία της ατμόσφαιρας. Γίνεται αναφορά στην προστασία και διατήρηση του τοπίου και της φύσης αλλά για τις περιοχές με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται την προστασία των ακτών των θαλασσών, των όχθων των ποταμών, των λιμνών, του βυθού αυτών και των νησίδων ως φυσικών πόρων, ως στοιχείων οικοσυστημάτων και ως στοιχείων του τοπίου. Περαιτέρω, δε, με τον ανωτέρω νόμο καθορίζεται η επιθυμητή και επιτρεπόμενη ποιότητα των φυσικών αποδεκτών, καθώς και των κάθε είδους επιτρεπόμενων εκπομπών αποβλήτων, με την καθιέρωση και χρησιμοποίηση κατάλληλων παραμέτρων και οριακών τιμών. Αναφέρεται δε στη σημαντικότητα της ευαισθητοποίησης και ενεργοποίησης των πολιτών στα ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος και πόσο σημαντική είναι η σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση.¹⁰²

Με τον Ν. 1739/1987 (Τεύχος ΦΕΚ Α 201/20-11-1987) «Διαχείριση των υδατικών πόρων και άλλες διατάξεις» θεσμοθετήθηκαν οι διαδικασίες και τα όργανα διαχείρισης και προστασίας των υδάτων, η διαμόρφωση ισοζυγίου προσφοράς και ζήτησης νερού και ο προγραμματισμός ανάπτυξης υδάτινων πόρων. Αν και επιδιώχθηκε η ολοκληρωμένη και νομικά θεσμοθετημένη ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων, αυτή δεν εφαρμόστηκε πλήρως. Ο νόμος εισήγαγε βασικές τομές, όπως το διαχωρισμό της χώρας σε 14 υδάτινα διαμερίσματα, τους όρους προστασίας υδάτινων πόρων και την ύπαρξη προηγούμενης άδειας για τα έργα αξιοποίησης υδάτινων πόρων. Επιπλέον, προβλέφθηκε η δημιουργία Αρχών Διαχείρισης Υδάτων σε καθένα υδάτινο διαμέρισμα με τη συγκρότηση Ειδικών Περιφερειακών Υπηρεσιών Διαχείρισης. Ουσιαστικά εξακολουθεί να υπάρχει η διοικητική διαίρεση σε περιφέρειες επιτρέποντας παράλληλα τη δυνατότητα της μεταξύ τους συνεργασίας, όταν κάποια λεκάνη απορροής επεκτείνεται και σε άλλες περιφέρειες.

¹⁰¹ Δημητρόπουλος Ανδρ., Συνταγματικά δικαιώματα, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008,σελ.487.

Έως σήμερα δεν έχουν συγκροτηθεί περιφερειακοί φορείς διαχείρισης νερού με συμμετοχή μη κρατικών εταίρων.¹⁰³

Σημαντική, στην περαιτέρω εξέλιξη του δικαίου για την προστασία του περιβάλλοντος, είναι η συμβολή του Ε' τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας που μέσω της σχετικής του νομολογίας κατάφερε να διαμορφώσει περιβαλλοντική συνείδηση στους πολίτες της χώρας, αλλά και στη δημόσια διοίκηση. Το τμήμα αυτό λειτουργεί από το 1992 και εκδικάζει θέματα που αφορούν το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και την βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας.¹⁰⁴

Οι νέες επιταγές των διεθνών συμβάσεων και της Ευρωπαϊκής Οδηγίας του 2000 αποτέλεσαν μοχλό πίεσης προς την κατεύθυνση συμμόρφωσης της χώρας με αυτές, γεγονός που διαφαίνεται στην αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001. Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος καθορίζεται ρητά καθώς «αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός». Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων.» Στην παράγραφο 6 του άρθρου 24 γίνεται ρητή αναφορά ότι «Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών». Με αυτό το άρθρο τίθεται υπό την σκέπη του κράτους και το πολιτιστικό περιβάλλον και δίνεται η δυνατότητα στο νομοθέτη θέσπισης αποζημίωσης για τους ιδιοκτήτες των οποίων τα δικαιώματα πλήττονται από τη λήψη μέτρων που αφορούν την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος.¹⁰⁵

¹⁰³Νόμος 1739/1987 Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων, βλ.σχ.:http://proteas-reach.gr/wp-content/uploads/2014/03/%CE%9D.-1739_1987.pdf, Ημερομηνία Ανάκτησης: 28/11/2016.

¹⁰⁴ Βλ.σχ.: <http://www.adjustice.gr/>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016.

¹⁰⁵Το Άρθρο 24 του Συντάγματος «Προστασία του Περιβάλλοντος», βλ.σχ.:<http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-24/>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016.

4.2 Εναρμόνιση του εθνικού νομικού πλαισίου με τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες

Η συμμόρφωση της Ελλάδας με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ αποτυπώνεται στο Νόμο 3199/2003 περί «Προστασίας και διαχείρισης των υδάτινων πόρων - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000». Με τον εν λόγω νόμο αντικαταστάθηκε το νομικό πλαίσιο που οριζόταν από τον Ν.1739/1987 και η διαχείριση των υδάτινων πόρων μεταφέρθηκε από το Υπουργείο Ανάπτυξης στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (πρώην Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ). Ο σχεδιασμός της διαχείρισης με το νόμο του 2003 γίνεται σε επίπεδο λεκάνης ενώ με τον νόμο του 1987 οριζόταν σε επίπεδο υδάτινου διαμερίσματος. Πρόσθετα, καθορίζει τις αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης και μη που είναι αρμόδιες για τη διαχείριση και τον έλεγχο των υδάτινων πόρων της εκάστοτε περιοχής στην οποία απευθύνονται.¹⁰⁶

Η εφαρμογή της οδηγίας έχει συναντήσει αρκετές δυσκολίες δεδομένης της διασποράς αρμοδιοτήτων ανάμεσα στις διοικητικές αρχές της χώρας, της υπερεκμετάλλευσης των υδάτινων πόρων και της έως σήμερα τμηματικής προσέγγισης που καθιστά δύσκολη την διαχείριση των υδάτινων πόρων. Περαιτέρω, η ανεπάρκεια των διοικητικών και τεχνικών υποδομών, το πλημμελώς υλοποιημένο θεσμικό πλαίσιο αλλά και η μη ευαισθητοποίηση των πολιτών σε διάφορες διαδικασίες, αποτελούν παράγοντες που δρουν ανασταλτικά στην εφαρμογή της οδηγίας. Αν και ορίζεται ρητά η προστασία, η βελτίωση και η διατήρηση του υδάτινου περιβάλλοντος, ωστόσο δεν αναγράφονται με σαφήνεια οι απαραίτητες διαδικασίες για την αναχαίτιση της όποιας υποβάθμισης και την επίτευξη της βέλτιστης κατάστασης των υδάτινων πόρων έως το 2015 όπως αναφέρεται στην Οδηγία πλαίσιο. Αισθητή παραμένει η πλήρης απουσία αναπτυξιακής και κοινωνικής φιλοσοφίας, ενώ μη ορθός παραμένει ο τρόπος διοίκησης που βασίζεται στα υδάτινα διαμερίσματα αγνοώντας τα υδρολογικά κριτήρια.¹⁰⁷

Ουσιαστικά έχουν ενσωματωθεί μόνο ορισμένες ρυθμίσεις της Οδηγίας και αυτές μερικώς. Συνάμα, ο Ν. 3199/2003 δεν περιλαμβάνει τους απαραίτητους ορισμούς για την εφαρμογή της Οδηγίας, τους προβλεπόμενους περιβαλλοντικούς στόχους, τις προβλέψεις

¹⁰⁶ Οδηγία Πλαίσιο για τα Νερά 60/2000/ΕΚ, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, βλ.σχ.: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=F1AF2ARLHmo%3d&tabid=248&language=el-GR>.

Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

¹⁰⁷Υδατικοί πόροι, Οδηγία πλαίσιο για τα νερά, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας βλ. σχ.:<http://www.ypeka.gr/?tabid=248>. Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

για την καλή οικολογική κατάσταση των υδάτων, αλλά και τις δεσμευτικές προθεσμίες για την υλοποίηση της Οδηγίας. Ο Νόμος είναι ουσιαστικά ασαφής αφού προβλέπει ότι όλα τα κύρια ζητήματα εφαρμογής της Οδηγίας θα επιλυθούν μέσω της έκδοσης Προεδρικών Διαταγμάτων και Κοινών Υπουργικών Αποφάσεων.¹⁰⁸ Ως εκ τούτου, δεν ήταν δυνατή η χάραξη της νέας διοικητικής δομής και κατά προέκταση η ίδρυση των νέων οργάνων και υπηρεσιών αφού δεν εκδόθηκαν τα απαραίτητα διατάγματα και οι σχετικές αποφάσεις. Πρωταρχικός στόχος του Ν. 3199/2003 ήταν να αποτελέσει το βασικό μέρος της προσπάθειας συγκρότησης οργάνων σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο και να μην υπάρξουν αλληλοεπικαλύψεις των αρμοδιοτήτων ανάμεσα στους φορείς.¹⁰⁹

Η εναρμόνιση της Ελλάδας με την Οδηγία Πλαίσιο ολοκληρώθηκε με το Π.Δ. 51/2007 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για την ολοκληρωμένη προστασία και διαχείριση των υδάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ». Το Προεδρικό Διάταγμα είχε ως στόχο την θέσπιση ενός πλαισίου μέτρων και διαδικασιών με σκοπό την ολοκληρωμένη προστασία και ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων της χώρας. Η Ελλάδα καθυστέρησε κατά πολύ να εφαρμόσει την Οδηγία 2000/60/ΕΚ και έπειτα από την ψήφιση του Ν3199/2003, τα προβλήματα που ανέκυψαν οδήγησαν στον προδικαστικό έλεγχο της χώρας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεδομένης της ατελούς εναρμόνισης.¹¹⁰

Η μόνιμη επιτροπή Οικολογίας και Περιβάλλοντος του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος άσκησε δριμεία κριτική αναφορικά με τις ελλείψεις του Ν3199/2003. Σε έγγραφο της στις 25 Ιανουαρίου του 2005, αναφέρει πως ο εν λόγω νόμος είναι ανεπαρκής ώστε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μίας ολοκληρωμένης πολιτικής για την προστασία και διαχείριση του νερού, τον χαρακτηρίζει ως άτολμο ως προς τις διοικητικές και

¹⁰⁸ Σακελλαροπούλου, Κ., Σεκέρογλου, Ν., «Η Βιώσιμη Διαχείριση των Υδατικών Πόρων», Νόμος και Φύση, Σεπτέμβριος 2006, βλ.σχ.: <http://www.nomosphysis.org.gr>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

¹⁰⁹ Ασημακόπουλου Δ., Οικονομικά εργαλεία στη διαχείριση υδατικών πόρων – Η Οδηγία 2000/60 και η ανάκτηση κόστους στην ελληνική πραγματικότητα, 2006, βλ.σχ.: <http://environ.chemeng.ntua.gr/en/UserFiles/File/Economic%20Tools%20and%20WFD-%20Citizens%20Movement.pdf>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

¹¹⁰ Προεδρικό Διάταγμα 51/2007 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για την ολοκλήρωση προστασίας και διαχείριση των υδάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ», Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας βλ. σχ.: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=5fyCnT46Wg8%3d&tabid=248&language=el-GR> Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

οργανωτικές αλλαγές και την αποκέντρωση των οργάνων – διαδικασιών, αδύναμο στην επιστημονική τεκμηρίωση και ελλειμματικό ως προς την κοινωνική συμμετοχή.¹¹¹

Η Ελλάδα μαζί με το Βέλγιο, την Πορτογαλία και τη Δανία παραπέμφθηκε στη δικαιοσύνη το Μάρτιο του 2011, με τον αριθμό υπόθεσης 2010/2074, «Μη υποβολή σχεδίων διαχείρισης των λεκανών απορροής των ποταμών, όπως απαιτείται βάσει της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ». Όπως αναφέρεται στο σχετικό έγγραφο «Τα σχέδια αυτά είναι απαραίτητα για την επίτευξη του στόχου της ΕΕ σχετικά με την καλή κατάσταση των ευρωπαϊκών υδάτων μέχρι το 2015, και έπρεπε να έχουν δημοσιευθεί το αργότερο μέχρι τις 22 Δεκεμβρίου 2009. Καθυστέρηση των σχεδίων θα μπορούσε να σημαίνει αδυναμία επίτευξης της απαιτούμενης ποιότητας των υδάτων.» Μετά την παραπομπή της χώρας και την προσπάθεια κάλυψης όλων των προβλημάτων που ανέκυψαν η εκπόνηση των σχεδίων διαχείρισης των περισσότερων λεκανών απορροής ποταμών ολοκληρώθηκαν εντός του 2011.¹¹²

Μέσω Υπουργικών και Κοινών Υπουργικών Αποφάσεων καθορίστηκε το νομικό πλαίσιο που διέπει την οργάνωση και λειτουργία των αρμόδιων αρχών για τη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Πιο συγκεκριμένα, το 2005 δημιουργήθηκε η Κεντρική Υπηρεσία Υδάτων του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων¹¹³ Το ίδιο έτος συγκροτήθηκε το Εθνικό Συμβούλιο Υδάτων και καθορίστηκε ο τρόπος λειτουργίας του¹¹⁴, προσδιορίστηκε η Διάρθρωση της Διεύθυνσης Υδάτων της Περιφέρειας και συγκροτήθηκε η Γνωμοδοτικής Επιτροπής Υδάτων¹¹⁵. Το 2010 καθορίζονται οι Λεκάνες Απορροής Ποταμών (ΛΑΠ) της χώρας και οι αρμόδιες Περιφέρειες για τη διαχείριση και προστασία τους¹¹⁶, ενώ τίθενται τα Πρότυπα Ποιότητας Περιβάλλοντος (ΠΠΠ) για τις συγκεντρώσεις ορισμένων ρύπων και ουσιών προτεραιότητας στα επιφανειακά ύδατα¹¹⁷. Το επόμενο έτος ορίζεται το Εθνικό Δίκτυο Παρακολούθησης της ποιότητας και της

¹¹¹ Βλ.σχ.. : <http://archives.erasmus.gr/en/congresses/athens/2005/heleco05-greek-edition/proposals/watery-resources/>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

¹¹² Περιβάλλον: Η Επιτροπή παραπέμπει τέσσερα κράτη μέλη στη δικαιοσύνη γιατί παρέλειψαν να υποβάλουν σχέδια λεκανών απορροής ποταμών, IP/11/438 Βρυξέλες, 6 Απριλίου 2011. βλ.σχ.: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-438_el.htm?locale=en, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

¹¹³ΚΥΑ 49139/2005 (ΦΕΚ1695/Β/2.12.2005). Τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ 7575/2010 (ΦΕΚ 183/Β/16.2.2010).

¹¹⁴ ΥΑ 34685/2005 (ΦΕΚ1736/Β/9.12.2005) & ΥΑ 26798/2005 (ΦΕΚ 895/Β/9.12.2005).

¹¹⁵ ΚΥΑ 47630/2005(ΦΕΚ 1688/Β/1.12.2005) & ΥΑ 116031/2007.

¹¹⁶ ΥΑ 706/2010 (ΦΕΚ 1383/Β/2.9.2010).

¹¹⁷ ΚΥΑ 51354/2641/Ε103/2010 (ΦΕΚ 1909/Β/8.12.2010).

ποσότητας των υδάτων με καθορισμό των θέσεων (σταθμών) μετρήσεων και των φορέων που υποχρεούνται στην λειτουργία τους¹¹⁸, ενώ οριοθετούνται οι ανώτερες αποδεκτές τιμές για τη συγκέντρωση συγκεκριμένων ρύπων, ομάδων ρύπων ή δεικτών ρύπανσης σε υπόγεια ύδατα¹¹⁹. Τέλος, τέθηκαν οι Τεχνικές προδιαγραφές και ορίστηκαν τα ελάχιστα κριτήρια επιδόσεων των αναλυτικών μεθόδων για τη χημική ανάλυση και παρακολούθηση της κατάστασης των υδάτων.¹²⁰

Η εναρμόνιση της Οδηγίας 2007/60/EK στο εσωτερικό δίκαιο της Ελλάδας τέθηκε σε εφαρμογή την 21^η/07/2010 με την ΚΥΑ 31822/1452/E103 (ΦΕΚ1108 τεύχος Β). Σύμφωνα με την Κοινή Υπουργική Απόφαση ανατέθηκαν αρμοδιότητες στην Ειδική Γραμματεία Υδάτων και την Διεύθυνση Υδάτων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης. Μέχρι σήμερα έχουν κοινοποιηθεί τα δεδομένα του 1^{ου} σταδίου της Οδηγίας ενώ απομένουν και τα επόμενα δυο στάδια. Στο ελληνικό κράτος το γεγονός της έλλειψης Εθνικής Υποδομής Γεωχωρικών Πληροφοριών κατέστησε πιο εύκολη την εξ αρχής δημιουργία της και την συμμόρφωση της με την Οδηγία.¹²¹

4.3 Διακρατικές Συμφωνίες υδάτινων πόρων της Ελλάδος

Οι συνοριακές περιοχές είναι εκ των πραγμάτων προβληματικά πεδία για τα κράτη. Τα προβλήματα εντείνονται όταν οι υδάτινοι πόροι ανήκουν σε παραπάνω από δυο κράτη. Έως σήμερα έχουν υπογραφεί πάνω από 200 διακρατικές συμφωνίες με σκοπό την επίλυση των ανακυπτόντων προβλημάτων. Τα κράτη έτσι αποκτούν τη νομική και ηθική υποχρέωση να συμμορφώνονται με τις διεθνείς συμβάσεις και το διεθνές δίκαιο. Οι υδάτινοι επιφανειακοί πόροι της Ελλάδας κατά 25% προέρχονται ή επεκτείνονται από τις γείτονες χώρες όπως η Βουλγαρία, η Αλβανία, η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (π. Γ.Δ.Μ) και η Τουρκία όσον αφορά το βόρειο μέρος της χώρας. Οι διακρατικές συμφωνίες για τα ύδατα αποτελούν μείζων ζήτημα για τη χώρας μιας και διαμέσου αυτών συμμετέχει σε όλες τις διεθνείς συμβάσεις. Η Ελλάδα έχει συνεργασθεί με τις γείτονες χώρες τόσο για το θέμα της ρύπανσης όσο και για την ποσότητα υδάτων που

¹¹⁸ ΚΥΑ 140384/2011 (ΦΕΚ 2017/ Β'/09.09.2011).

¹¹⁹ ΥΑ 1811/2011 (ΦΕΚ 3322 /Β/ 30.12.2011).

¹²⁰ ΚΥΑ 38317/1621/Ε 103/2011(ΦΕΚ 1977 Β 06.09.2011).

¹²¹ Πίνακας Ευρωπαϊκών Οδηγιών και Αποφάσεων Πλαίσιο που ενσωματώθηκαν στο Ελληνικό Δίκαιο και κοινοποιήθηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Χρονικό Διάστημα 14-7-2010 και έπειτα, Γενική Γραμματεία της Ελληνικής Κυβέρνησης, βλ.σχ. <https://tinyurl.com/gqv9arx>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

εκρέουν από αυτές. Επίσημες συμφωνίες της χώρας μας είναι εκείνη που έχει υπογραφεί με τη Βουλγαρία αναφορικά με τα ύδατα του ποταμού Νέστου και εκείνη που έχει υπογραφεί με την πρώην Γιουγκοσλαβία για τον Άξιο.¹²²

Ο Έβρος πηγάζει από το όρος Ρίλα στη Βουλγαρία και εκβάλλει στο θρακικό πέλαγος, συνιστώντας σε μεγάλο μήκος του το σύνορο του ελληνικού κράτους με το τουρκικό. Το συχνό φαινόμενο των καταστροφικών πλημμυρών του Έβρου οδήγησε στη διμερή Ελληνο –Τουρκική συμφωνία «περί κανονισμού των υδραυλικών έργων, επ αμφοτέρων των όχθων του ποταμού Μαρίτσα ή Έβρου», η οποία επικυρώθηκε με το Ν. 225 – ΦΕΚ 474/Α/27-10-1936. Στις 19 Ιανουαρίου 1936 υπεγράφη το πρωτόκολλο από τις δύο Τεχνικές αντιπροσωπείες Ελλάδος – Τουρκίας, «περί εκτελέσεως των υδραυλικών έργων, διευθέτησης της κοίτης του ποταμού Έβρου επί των δύο όχθων», η οποία επικυρώθηκε με το Ν. 4334 – ΦΕΚ 173/Α/4-10-1963.¹²³

Στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για την προστασία του ποταμού Έβρου υπογράφηκε, την 4^η Μαΐου 2010, Κοινή Διακήρυξη σε επίπεδο Υπουργών. Σύμφωνα με την Κοινή Διακήρυξη τα δύο κράτη θα συνεργάζονται με βάση τις υποχρεώσεις τους σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο με απώτερο στόχο την ανταλλαγή πληροφοριών για τον ποταμό Έβρο, ώστε να υπάρξει πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου καταστροφικών πλημμυρών. Την 2^η Νοεμβρίου του 2010 πραγματοποιήθηκε εκ νέου συνάντηση αντιπροσώπων στην Άγκυρα για τη σύσταση κοινής επιτροπής εμπειρογνώμων με σκοπό την αποτελεσματικότερη σχεδίαση μέτρων για τον ποταμό Έβρο. Η κοινή επιτροπή, που προβλέφθηκε να συνέρχεται 2 φορές το χρόνο, αποτελείται από 12 μέλη προερχόμενα ισομερώς από τις δύο χώρες. Εν συνεχεία, την 30^η Μαΐου 2011 στην Αθήνα, στην πρώτη συνάντηση της κοινής επιτροπής, αποφασίστηκε η ίδρυση Ομάδας Εργασίας για την διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών και εκτιμήσεων σχετικών με τη διαχείριση του κινδύνου πλημμύρας του ποταμού και άλλα παρεμφερή θέματα. Στις 24 Ιουνίου του 2011 στην Αδριανούπολη υπεγράφη το πρακτικό την Ομάδας Εργασίας και καθορίστηκαν λεπτομερώς οι υποχρεώσεις της ομάδας.¹²⁴

Η Ελλάδα με την Βουλγαρία έχει υπογράψει διακρατικές συμφωνίες συνεργασίας και κατανομής πριν ακόμα η δεύτερη αποτελέσει ενεργό μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται για την Ελληνο-Βουλγαρική Συμφωνία «περί συνεργασίας, για την

¹²² Διεθνή και Μεσογειακά Θέματα, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας βλ. σχ.: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=406>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

¹²³ Διεθνή και Μεσογειακά Θέματα. ό.π., Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

¹²⁴ Διεθνή και Μεσογειακά Θέματα. ό.π., Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

χρησιμοποίηση των υδάτων των ποταμών που διαρρέουν τα εδάφη των δύο χωρών (Ν.Ν. 4393 – ΦΕΚ 193/Α/4-11-1964) και την Ελληνο-Βουλγαρική Συμφωνία «περί συστάσεως Ελληνο-βουλγαρικής επιτροπής, για την συνεργασία στους τομείς της ηλεκτρικής ενέργειας, και της χρησιμοποίησης των υδάτων των ποταμών που διασχίζουν τα εδάφη Ελλάδος – Βουλγαρίας» (Ν. 336/1976 – ΦΕΚ 160/Α/25-7-1976). Στο πλαίσιο της συνεχούς συνεργασίας των δυο χωρών, υπογράφηκε το 1995 η «Συμφωνία της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας για τα ύδατα του Ποταμού Νέστου» (Ν.2402/1996 – ΦΕΚ 98/Α/1996). Αν και η Συμφωνία αυτή θεωρείται επίτευγμα της διπλωματίας και είναι έως σήμερα σε ισχύ, εντούτοις δεν έχει εφαρμοστεί πλήρως. Έπειτα από την ένταξη της η Βουλγαρία είναι υποχρεωμένη να εφαρμόσει της Οδηγίες. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι υπογράφηκε στις 27 Ιουλίου 2010 σε επίπεδο Υπουργών Ελλάδος και Βουλγαρίας Κοινή Διακήρυξη «για την κατανόηση και τη συνεργασία στον τομέα της χρήσης των υδατικών πόρων στις αντίστοιχες επικράτειες των κοινών Λεκανών Απορροής Ποταμού που μοιράζονται η Δημοκρατία της Βουλγαρίας και η Ελληνική Δημοκρατία», όπου βασίζεται στις υποδείξεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ.¹²⁵

Στο πλαίσιο της διμερούς συνεργασίας για την από κοινού προστασία και διαχείριση των διασυνοριακών υδάτων αντιπρόσωποι από την Ελλάδα και τη Βουλγαρία συναντήθηκαν στις 16 Μαΐου 2011, στη Δράμα. Στην συνάντηση συστάθηκε μια Κοινή Ομάδα Εργασίας και αποφασίστηκε ο τρόπος λειτουργίας της, ώστε να προωθηθεί η αποτελεσματική συνεργασία και ορθή διαχείριση των κοινών υδάτινων πόρων. Στην Κοινή Διακήρυξη που υπογράφηκε αναφέρεται πως «Τα Μέρη διακηρύσσουν την ετοιμότητα και κατανόησή τους για συνεχή διάλογο και συνεργασία στον τομέα της προστασίας των υδάτων και του περιβάλλοντος σε όλα τα εμπλεκόμενα επίπεδα μεταξύ ινστιτούτων και διοίκησης αμοιτέρων των χωρών, ως μορφή προώθησης και ανάπτυξης των διμερών τους σχέσεων».¹²⁶

Απόρροια της συνεργασίας είναι η προώθηση κοινών μεθόδων συλλογής, επεξεργασίας, προστασίας έναντι των δυσμενών υδατικών επιπτώσεων, ανταλλαγής ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων για τη διαχείριση των διασυνοριακών ποταμών

¹²⁵ Διεθνή και Μεσογειακά Θέματα. ό.π., Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

¹²⁶ Joint Declaration Between The Minister For Enviroment, Energy And Climate Change of the Hellenic Republic and The Minister For Enviroment and Forestry of The Republic Of Turkey, Διαθεσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=ugkWnc4dQ48%3d&tabid=406&language=el-GR>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 8/11/2016.

(Εβρο, Άρδα, Νέστο και Στρυμόνα) σύμφωνα με τα κριτήρια και τις απαιτήσεις της Κοινοτικής Οδηγίας για τις Πλημμύρες. Συνάμα, προβλέπεται η παρακολούθηση και επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων για τα ύδατα και η οποία είναι εναρμονισμένη με τη σχετική νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται στην Κοινή Διακήρυξη πως «τα σχέδια διαχείρισης πλημμύρας θα αντιμετωπίζουν όλες τις πλευρές της διαχείρισης πλημμυρών, εστιάζοντας στην πρόληψη, προστασία, ετοιμότητα, συμπεριλαμβανομένων των συστημάτων πρόωρης προειδοποίησης και λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά των λεκανών απορροής ποταμού σύμφωνα με τις αρχές και τις υποδείξεις που ορίζονται στην Κοινοτική Οδηγία 2007/60/EK». Στη συνέχεια, η Κοινή Ομάδα Εργασίας συναντήθηκε στη Σόφια της Βουλγαρίας, στις 12 Οκτωβρίου του 2011¹²⁷ και αποφασίστηκε από κοινού η ίδρυση τριών υποομάδων με εξειδίκευση σε περαιτέρω δράσεις. Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι, με την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (τέως Γιουγκοσλαβία) υπεγράφη διμερής συμφωνία «περί ζητημάτων υδροοικονομίας» και η οποία επικυρώθηκε με Ν.Δ. 4012 – ΦΕΚ 232/Α/23-10-1959.¹²⁸

Στην Οδηγία δίνεται έμφαση και ενθαρρύνεται η διακρατική συνεργασία για μια ορθολογική και ολοκληρωμένη διαχείριση των διακρατικών υδρολογικών λεκανών. Η Ελλάδα έχει την τύχη να γειτνιάζει με κράτη που είτε είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε είναι υπό ένταξη, οπότε η συνεργασία και η εφαρμογή των Οδηγιών καθίσταται πιο εφικτή. Οι παραπάνω Διμερείς Συμφωνίες αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου καταλόγου Διμερών και Πολυμερών Συμφωνιών, Ευρωπαϊκών Χωρών και Β. Αμερικής, του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.¹²⁹

Εκτός των προαναφερθέντων υπήρξε διακρατική συνεργασία στο πλαίσιο των προγραμμάτων Phare- Interreg και συγκαταλέγεται στις αρμοδιότητες του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης. Επί παραδείγματι μία τέτοια συνεργασία υπήρξε η κοινοτική πρωτοβουλία διασυνοριακής συνεργασίας με την Αλβανία και τη Βουλγαρία την περίοδο

¹²⁷ Βλ.σχ.. : <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=9NogCJ72pZ0%3d&tabid=406&language=el-GR>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 8/11/2016.

¹²⁸ Βλ.σχ.. Κοινή Διακήρυξη της υπουργού περιβάλλοντος, ενέργειας και κλιματικής αλλαγής της Ελληνικής Δημοκρατίας και της υπουργού περιβάλλοντος και υδάτων της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας για την κατανόηση και τη συνεργασία στον τομέα της χρήσης των υδάτινων πόρων στις αντίστοιχες επικράτειες των κοινών λεκανών απορροής ποταμού που μοιράζονται η Δημοκρατία της Βουλγαρίας και η Ελληνική Δημοκρατία. : <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=ERBCwBusdro%3d&tabid=406>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 8/11/2016.

¹²⁹ United Nations – Economic and Social Council – Economic Commission for Europe ECE/ENV WA/32-1 June 1993.

1995 έως 1999. Στη διακρατική συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας, εντάσσονται εκτός των άλλων και θέματα που αφορούν το περιβάλλον, όπως η κατασκευή μονάδων διενέργειας ελέγχου υγρών αποβλήτων και η δημιουργία μονάδων ελέγχου της ποσότητας και ποιότητας των υδάτων για τα κοινά ποτάμια των δύο χωρών. Για την επίτευξη και παρακολούθηση της συμφωνίας συστάθηκε επιτροπή με μέλη προερχόμενα και από τις δύο χώρες και με τη συμμετοχή και εκπροσώπων της κοινότητας.¹³⁰

Στο πλαίσιο της διακρατικής συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας συστάθηκε επιτροπή προγραμματισμού από τις δύο χώρες στην οποία συμμετέχουν το ελληνικό Υπουργείο Οικονομικών – Ανάπτυξης και το Υπουργείο Εξωτερικών. Εντούτοις, στην διασυνοριακή συνεργασία Ελλάδας και Αλβανίας δεν συμπεριλαμβάνεται, μέχρι σήμερα, ειδικός τομέας που αφορά το περιβάλλον και τα διακρατικά ύδατα. Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες εκείνες που επιδιώκει την υπαγωγή της διαχείρισης των διασυνοριακών υδρολογικών λεκανών σε ένα πεδίο προώθησης και ανάπτυξης συνεργασίας μεταξύ των κρατών και λαών σε πολιτικοοικονομικό, πολιτιστικό και επιστημονικό επίπεδο.¹³¹

Το 2010 συνάφθηκαν Συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας, Ελλάδας και Τουρκίας, Ελλάδας και ΠΓΔΜ, και Ελλάδας και Αλβανίας για τη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτων. Υπάρχουν κάποιες αντιδράσεις όσον αφορά στη διακρατική συμφωνία μεταξύ Ελλάδος και ΠΓΔΜ, οι οποίες υποστηρίζουν πως το άλυτο ζήτημα της ονομασίας συνιστά εμπόδιο για την όποια περαιτέρω συνεργασία με συνέπεια τη μη ύπαρξη πλαισίου για την από κοινού διαχείριση της λεκάνης του Αξιού.¹³²

Στη λεκάνη των Πρεσπών, το 2000, σε επίπεδο διακρατικής συμφωνίας με την κοινή διακήρυξη των πρωθυπουργών της Ελλάδας, Αλβανίας και Π.Γ.Δ.Μ δημιουργήθηκε το Διασυνοριακό Πάρκο Πρεσπών. Η λεκάνη των Πρεσπών είναι η πρώτη προστατευόμενη περιοχή στα Βαλκάνια. Το 2010 με στόχο την ενδυνάμωση της λειτουργίας του Διασυνοριακού Πάρκου υπογράφηκε διεθνής συμφωνία μεταξύ των κρατών (Ελλάδα, Αλβανία και Π.Γ.Δ.Μ.) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βασικός σκοπός

¹³⁰ Βλ.σχ.: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/wider/wider_el.pdf,

Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

¹³¹ Βλ. σχ.: <http://www.srcosmos.gr/srcosmos/showpub.aspx?aa=8188>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016.

¹³² Βλ.σχ.. Κοινή Διακήρυξη της υπουργού περιβάλλοντος, ενέργειας και κλιματικής αλλαγής της Ελληνικής Δημοκρατίας και της υπουργού περιβάλλοντος και υδάτων της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας για την κατανόηση και τη συνεργασία στον τομέα της χρήσης των υδάτινων πόρων στις αντίστοιχες επικράτειες των κοινών λεκανών απορροής ποταμού που μοιράζονται η Δημοκρατία της Βουλγαρίας και η Ελληνική Δημοκρατία. : <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=ERBCwBusdro%3d&tabid=406>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 8/11/2016.

της συμφωνίας είναι η οικολογική προστασία της λεκάνης των Πρεσπών σε επίπεδο τριεθνούς συνεργασίας. Με την διεθνή συμφωνία προωθείται η κοινωνική ευημερία των τοπικών κοινωνιών της Ελλάδας, Αλβανίας και Π.Γ.Δ.Μ.¹³³

Το κύριο ζήτημα που είχαν να αντιμετωπίσουν η πρώην Γιουγκοσλαβία και η Ελλάδα κατά την δεκαετία του '50 στη λίμνη Δοϊράνη ήταν ο έλεγχος της στάθμης του νερού που κινούνταν σε υψηλά επίπεδα. Αποτέλεσμα αυτού ήταν οι έντονες πλημμύρες και η αδυναμία προστασίας των παράκτιων περιοχών της λίμνης Δοϊράνης. Στο πλαίσιο της προσπάθειας διαχείρισης της στάθμης των υδάτων της λίμνης η Ελλάδα το 1956 σύναψε με την πρώην Γιουγκοσλαβία σύμβαση που αφορά την χρήση του νερού ορίζοντας τα όρια στα οποία πρέπει να διατηρείται η στάθμη. Για την διατήρηση των συμφωνημένων ορίων, δέκα χρόνια μετά κατασκευάστηκε από κοινού τεχνητή τάφρος με την οποία γίνεται εκτροπή των πλεοναζόντων υδάτων προς τον Αξιό ποταμό. Μετά το έτος 1988, η υψηλή στάθμη του νερού της λίμνης δεν αποτελούσε πλέον ζήτημα μιας και η μείωση των βροχοπτώσεων και η ανθρώπινη παρέμβαση μείωσαν τον όγκο του νερού στη λίμνη.¹³⁴

Οι προαναφερόμενες συνεργασίες της Ελλάδος με τις χώρες που συνορεύει καταδεικνύουν μια συντονισμένη προσπάθεια για την αειφόρο διάθεση των διασυνοριακών υδατορρεμάτων και λιμνών. Συμφωνήθηκε να ληφθούν μέτρα πρόληψης και ελέγχου ακολουθώντας βασικές μεθόδους, ώστε να υπάρξει μείωση της ρύπανσης κατά προτίμηση στην πηγή. Επιπροσθέτως, γίνεται φανερό η διάθεση των κρατών να αναπτύξουν συνεργασίες προκειμένου να εξασφαλίσουν την αειφόρο προστασία των υδάτινων πόρων και την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων για το περιβάλλον - δη των διασυνοριακών- και για την ανθρώπινη υγεία¹³⁵.

¹³³ Βλ. σχ.: <http://www.wwf.gr/areas/360-projects/prespes>, Ημερομηνία Ανάκτησης 12/2/2017.

¹³⁴ Βλ. σχ.: <http://www.biodiversity-info.gr/index.php/el/2014-04-21-15-39-8/2014-04-22-18-47-36/2014-04-22-18-48-44>, Ημερομηνία Ανάκτησης 12/2/2017.

¹³⁵ Bošnjaković, B., ‘‘Regulations of International Watercourses under the UN/ECE Regional Agreements’’, Water International, vol. 25 2001, σελ. 544–553.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

5.1 Ελλείψεις / παραλείψεις των διακρατικών συμφωνιών μεταξύ Ελλάδας και γειτόνων χωρών

Οι υδάτινοι πόροι για να μπορέσουν να συνεχίσουν την αέναη ύπαρξη τους ανακυκλώνονται, εντούτοις μέσα από την διαδικασία του κύκλου ζωής τους ανακυκλώνεται και η ρύπανση. Η διασυνοριακή ρύπανση συνιστά μείζον ζήτημα για την Ελλάδα, καθώς τα μολυσμένα νερά που εισέρχονται στο εσωτερικό της απειλούν το οικοσύστημά της. Η χρηστή διαχείριση για την αντιμετώπιση του προβλήματος και οι όποιες πολιτικές αποφασιστούν δεν μπορεί παρά να είναι απόρροια μιας διακρατικής συμφωνίας.¹³⁶

Η Ελλάδα άρχισε να δίνει την δέουσα σημασία στο ζήτημα των υδάτων από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Ο αριθμός των βασιλικών, προεδρικών και νομοθετικών διαταγμάτων που δημοσιεύθηκαν καταδεικνύει την ενασχόληση με το ζήτημα των υδάτων. Στο ζήτημα των διακρατικών υδάτινων πόρων η Ελλάδα είναι αντιμέτωπη με θέματα ελέγχου, ποιότητας και κατανομής αυτών που εισρέουν στον εσωτερικό της. Η ελληνική κυβέρνηση από το 1987 με τον νόμο 1739/87 (ΦΕΚ 201 Α') «Διαχείριση των υδατικών πόρων και άλλες διατάξεις» προσπάθησε να βελτιώσει το θέμα της διαχείρισης των υδάτινων πόρων, ωστόσο ο νόμος δεν τέθηκε σε εφαρμογή. Η Ελλάδα αν και έχει συνάψει διμερείς και τριμερείς συμφωνίες με τα κράτη που συνορεύει, αδυνατεί να ελέγξει αποτελεσματικά τα ζητήματα ποιότητας, ελέγχου και κατανομής των ποταμών που εισέρχονται στην εδαφική της επικράτεια. Οι διεθνείς συμβάσεις δεν έχουν δώσει δραστική και πλήρη λύση, καθώς εκκρεμούν θέματα όπως η άντληση και διαχείριση των υδάτινων πόρων.¹³⁷

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των όσων περιγράφονται παραπάνω είναι το φαινόμενο των ανεξέλεγκτων πλημμυρών του Έβρου, οι οποίες έχουν καταστροφικές συνέπειες τόσο για τις υλικές υποδομές, όσο και για την αγροτική παραγωγή. Το 1964 υπογράφηκε διμερής συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για τον έλεγχο της ροής του ποταμού, ενώ το 1971 ανάλογη συμφωνία προέβλεπε τη συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας αναφορικά με τη χρήση των υδάτων του Έβρου. Γεγονός όμως είναι ότι ζητήματα καίριας σημασίας δεν έχουν επιλυθεί. Επί παραδείγματι, η πρόταση για τη

¹³⁶ Βαρβιτσιώτης Μ. Ιωάννης, Οι τρεις απειλές του αιώνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 103.

¹³⁷ Βαρβιτσιώτης Μ. Ιωάννης, ό.π., σελ.104.

δημιουργία ενός συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης του κινδύνου πλημμύρας του Έβρου, που παραμένει το καίριο ζήτημα του ποταμού, βρίσκεται ακόμα στο στάδιο των συζητήσεων.¹³⁸

Η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας επεκτείνεται και σε ό,τι αφορά τους ποταμούς Στρυμόνα και Νέστο. Η σχετική συμφωνία που ανάγεται στο 1964 προέβλεπε τη δέσμευση για τη μη πρόκληση καταστροφών, την ανταλλαγή τεχνικών και υδρολογικών στοιχείων και τον έλεγχο της ροής των ποταμών. Η υπάρχουσα συμφωνία μεταξύ των δύο χωρών για τον ποταμό Στρυμόνα παρουσιάζει ασάφειες και παραλείψεις καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη νέας διευθέτησης.¹³⁹

Από την άλλη αν και η διακρατική συμφωνία για τον ποταμό Νέστο που συνάφθηκε το 1995 αντιμετώπιζε με μεγαλύτερη επιτυχία τα όποια ζητήματα, δεν υπήρξε συντονισμένη προσπάθεια ώστε να συνεχιστεί η συνεργασία ανάμεσα στην Ελλάδα και την Βουλγαρία. Η συμφωνία περιέχει βασικές αρχές της Οδηγίας 2000/60/EK, ωστόσο έχει αποδυναμωθεί λόγω της έλλειψης πόρων, δομών σε τοπικό επίπεδο, αλλά και της απροθυμίας των δυο χωρών να την εκτελέσουν. Η επιτροπή Υδροοικονομίας που είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή της εν λόγω συμφωνίας δεν έχει έως σήμερα παρουσιάσει έργο. Οι Βουλγαρικές αρχές δεν επιδεικνύουν ενδιαφέρον για την προστασία του ποταμού Νέστου, δεν ενημερώνουν τις Ελληνικές αρχές για την ρύψη αποβλήτων στο ποτάμι και δεν δίνουν στοιχεία προκειμένου να προσδιοριστεί το πραγματικό ποσοστό νερού που εισρέει στην χώρα. Περαιτέρω δε, δεν υπάρχει ουδεμία μέριμνα για την περίπτωση ακραίων φαινομένων. Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως η Βουλγαρία πραγματοποίησε το 1975 μερική εκτροπή του Νέστου η οποία αν επεκταθεί στην Ελλάδα και ειδικότερα στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη θα προκαλέσει προβλήματα στην αγροτική παραγωγή και κατ' επέκταση στην οικονομία.¹⁴⁰

Η συμφωνία του 1995 μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας για τα ύδατα του Νέστου αν και παρουσιάζει ελλείψεις και σε αρκετά σημεία της γενικολογεί, εντούτοις αν και αποδυναμωμένη είναι σε ισχύ. Εύλογο είναι να πραγματοποιηθεί μια αναθεώρηση της και τροποποιώντας τα μέρη εκείνα λαμβάνοντας υπόψη την μετέπειτα Οδηγία Πλαίσιο 2007/60/EK και την διεθνή σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών. Με τις ενδεδειγμένες

¹³⁸ Βαρβιτσιώτης Μ. Ιωάννης, ό.π., σελ.105.

¹³⁹ OECD Environmental Performance Reviews: Greece 2009, σελ. 270-271. Βλ. σχ. : http://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-environmental-performance-reviews-greece-2009_9789607284235-el,

Ημερομηνία Ανάκτησης: 20/12/2016.

¹⁴⁰ Βαρβιτσιώτης Μ. Ιωάννης, ό.π., σελ., σελ.107.

προσθήκες δύναται να υπάρξει μια αποτελεσματική διαχείριση του Νέστου με θετικά αποτελέσματα και για τις δύο χώρες. Διακρατικές συμφωνίες που έχουν υλοποιηθεί με επιτυχία, τηρήθηκαν οι διεθνείς συμβάσεις και θα μπορούσαν να αποτελέσουν την βάση για τις επικείμενες συμφωνίες της Ελλάδας με τις χώρες που γειτνιάζει είναι πολλές, χαρακτηριστική είναι η Συμφωνία της Διεθνούς Επιτροπής για την Προστασία του Ρήνου ανάμεσα σε πέντε χώρες.¹⁴¹

Σε ό,τι αφορά τον ποταμό Αξιό, που όπως έχει προαναφερθεί αντιμετωπίζει προβλήματα ρύπανσης από τα εργοστασιακά και αστικά λύματα που προέρχονται από την Π.Γ.Δ.Μ., παρατηρείται πτώση της ροής του δεδομένου του αριθμού των φραγμάτων κατά μήκος του. Παρά το γεγονός ότι, ήδη από το 1997, η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της χρηματοδότησης του Προγράμματος Διασυνοριακής Συνεργασίας ΠΓΔΜ / Ελλάδας προωθεί τη συνεργασία των δύο χωρών, δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα κάποια συμφωνία σχετικά με τη βέλτιστη αντιμετώπιση των προβλημάτων του ποταμού. Τέλος, μόλις το 2005 τέθηκε σε ισχύ η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας για τη διαχείριση των υδάτων του Αωού, ενώ το ελληνικό κράτος ανέλαβε την πρωτοβουλία για τη σύσταση Επιτροπής με στόχο την αντιμετώπιση των προβλημάτων μέσω της ανάληψης συγκεκριμένων δράσεων.¹⁴²

Για την ανάγκη προστασίας της Μεγάλης και Μικρής Πρέσπας μέριμνα λήφθηκε μόλις το 2000 με διακήρυξη συνεργασίας της Ελλάδας με την Αλβανία και την ΠΓΔΜ διαμορφώνοντας έτσι την πρώτη διασυνοριακή περιοχή στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Στην Ελλάδα το 2002 δια νόμου ιδρύθηκε ένα διαχειριστικό όργανο που αφορά το πάρκο των Πρεσπών και το 2009 ανακηρύχθηκε όλη η ευρύτερη περιοχή των Πρεσπών ως Εθνικό Πάρκο. Όσον αφορά τη λίμνη Δοϊράνη η Ελλάδα και η ΠΓΔΜ στο πλαίσιο συναντήσεων για τη συνθήκη Ramsar υπέγραψαν συμφωνία για την προστασία της μόλις το 2001. Η στάθμη της λίμνης υποχώρησε αισθητά και σε μία προσπάθεια επανόρθωσης η ΠΓΔΜ δημιούργησε το 2002 ένα σύστημα στηριζόμενο στα υδραγωγεία. Εν συνεχεία, η ΠΓΔΜ

¹⁴¹ Βλ. σχ.: <http://www.srcosmos.gr/srcosmos/showpub.aspx?aa=8188>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016.

¹⁴² OECD Environmental Performance Reviews: Greece 2009, σελ. 270-271 βλ. σχ.: http://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-environmental-performance-reviews-greece-2009_9789607284235-el,

Ημερομηνία Ανάκτησης: 20/12/2016.

απευθυνόμενη στην ελληνική κυβέρνηση ζήτησε να προβούν στις απαραίτητες ενέργειες ώστε να μειωθεί η χρήση των υδάτινων πόρων από τους αγρότες της περιοχής.¹⁴³

5.2 Γενικές παρατηρήσεις για την εφαρμογή και αποτελεσματικότητα των διακρατικών συνεργασιών

Οι ενέργειες που έχουν πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο των διακρατικών συμφωνιών δεν έχουν προσφέρει επαρκείς λύσεις των επιμέρους προβλημάτων των ποταμών και των λιμνών. Σύμφωνα με την A. Sebastian, η οποία βασίστηκε στη θεωρητική προσέγγιση του A. Maslow¹⁴⁴ για την πυραμιδική ιεράρχηση των ανθρώπινων αναγκών, σε μία παρόμοια πυραμιδική σχέση μπορούν να τοποθετηθούν οι παράγοντες που δρουν ανασταλτικά στην ευόδωση των πολιτικών που ακολουθούνται για την επίλυση των ζητημάτων των διακρατικών υδάτων. Τοποθετεί δηλαδή σε πρώτο επίπεδο τις αρχές της ηγεμονίας / κυριαρχίας επάνω σε μία λεκάνη απορροής νερού, των οποίων η σημασία εάν δεν αποδυναμωθεί δεν είναι δυνατόν να προκύψουν ουσιαστικές διακρατικές συνεργασίες. Το ίδιο ισχύει και σε ό,τι αφορά στον αριθμό των κρατών που διαμοιράζονται τους υδάτινους πόρους, καθώς όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός κρατών που παρεμβάλλονται σε μία διακρατική συμφωνία, τόσο δυσκολότερο γίνεται το εγχείρημα επίλυσης των προβλημάτων της ρύπανσης, της κατανομής των υδάτινων πόρων, της πληροφόρησης και άλλων.¹⁴⁵

¹⁴³ OECD Environmental Performance Reviews: Greece 2009, σελ. 273 βλ. σχ.: http://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-environmental-performance-reviews-greece-2009_9789607284235-el.

Ημερομηνία Ανάκτησης: 20/12/2016.

¹⁴⁴ Ο Abraham Maslow στην ερευνητική του εργασία που δημοσιεύτηκε στο Psychological Review το 1943 με τίτλο «Theory of Human Motivation» και έπειτα στο βιβλίου του Motivation and Personality για πρώτη φορά μας παρουσιάζει την ιεράρχηση των ανθρώπινων αναγκών. Η θεωρία του Maslow απεικονίζεται σχεδόν πάντα σε μορφή πυραμίδας όπου στα κατώτερα επίπεδα τοποθετούνται οι κυριότερες ανθρώπινες ανάγκες και στα ανώτερα οι πιο σύνθετες ανθρώπινες ανάγκες. Έτσι στην βάση είναι οι φυσιολογικές/ βιολογικές ανάγκες και οι οποίες είναι απαραίτητες για την επιβίωση του ανθρώπου όπως το νερό, ο αέρας, η τροφή και ο ύπνος. Ακολουθούν οι ανάγκες ασφαλείας αλλά δεν είναι τόσο απαραίτητες για την επιβίωση του ανθρώπου όπως η στέγαση, η φροντίδα υγείας και η σταθερή απασχόληση. Στην συνέχεια της πυραμίδας τοποθετούνται οι κοινωνικές ανάγκες και ανάγκες κοινωνικής αποδοχής όπως οι φιλίες, οι οικογενειακές σχέσεις και η συμμετοχή σε κοινωνικές- κοινοτικές ομάδες. Έπειτα ακολουθούν οι ανάγκες αυτοεκτίμησης όπως ή κοινωνική αναγνώριση και το αίσθημα της επιτυχίας και τέλος οι ανάγκες αυτοπραγμάτωσης που έχουν ως αποτέλεσμα την εκπλήρωση των ικανοτήτων του ατόμου. Βλ.σχ.:Maslow, Abraham, (1943), «A Theory of Human Motivation» PsychologicalReview, #50, σελ.370-396.

¹⁴⁵ Sebastian, A.G., Transboundary water politics: Conflict, cooperation, and shadows of the past in the Okavango and Orange river basins of Southern Africa, Ann Arbor, MI: ProQuest 2008, σελ 62.

Σημαντική είναι και η θέση και η σημαντικότητα του υδάτινου πόρου για ένα κράτος. Για παράδειγμα, ένα κράτος βρίσκεται σε θέση ισχύος όταν κατέχει αρκετούς ποταμούς και άλλους υδάτινους πόρους ώστε να μπορεί να καλύπτει τις ανάγκες του σε νερό. Ομοίως, τον ίδιο αντίκτυπο έχει και η θέση του ίδιου του υδάτινου πόρου μέσα στο κράτος, καθώς αυτή μπορεί να αποτελέσει μοχλό πίεσης για την αποκόμιση μεγαλύτερου οφέλους στο πλαίσιο των διακρατικών συμφωνιών. Τέλος, μία πηγή ασυμφωνιών εντοπίζεται όταν η χώρα στην οποία βρίσκεται η ανάντη ενός ποταμού εξασκεί μεγαλύτερο έλεγχο σε αυτόν, ο οποίος όμως από την άλλη έχει ιδιαίτερη ιστορική και οικονομική σημασία για τη γείτονα χώρα. Επιπρόσθετα δε, υποστηρίζεται ότι μεγάλο μέρος ασυμφωνιών προέρχεται από θέματα που αφορούν την κατανομή των υδάτων, ειδικότερα αν αναλογισθεί κανείς ότι σε όλες σχεδόν τις συμφωνίες υπάρχει πρόβλεψη για την κατανομή των υδάτων.¹⁴⁶

Η περιβαλλοντική πολιτική στην Ελλάδα έχει καταλήξει στη δημιουργία ενός ουσιαστικού νομικού πλαισίου για τα ζητήματα που αφορούν το περιβάλλον. Ωστόσο, η εφαρμογή του, σε αρκετές περιπτώσεις, δεν ήταν εφικτή είτε λόγω έλλειψης επαρκών οικονομικών πόρων, είτε λόγω ανωριμότητας των κοινωνικών συνθηκών. Ανασταλτικά δε λειτούργησε και η έλλειψη πρόβλεψης για τη θέση σε δημόσια διαβούλευση ζητημάτων που αφορούν το περιβάλλον. Μόνο τα τελευταία έτη, έχουν πραγματοποιηθεί ενέργειες για τη δημιουργία ενός πλαισίου διενέργειας δημόσιου διαλόγου για το περιβάλλον, οι οποίες ωστόσο παραμένουν αποσπασματικές δεδομένης της έλλειψης σχετικής ενημέρωσης και εκπαίδευσης των πολιτών σε θέματα περιβαντολογικά. Πάντως, ο εκσυγχρονισμός της Ελλάδος στο τομέα της περιβαλλοντικής πολιτικής ήταν αποτέλεσμα της επιτακτικής πλέον ανάγκης για την εναρμόνιση της εσωτερικής νομοθεσίας με την νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και της ανάγκης για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις πόλεις. Πρέπει να σημειωθεί, ότι τα θετικά αποτελέσματα της περιβαλλοντικής πολιτικής της χώρας έχουν βελτιώσει και τη διεθνή γενική εντύπωση για την Ελλάδα σε ζητήματα περιβάλλοντος.¹⁴⁷

Η Ελλάδα, όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, παραπέμφθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2006 στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο διότι καθυστέρησε να εναρμονίσει το εσωτερικό της δίκαιο με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ, παρά τον νόμο

¹⁴⁶ Sebastian, A.G.,ό.π., σελ. 63.

¹⁴⁷ Γιαννακούρου,Γ., Κρεμλής, Γ., Σιούτη, Γλ, Η Εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου Περιβάλλοντος στην Ελλάδα 1981–2006, Ελληνική Εταιρία Δικαίου του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2007, σελ 190.

N.3199/2003, ο οποίος παρουσίαζε πολλές ελλείψεις. Προκειμένου να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της απέναντι στις Ευρωπαϊκές επιταγές, η ελληνική κυβέρνηση εξέδωσε το 2007 Προεδρικό διάταγμα (Π.Δ. 51/8-3-2007). Ωστόσο, δεν στάθηκε δυνατό να θεραπευθεί το ζήτημα της ήδη σοβαρής απώλειας χρόνου με αποτέλεσμα την επιμήκυνση του χρονοδιαγράμματος προκειμένου να εφαρμοσθούν τα οριζόμενα στην Οδηγία, μέρος των οποίων όμως, σύμφωνα με αυτήν, θα έπρεπε να έχουν ήδη ολοκληρωθεί. Ο κακός διοικητικός συντονισμός αποτελεί κατ' ουσίαν την αιτία των χρονικών αστοχιών στη λήψη μέτρων για την προστασία και διαχείριση των υδάτων, προκαλώντας ανάλογες καθυστερήσεις και στην εφαρμογή των διακρατικών συμφωνιών της Ελλάδας με τις χώρες που γειτνιάζει.¹⁴⁸ Η ολοκλήρωση των Σχεδίων Διαχείρισης Λεκανών Απορροής καθυστέρησε δραματικά, καθώς μόλις το 2010 ξεκίνησε η διαδικασία εκπόνησης μελετών των σχεδίων και μόνο για τις λεκάνες τις Θεσσαλίας, Ηπείρου και Δυτικής Ελλάδας. Η δεύτερη αυτή αργοπορία με την εναρμόνιση της Οδηγίας οδήγησε την χώρα σε νέο προδικαστικό έλεγχο από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2010.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Γιαννακούρου, Γ., Κρεμλής, Γ., Σιούτη, Γλ, ό.π., σελ 191.

¹⁴⁹ Διεθνή και Μεσογειακά Θέματα. ό.π., Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Οι προσπάθειες που έχουν καταβληθεί για την επιτυχή εφαρμογή των διακρατικών συμφωνιών, έχουν επικεντρωθεί σε κάθε έναν από τους παραπάνω αναφερόμενους παράγοντες. Ωστόσο, έχει σταθεί αδύνατο να μην παρατηρηθεί το γεγονός ότι υπάρχει η ορατή αλληλεπίδραση μεταξύ τους που οδηγεί στη μετρίαση των όποιων επιτυχών αποτελεσμάτων. Ο πρώτος παράγοντας, αυτός δηλαδή που αφορά στην ελαχιστοποίηση της κυριαρχικής στάσης των κρατών απέναντι στα ύδατα είναι κρίσιμος προκειμένου να υπάρξει πρόσφορο έδαφος για την επίτευξη συνεργασιών. Εξίσου σημαντική στο πλαίσιο αυτό είναι και η πρόβλεψη ενός μηχανισμού επίλυσης των όποιων διαφωνιών προκύψουν, καθώς και η συμφωνία των κρατών ότι θα συμμορφωθούν με αυτόν το μηχανισμό. Τα δύο αυτά θέματα είναι κρίσιμης σημασίας προκειμένου να υπάρξει θετική συνεργασία και γόνιμη επίλυση διαφωνιών.¹⁵⁰

Σημαντικό όμως είναι να επιλυθούν και τα θέματα του κόστους που προκύπτουν από τις συναπτόμενες συμφωνίες. Η συνεργασία μπορεί να είναι εφικτή όταν τα συμβαλλόμενα μέρη δεν επωμίζονται το υπερβάλλον κόστος που μπορεί να προκληθεί από τη μη τήρηση συμφωνιών. Η αδυναμία συνεργασίας λόγω αντιπαλότητας, η μη μεταφορά της τεχνογνωσίας και η μη γνωστοποίηση σημαντικών στοιχείων, καθώς και το γεγονός ότι δεν δίνεται η δέουσα σημασία στα ανταγωνιστικά οφέλη των κρατών από τη χρήση των υδάτινων πόρων, είναι όλα στοιχεία που επαυξάνουν το πολιτικό και οικονομικό κόστος των επικείμενων και προϋπαρχουσών συνεργασιών.¹⁵¹

Σημαντική παραμένει η σημασία των διεθνών ή τοπικών παραγόντων στην προσπάθεια επίλυσης ή διαμεσολάβησης μεταξύ των διαφωνούντων κρατών. Πολλές φορές, τα κίνητρα που καθιστούν λειτουργική μία διακρατική συμφωνία αφορούν, πέρα από την υδρολογική αλληλεξάρτηση και την επιβολή κάποιων διεθνών προτύπων, άγραφων κανόνων ή προσδοκιών.¹⁵²

Περαιτέρω δε, οι διακρατικές συμφωνίες πρέπει να προβλέπουν κάποιους τρόπους επιβολής της εφαρμογής των προβλεπόμενων σε αυτές, αλλά και τρόπους ελέγχου αυτής της εφαρμογής. Ο έλεγχος αυτός όμως μπορεί πολλές φορές να είναι κοστοβόρος ή να μην είναι καν εφικτός είτε λόγω τεχνικών και γεωγραφικών περιορισμών είτε λόγω πολιτικής ευθυξίας. Για αυτό το λόγο, ο έλεγχος της εφαρμογής είναι σημαντικό να προβλέπεται

¹⁵⁰ Sebastian, A.G. (2008), *Transboundary water politics: Conflict, cooperation, and shadows of the past in the Okavango and Orange river basins of Southern Africa*, Ann Arbor, MI: ProQuest, σελ.64.

¹⁵¹ Sebastian, A.G.,ό.π., σελ.65.

¹⁵² Sebastian, A.G.,ό.π., σελ.67.

εξαρχής στο πλαίσιο της διακρατικής συμφωνίας και ως εκ τούτου να είναι αποδεκτός από τα συμβαλλόμενα μέρη.¹⁵³

Τα αποτελέσματα των ελέγχων θα πρέπει να καταλήγουν σε δεδομένα που θα πρέπει να είναι διαθέσιμα σε όλους και σε καμία περίπτωση να μην αλλοιώνονται από τους συμβαλλόμενους φορείς. Ωστόσο, οι τεχνικοί περιορισμοί και το διαφορετικό επίπεδο των κρατών στην αντίστοιχη τεχνογνωσία είναι στοιχεία που ελαττώνουν την πιθανότητα τα δεδομένα αυτά να είναι επαληθεύσιμα. Η αβεβαιότητα που μπορεί να προκύψει από μη επαληθεύσιμα δεδομένα επηρεάζει, τόσο το προκαλούμενο κόστος κατά τη λήψη αποφάσεων για την αντιμετώπιση προβλημάτων, όσο και το κλίμα εμπιστοσύνης ανάμεσα στις χώρες. Σε αυτό το σημείο πάντως, ο ρόλος των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων θα μπορούσε να είναι καταλυτικός, μέσω της προσφερόμενης τεχνογνωσίας τους, της εμπειρίας τους και του εξοπλισμού τους για τον περιορισμό της τεχνικής αβεβαιότητας.¹⁵⁴

Περαιτέρω, δε, αν και υπάρχει ένα γενικό πλαίσιο οδηγιών για τις διαπραγματεύσεις μεταξύ χωρών που αφορούν τη διαχείριση των διακρατικών υδάτινων πόρων και την επίλυση των όποιων προβλημάτων ανακύπτουν, εντούτοις σε πολλές περιπτώσεις υπήρξαν εμπόδια στη σύναψη συμφωνιών. Για τη διευκόλυνση στη διαδικασία των διαπραγματεύσεων μεταξύ των κρατών καθίσταται σκόπιμο οι μέθοδοι επίλυσης των συγκρούσεων να έχουν προβλεφθεί στο πλαίσιο της συμφωνίας ή της συνθήκης. Έτσι, η θετική έκβαση της όποιας συμφωνίας καθίσταται δυνατή μέσα από την εξ αρχής διαφάνεια των προθέσεων των συμμετεχόντων κρατών.¹⁵⁵

Βασική προϋπόθεση κατά τη σύναψη διακρατικών συμφωνιών είναι η ύπαρξη κοινής βούλησης και προθυμίας των κυβερνητικών παραγόντων για διακρατική συνεργασία. Η επιτυχία της συμφωνίας εξαρτάται άμεσα από την ύπαρξη εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών βάσει των αρχών «καλής γειτονίας» και αμοιβαιότητας. Επιπρόσθετα, σημαντική καθίσταται η επιστημονική και τεχνική συνεργασία μεταξύ των κρατών που είναι απαραίτητη για την ανάλυση των πραγματικών αναγκών και δεδομένων ώστε να υπάρξουν εφικτές και αμφότερα αποδεκτές λύσεις.

Το μεγαλύτερο ζήτημα που έχει να αντιμετωπίσει η Ελλάδα είναι η ανισοκατανομή των υδάτινων πόρων μεταξύ των υδατικών διαμερισμάτων. Αν και η κοινή πρόταση είναι η μεταφορά νερού ανάμεσα στα διαμερίσματα κάτι τέτοιο είναι χρονοβόρο και απαιτεί μεγάλα χρηματικά κονδύλια. Ωστόσο, ακόμα και αν κάτι τέτοιο ήταν εφικτό, στην Οδηγία

¹⁵³ Sebastian, A.G.,ό.π., σελ.68.

¹⁵⁴ Sebastian, A.G.,ό.π., σελ.69.

¹⁵⁵ Sebastian, A.G.,ό.π., σελ. 65-69.

2000/60 αναφέρεται ότι το μέτρο της μεταφοράς υδάτων ανάμεσα στα υδάτινα διαμερίσματα, δεν μπορεί να λειτουργήσει παρά μόνο ως προσωρινό υποκατάστατο μίας μακροβιότερης λύσης¹⁵⁶. Τα δεδομένα άλλαξαν με την πάροδο του χρόνου απαιτώντας τον επαναπροσδιορισμό της εγχώριας πολιτικής για τους υδατικούς πόρους. Απώτερος σκοπός είναι η αναγνώριση των πραγματικών αναγκών της χώρας και η προσαρμογή των όποιων πολιτικών διαχείρισης με την υπάρχουσα διαθεσιμότητα των υδατικών πόρων ανά υδατικό διαμέρισμα. Η ανάγκη υιοθέτησης αυτής της προσέγγισης στην Ελλάδα είναι επιτακτική δεδομένης της γεωμορφολογίας της, η μοναδικότητα της οποίας διαφαίνεται και μέσω της διασποράς των νησιών της. Άλλωστε, σε ό,τι αφορά την επίλυση των ζητημάτων επάρκειας υδάτων στα νησιά, πολλές φορές έχει προκριθεί η λύση της αφαλάτωσης του θαλασσινού νερού. Η απαραίτητη τεχνογνωσία μπορεί να αναζητηθεί από άλλες χώρες, όπως το Ισραήλ το οποίο πρωτοπορεί στο θέμα της αφαλάτωσης, καθώς λίγα χιλιόμετρα έξω από το Τελ Αβίβ υπάρχει η πιο σύγχρονη μονάδα αφαλάτωσης.¹⁵⁷

Η κοινή διαχείριση των διεθνών ποταμών και λιμνών είναι ο μόνος ορθός τρόπος συνεργασίας των κρατών που διαπερνούν. Έτσι, θα υπάρξει οικονομική συνεργασία και θα προκύψουν θετικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη των περιοχών που εντάσσονται στις λεκάνες απορροής των υδάτων. Η προσπάθεια επίλυσης των όποιων προβλημάτων των υδάτων ανακύπτουν είναι ζωτικής σημασίας για τους κατοίκους των περιοχών και όχι μόνο. Σε μία χώρα όπως η Ελλάδα, η οποία σύμφωνα με διεθνείς έρευνες δεν συγκαταλέγεται στις χώρες που θα αντιμετωπίσει προβλήματα επάρκειας υδάτινων πόρων στο προσεχή μέλλον¹⁵⁸, η χρήση των υδάτινων πόρων καθίσταται απαραίτητο να γίνεται όχι μόνο για την κάλυψη της ζήτησης, αλλά με γνώμονα την προστασία της δημόσιας υγείας και την αποτροπή των καταστροφικών συνεπειών για το περιβάλλον.

¹⁵⁶ Δανιλάκης Β., «Ελλείμματα και προβλήματα στην εφαρμογή της πολιτικής της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδατικών πόρων στην Ελλάδα: Η περίπτωση της λίμνης Κορώνειας», Νόμος και Φύση, Ιούνιος 2011, <http://www.nomosphysis.org.gr>, Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016.

¹⁵⁷ Λιάλος, Γ., Το Ισραήλ πρωτοπορεί στην αφαλάτωση» Βλ.σχ. : <http://www.kathimerini.gr/853625/article/epikairothta/perivallon/to-israhl-prwtoporei-sthn-afalatwsh>, Ημερομηνία Ανάκτησης 17/1/2017.

¹⁵⁸ Βαρβιτσιώτης Μ. Ιωάννης, Οι τρεις απειλές του αιώνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2002, Σελίδα 107.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αμούργης Σ. – Κοσμάκη, Π., Εισαγωγή στο Φυσικό και Ανθρωπογενές Περιβάλλον – Τόμος Α΄ Το Φυσικό Περιβάλλον, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2012.
- Αραμπατζής Γ., Θεσμικό Πλαίσιο για τη Διαχείριση και Ανάπτυξη των Υδάτινων Πόρων στην Ελλάδα, Περιβάλλον και Δίκαιο 2/2001.
- Βαρβιτσιώτης Μ. Ιωάννης, Οι τρεις απειλές του αιώνα, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2002.
- Γιαννακούρου, Γ., Κρεμλής, Γ., Σιούτη, Γλ, Η Εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου Περιβάλλοντος στην Ελλάδα 1981–2006, Ελληνική Εταιρία Δικαίου του Περιβάλλοντος, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2007.
- Δημητρόπουλος Ανδρ., Συνταγματικά δικαιώματα, Εκδ. Σάκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008.
- Καρακώστας, Ι., Περιβάλλον και Δίκαιο, Δίκαιο διαχείρισης και προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών, Γ΄ έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2011.
- Κουτσοχρήστου Φ., Συγκριτικές παρατηρήσεις των υδατικών διαμερισμάτων της Ηπείρου και της Αττικής, Πτυχιακή Εργασία, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2012.
- Λέκκας, Ε., Φυσικές και Τεχνολογικές Καταστροφές – Εκπαιδευτικό υλικό κατάρτισης στελεχών τοπικής αυτοδιοίκησης, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2009.
- Λεοντίδου, Λ., Αγεωγράφητος Χώρα. Ελληνικά Είδωλα στις Επιστημολογικές Διαδρομές της Ευρωπαϊκής Γεωγραφίας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2010.
- Μάζης, Ι. Θ., Γεωπολιτική των Υδάτων στη Μέση Ανατολή, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001.
- Μιμίκου Μ. - Φωτόπουλου Φ., Υδατικό Περιβάλλον και Ανάπτυξη, Εκδόσεις Ε.Μ.Π., Αθήνα 2004.
- Μπάλια Γ., Η αρχή της προφύλαξης στο διεθνές, κοινοτικό και συγκριτικό δίκαιο, Εκδ. Σάκουλα (σειρά: «Νόμος και Φύση»), Αθήνα 2005.
- Ξένος, Δ., Οικονομία του Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002.
- Ξένος Δ., Γεωργία και Φυσικοί Πόροι στο Βαλκανικό Χώρο, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002

- Παναγόπουλος Ι. Θεοδ., «Δίκαιο περιβάλλοντος», Γ' έκδοση αναθεωρημένη, εκδόσεις Α. Σταμούλη, Αθήνα 2001.
- Παπασπηλιότοπουλος Σ. –Παπαγιάννης Θ. –Κουβέλης Σ., Το Περιβάλλον στην Ελλάδα 1991 – 1996, Χορηγός Ίδρυμα Μποδοσάκη, Αθήνα 1996.
- Σκιαδάς , Π., Η σχέση των υδάτινων πόρων με την εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή, Αθήνα Gutenberg, 2011.

Ξενογλώσση

- Bošnjaković, B., ‘‘Regulations of International Watercourses under the UN/ECE Regional Agreements’’, Water International, vol. 25 2001.
- Calow P., Petts G., The Rivers Handbook - Hydrological and Ecological Principles, Volume 1. Publication 1992.
- Clark M.Robert, Hakim Simon, Securing Water and Wastewater Systems: Global Experiences, volume 2, Springer, New York 2014.
- Ground Water Flow and Hydroschizophrenia, Vol. 43, No. 5-GROUND WATERSeptember- October 2005.
- Harrison M. Roy, Pollution: Causes, Effects *and* Control, Royal Society of Chemistry 2001.
- Hassan, F., Water Management and Early Civilizations: From Cooperation to Conflict in *History and Future of Shared Water Resources, Technical Documents in Hydrology*, PCCP Publications, no.6, UNESCO 2003.
- Jarvis T., Giordano M., Puri S., Matsumoto K., Wolf A. International Borders, 2005.
- Klaphake, A., Scheumann, W., Schliep, R., Biodiversity and InternationalWater Policy- International Agreements and Experiences Related to the Protection of Freshwater Ecosystems, Institute for Management in Environmental Planning, Technical University of Berlin 2001.
- Maslow, Abraham, A Theory of Human Motivation, Psychological Review #50, #50 1943.
- Mauch C., Zeller T. (éd.), Rivers in History. Perspectives on Waterways in Europe and North America, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press 2008.
- Mihica, S., Golusinb, M., and Mihajlovicc, M., Policy and promotion of sustainable inland waterway transport in Europe – Danube River, Renewable and Sustainable Energy Reviews 15 2010.

- McKeown, A. Elaine, Bugyi, G., Impact of water pollution on human health and environmental sustainability, Pennsylvania State University, USA 2015
- Pounds, JG Norman , An Historical Geography of Europe Abridged Version. CUP Archive, 1990.
- Rose H.J., A Handbook of Greek Mythology, 6th Edition, Rutledge 2004.
- Savenije, H. H. G., and Van der Zaag, P., Conceptual framework for the management of shared river basins; with special reference to the SADC and EU, Water Policy 2002.
- Sebastian, A.G., Transboundary water politics: Conflict, cooperation, and shadows of the past in the Okavango and Orange river basins of Southern Africa, Ann Arbor, MI: ProQuest 2008.
- Tsavaridis M. Political and International implications of integrated water resources management of transboundary river basins: The case of Axios/Vardar River basin, Μεταπτυχιακή Διατριβή Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 2013.
- Tietenberg, T., Οικονομική Περιβάλλοντος και των Φυσικών Πόρων. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg 2001.
- United Nations, “The UN World Water Development Report: Water for People, Water for Life, Executive Summary”, UNESCO-WWAP34 2003.
- United Nations – Economic and Social Council – Economic Commission for Europe ECE/ENV WA/32-1 June 1993.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- <http://www.unesco.org/water/wwap/>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 8/11/2016).
- <http://www.iksri.org/>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 8/11/2016).
- <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=OTAH9XoBn88%3d&tabid=406&language=el-GR>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 8/11/2016).
- <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=ugkWnc4dQ48%3d&tabid=406&language=el-GR>, Joint Declaration Between The Minister For Environment, Energy And Climate Change of the Hellenic Republic and The Minister For Environment and Forestry of The Republic Of Turkey, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 8/11/2016).
- <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=ERBCwBusdro%3d&tabid=406>, Κοινή Διακήρυξη της υπουργού περιβάλλοντος, ενέργειας και κλιματικής αλλαγής της Ελληνικής Δημοκρατίας και της υπουργού περιβάλλοντος και υδάτων της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας για την κατανόηση και τη συνεργασία στον τομέα της

χρήσης των υδάτινων πόρων στις αντίστοιχες επικράτειες των κοινών λεκανών απορροής ποταμού που μοιράζονται η Δημοκρατία της Βουλγαρίας και η Ελληνική Δημοκρατία (Ημερομηνία Ανάκτησης: 8/11/2016).

- http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/hydro/3.%20HYDRO_NESTOU.pdf, Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Νέστου, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων (Ημερομηνία Ανάκτησης: 18/11/2016).
- http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/geol/2.RESULTS_EVROU.pdf, Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Έβρου, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων (Ημερομηνία Ανάκτησης: 18/11/2016).
- http://www.ensembles-eu.metoffice.com/docs/EGGS_subm.pdf, Hewitt, C, The ENSEMBLES Project: Providing Ensemble-Based Predictions of Climate Changes and Their Impacts, 2005, Ημερομηνία Ανάκτησης: 18/11/2016).
- www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&ArticleID=741&CategoryID=35&lang=gr, Ζαγκλέ, Ε., Ζαμπάρας, Μ., Η ιστορική εξέλιξη του δικαίου περιβάλλοντος στην Ελλάδα (Ημερομηνία Ανάκτησης : 28/11/2016).
- <http://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/i-poreia-tis-elladas-stin-europaiki-enosi.html>, Η πορεία της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Υπουργείο Εξωτερικών (Ημερομηνία Ανάκτησης: 28/11/2016).
- http://proteas-reach.gr/wp-content/uploads/2014/03/%CE%9D.-1739_1987.pdf, Νόμος 1739/1987 Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων (Ημερομηνία Ανάκτησης: 28/11/2016).
- <http://www.adjustice.gr/>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).
- <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-24/>, Το Άρθρο 24 του Συντάγματος «Προστασία του Περιβάλλοντος» (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).
- <http://www.strymonikos.net/portal/FisikosPloutos/PotamosStrimonas>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).
- <http://www.srcosmos.gr/srcosmos/showpub.aspx?aa=8193>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).

- <http://nomosphysis.org.gr/8117/ellinoboulgariki-sunergasia-gia-tin-ektimisi-periballontikon-eiptoseon-se-diasunoriako-plaisio-ianouarios-2001/>, «Ελληνοβουλγαρική συνεργασία για την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε διασυνοριακό πλαίσιο» (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).
- <http://www.unece.org/env/eia/>, Σύμβαση Espoo, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).
- http://www.unece.org/env/eia/about/protocol_summary.html, Το Πρωτόκολλο του Κιέβου 2003 ορίζει τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση Επιπτώσεων για μελλοντικά έργα σε διάφορους τομείς, όπως η γεωργία, η βιομηχανία, διαχείρισης υδάτινων πόρων κλπ. (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:01:31975L0440:EL:PDF>, Οδηγία του Συμβουλίου της 16ης Ιουνίου 1975 Περί της Απαιτούμενης Ποιότητας των Υδάτων Επιφάνειας που Προορίζονται για την Παραγωγή Ποσίμου Ύδατος στα Κράτη Μέλη (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).
- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:01:31979L0869:EL:PDF>, Οδηγία του Συμβουλίου της 9ης Οκτωβρίου 1979 Περί των Μεθόδων Μετρήσεως και Περί της Συχνότητας των Δειγματοληψιών και της Αναλύσεως των Επιφανειακών Υδάτων τα οποία Προορίζονται για την Παραγωγή Ποσίμου Ύδατος στα Κράτη Μέλη (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).
- <http://www.icj-cij.org/docket/files/92/7374.pdf>, Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, Απόφασή του για την υπόθεση ανάμεσα στην Ουγγαρία και την Σλοβακία «Gabcikovo-Nagymaros (Ημερομηνία Ανάκτησης: 1/12/2016).
- <http://www.unece.org/index.php?id=33657&L=0>, η Σύμβαση Unece- Helsinki για την Προστασία και Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορρεμάτων και των Διεθνών Λιμνών (Ημερομηνία Ανάκτησης: 4/12/2016).
- <http://treaties.un.org/doc/publication/CN/2004/CN.1143.2004-Eng.pdf>, η Σύμβαση Unece- Helsinki για την Προστασία και Χρήση των Διασυνοριακών Υδατορρεμάτων και των Διεθνών Λιμνών (Ημερομηνία Ανάκτησης: 4/12/2016).
- <http://www.ramsar.org>, Σύμβασης Ramsar (Ημερομηνία Ανάκτησης: 4/12/2016).
- <http://www.eosnap.com/tag/lake-shkoder/>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 7/12/2016).
- http://www.minagric.gr/ardeftika/files/results/hydro/8.%20HYDRO_DOIRANIS.pdf, σελ 2-3, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 7/12/2016).

- http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/geol/9.RESULTS_AXIOU_LOUDIA.pdf, Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Αξιού – Λουδία, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, (Ημερομηνία Ανάκτησης στις 7/12/2016). .
- http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/hydro/5.%20HYDRO_STRYMONA.pdf, Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Στρυμόνα, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, (Ημερομηνία Ανάκτησης στις 7/12/2016).
- https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/Publications/Aarhus_brochure_Protecting_your_environment_eng.pdf, Protecting your environment, Quick guide to the Aarhus Convention, The UNECE Environment Division, Geneva, 2014 (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32000L0060>, Η Οδηγία 2000/60/EK (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- http://ec.europa.eu/environment/archives/water/implrep2007/index_en.htm#second, WFD Implementation Reports (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- <http://www.nomosphysis.org.gr>, Καραγεώργου Β, «Η οδηγία-πλαίσιο για το νερό ένας σημαντικός σταθμός για το ευρωπαϊκό δίκαιο περιβάλλοντος», Νόμος και Φύση, Αύγουστος 2003 (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- <http://www.nomosphysis.org.gr>, Σακελλαροπούλου, Κ., Σεκέρογλου, Ν., «Η Βιώσιμη Διαχείριση των Υδατικών Πόρων», Νόμος και Φύση, Σεπτέμβριος 2006, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- <http://www.nomosphysis.org.gr>, Δανιλάκης Β., «Ελλείμματα και προβλήματα στην εφαρμογή της πολιτικής της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδατικών πόρων στην Ελλάδα: Η περίπτωση της λίμνης Κορώνειας», Νόμος και Φύση, Ιούνιος 2011 (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- <http://environ.chemeng.ntua.gr/en/UserFiles/File/Economic%20Tools%20and%20WFD-%20Citizens%20Movement.pdf>, Ασημακόπουλος, Δ., Οικονομικά εργαλεία στη διαχείριση υδατικών πόρων – Η Οδηγία 2000/60 και η ανάκτηση κόστους στην ελληνική πραγματικότητα (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- <http://archives.erasmus.gr/en/congresses/athens/2005/heleco05-greek-edition/proposals/watery-resources/>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).

- http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-438_el.htm?locale=en, Περιβάλλον: Η Επιτροπή παραπέμπει τέσσερα κράτη μέλη στη δικαιοσύνη γιατί παρέλειψαν να υποβάλουν σχέδια λεκανών απορροής ποταμών, IP/11/438 Βρυξέλες, 6 Απριλίου 2011 (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/?uri=CELEX:52012DC0670>, Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο για τα ύδατα (2000/60/EK) Σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- <http://www.eea.europa.eu/themes/water/interactive>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 15/12/2016).
- <http://www.eea.europa.eu/el/themes/water/intro>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 16/12/2016).
- http://ec.europa.eu/environment/water/flood_risk/key_docs.htm#Directive, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 16/12/2016).
- <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=VWgl%2b6AhMdU%3d&tabid=252>, Η Οδηγία 2007/60/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2007 για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας (Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016).
- <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=F1AF2ARLHmo%3d&tabid=248&language=el-GR>, Οδηγία Πλαίσιο για τα Νερά 60/2000/EK, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016).
- <http://www.ypeka.gr/?tabid=248>, Υδατικοί πόροι, Οδηγία πλαίσιο για τα νερά, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016).
- <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=5fyCnT46Wg8%3d&tabid=248&language=el-GR>, ¹ Προεδρικό Διάταγμα 51/2007 «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για την ολοκλήρωση προστασίας και διαχείριση των υδάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/60/EK», Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016).
- http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/wider/wider_el.pdf, Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016
- <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=406>, Διεθνή και Μεσογειακά Θέματα, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016).
- http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/wider/wider_el.pdf, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016).

- <https://tinyurl.com/gqv9arx>, Πίνακας Ευρωπαϊκών Οδηγιών και Αποφάσεων Πλαίσιο που ενσωματώθηκαν στο Ελληνικό Δίκαιο και κοινοποιήθηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή το Χρονικό Διάστημα 14-7-2010 και έπειτα, Γενική Γραμματεία της Ελληνικής Κυβέρνησης,,<https://tinyurl.com/gqv9arx> (Ημερομηνία Ανάκτησης: 19/12/2016)
- <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=OTAH9XoBn88%3d&tabid=406&language=el-GR>, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 20/12/2016).
- http://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-environmental-performance-reviews-greece-2009_9789607284235-el, OECD Environmental Performance Reviews: Greece 2009 (Ημερομηνία Ανάκτησης: 20/12/2016).
- www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Πληρης_Εκθεση.pdf Επιτροπή Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής της Τράπεζας της Ελλάδος (2011). Οι Περιβαλλοντολογικές, Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής στην Ελλάδα. Τράπεζα της Ελλάδος, Επιτροπή Μελέτης Επιπτώσεων Κλιματικής Αλλαγής, (Ημερομηνία Ανάκτησης: 21/12/2016).
- <http://www.kathimerini.gr/853625/article/epikairothta/perivallon/to-israhl-prwtoporei-sthn-afalatwsh>, Λιάλος, Γ., «Το Ισραήλ πρωτοπορεί στην αφαλάτωση» (Ημερομηνία Ανάκτησης 17/1/2017).
- http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/hydro/12.%20HYDRO_PRESPON.pdf, Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Πρεσπών, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων, Ημερομηνία Ανάκτησης: 20/1/2017).
- http://www.minagric.gr/ardefrika/files/results/hydro/8.%20HYDRO_DOIRANIS.pdf Έλεγχος χημικής ποιότητας αρδευτικών υδάτων σε κλίμακα λεκανών απορροής ποταμών Μακεδονίας - Θράκης και Θεσσαλίας, Αποτελέσματα Λεκάνης Δοϊράνης, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων (Ημερομηνία Ανάκτησης στις 20/1/2017).
- <http://www.biodiversity-info.gr/index.php/el/2014-04-21-15-39-8/2014-04-22-18-47-36/2014-04-22-18-48-44>, Λίμνη Δοϊράνη, Ημερομηνία Ανάκτησης 12/2/2017.
- <http://www.wwf.gr/areas/360-projects/prespes>, Πρέσπες, (Ημερομηνία Ανάκτησης 12/2/2017).